

Luke

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: hi Dr. Luke.

Hay Nangitud'an Dr. Luke eten Liblu: (1) hi Theophilus (Lk. 1:3) ya (2) nan Hentil an iGreece.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: hi-law.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 60 A.D. hi engganah 70 A.D., mu mid mapto' ya hidin 60 A.D.

Hay Aat Ten Liblu: hidin penghana ya nalamung nan Liblu an Luke ya nan Liblu an Acts ta na'ohhan liblu.

Hay Teman ten Liblu: hi Jesus ya tagu.

Hay Outline ten Liblu:

Hay TUTULANG nan tagun hi Jesus (1:1-80)

Hay NITUNGAWAN nan tagun hi Jesus (2:1-38)

Hay A'UNG'UNGGAN nan tagun hi Jesus (2:39-50)

Hay A'UNGAN nan tagun hi Jesus (2:51-52)

Hay NANGIPA'INNILAH aat nan tagun hi Jesus (3:1-22)

Hay NAPATADAN nan tagun hi Jesus (3:23-38)

Hay NAPTANGAN nan tagun hi Jesus (4:1-13)

Hay NUNTAMUAN nan tagun hi Jesus (4:14—21:38)

Hay NATAYAN nan tagun hi Jesus (22:1—23:49)

Hay NILUBU'AN nan tagun hi Jesus (23:50-56)

Hay NAMA'HUAN nan tagun hi Jesus (24:1-12)

Hay NIPATTIGAN nan tagun hi Jesus (24:13-49)

Hay NIPATULUWAN nan tagun hi Jesus (24:50-53).

Hay Nuntud'an Luke ay Theophilus

(Ac. 1:1)

¹ Do'olday nangitudo' an nangulgud hidin na'ana'at hi awadan tu'u. ² Ya din numpan-nig hi na'ana'at hidin nete"an ten ma'ulgud ta nangamung di angunuhna an nan muntudtuduh nan Maphod an Ulgud ya imbabbaagday aatnan da'mi, at hiyanay intudo' din do'ol an tatagu. ³ Ya inhamhamad'un nanamad ta ininnila' di aat den na'ulgud an nan na'ana'at hidin te"ana ta nangamung di angunuhna, at ten intudo"u ta idat'un he"a, Apu Theophilus,* ⁴ ta way atom an mangihamad an manginnilan nen nitudun he"a.

Hay Aat di A'ung'ungngan da John an Mumbonyag ay Jesus

Hay Nangibaagan nan Anghel hi Nitungawan John

⁵ Din atagun Herod† an alih nan Provinciadi Judea ya wada han padin Hudyun gun munluwalun Apo Dios an hi Zechariah‡ di

---

* **1:3** Hay pohdon ten ngadan an ibaga ya *nan mamhod ay Apo Dios*. Mid mapto' ya hi Theophilus ya adangyan an ligwan Dr. Luke, ya intulagnan Luke ta hiyay mumbayad hinan a'ammen ten Liblu an Luke ya nan mehnod an Liblu an Acts an intudo' Dr. Luke (Ac. 1:1) ti hay ugalidah din penghanah un way mumpa'amma ya nan nuntudo' hi liblu ya intud'ana hiya ta mattig di a'e'gonanah nan mumbaha, ya ta way atona goh an munyaman hinan ongol an ibadangna. † **1:5** Hay nun'alian Herod an Nidugah ya hidin 37-4 B.C. ‡ **1:5** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya adina al'aliwan*.

ngadana, ya Abijah[§] di ngadan den himpampun an papadin niddumana.* Ya hay ngadan ahawana ya hi Elizabeth,[†] ya hiya goh di ohan holag Aaron an ommodnah din penghana. ⁶ Ya nahamad di ugalidan himbaluy ti inunuddan amin di Tugun Apo Dios, ya agguyda imbahbahhaw nan Uldina. ⁷ Ya nala'aydan duwa, mu mid imbaluyda ti bahig hi Elizabeth.

⁸ Ya wada han ohan algaw[‡] ya gopong di ohan nan himpampun hinan nidduman Zechariah an padin an munluwalun Apo Dios. ⁹ Ya binunutda ti hiyah ne ugalin di papadih panginnilaandah humgop hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ta iyapuyana nan umahu' an mapmaphod di hunghungna, ya hi Zechariah di nangu'nuh. ¹⁰ Ya himmigup, ya wadah nan gettaw an amin di tatagun munluwalun Apo Dios ti heden punluwaluanda ya hiyay gopong nan padin mangiyapuy hinan incense.

¹¹ Ya tinnig Zechariah han anghel Apu tu'un timma'dog hinan immapit di agwan hinan pangiyapuyandah nan incense, ¹² at immogyat hi Zechariah, ya ma'atta'ot. ¹³ Ya inalin din anghel ay hiyay, "Zechariah, adi'a tuma'ot ti dengngol Apo Dios din nunluwaluam ay Hiya,

---

§ 1:5 Hay pohdonan ibaga ya *hi Jehovah di hi Apo Dios an hi Ama.*

* **1:5** Hidin amatagun din Alin hi David ya numpapto' hinan duwampulu ta opat di pampun ta muntamudah nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya hi Abijah di ngadan nan ohan padin numpapto' hinan ohan himpampun, hiyaat un nan holagna ya niyunnudan hinan ngadanan didan himpampun (Neh. 12:17; I Chron. 24:10). † **1:5** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di ngadan hi ihapita'*. ‡ **1:8** Mid mapto' ya na'at hidin 7-6 B.C.

at munhabi han ahawam an hi Elizabeth, at mitungaw, ya lala'i. Ya ipingadanyuh John. § 14 Ya mun'am'amlong ayu ahan, ya iyamlan goh di do'ol an tataguy itungawana 15 ti pumbagtuon Apo tu'u hiya. At mahapul an adina inumon di bayah ya nan udumnan bumutong ti miyodol han Na'abuniyanan an Lennawa ay hiyan mete"ah itungawana. 16 Ya al'alu'ona nan do'ol an tatagun i'Israel an Hudyu ta bangngadonda nan Tugun Apo Dios an Apuda. 17 Ya hiyay baalon Apo Dios hinan tatagu, ya miyodol ay hiya nan lennawan niyodol ay Elijah, at umat goh ay Elijah an umabak nan atona.* Ya al'alu'onay linala'i ta hukatanday nomnomda ta halimunanday imbabaluyda, ya al'alu'ona goh di adi umunud ta unudonda goh di aton nan nahamad di ugalina, ya itudtuduwana nan tatagu ta midadaandah umalian Apo tu'u.”

18 Mu nunduwaduwah Zechariah, at inalinah nan anghel di, “Hay panginnilaa' hi un nahamad hete ti te an nala'aya', ya han ahawa' ya na'in'inna?”

19 Ya tembal din anghel an inalinay, “Ha'in hi Gabriel an ohah nan apun di baal Apo Dios, ya hennaga' ta mi'hapita' ay he"a ta ulgudo' heten mapmaphod an ulgud. 20 Mu matumum'a ta adi'a humhummapit ta nangamung un madatngan heden algaw an umannung an ten inali' ti agguymu kinulug nan inali'.”

21 Ya manoh'a din tatagun mamannod ay Zechariah hinan gettaw ti naladaw hiyan pim-

---

§ 1:13 Hay pohdonan ibaga ya *adaw an indat Apo Dios*. * 1:17 Mal. 4:5-6.

mitaw hinan Me'gonan an Kuwaltuh nan Timplun Apo Dios. ²² Ya unat goh pimmitaw ya natumum, at aggyu himmaphapit. Ya iniladan waday tinnignah lennawah nan Timplun Apo Dios. Ya timma'dog, ya lempognah ngamaynan himmapit ti natumum.

²³ Ya unat goh nalpah heden numpadiana ya immanamut hi abungda. ²⁴ Ya aggyu nadnoy ya nunhabi han ahawanan hi Elizabeth, ya nilulu'u' ta engganay un nunlemah bulan. ²⁵ Ya himmapit hi Elizabeth an inalinay, “Hiyah te gutudnah namadangan Apu tu'un ha"in ta adia' hiwihiwitan hinan tatagu!”

Hay Nangibaagan nan Anghel hi Nitungawan Jesus

²⁶ Hidin miyonom an bulan hi nunhabian Elizabeth ya hennag Apo Dios nan anghel an hi Gabriel† hinan ohan babluy hinan Provinciad Galilee an Nazareth‡ di ngadana ²⁷ ta mi'hapit hinan balahang an mid ah nangelo' ay hiya ti velhen hiya. Mu ne'yenghah nan lala'in hi Joseph§ an holag David* hidin nahup. Ya hi Mary† di ngadan de han balahang. ²⁸ Ya hinumgop han anghel hi wadana, ya inalinan hiyay, “Immalia', ya hay maphod ya malenggop'a! Hadyo'on da'an Apu tu'u ti he"ay pento'nah pangatanah maphod!”

† **1:26** Hay pohdonan ibaga ya *nan lala'in baal Apo Dios*. ‡ **1:26**

Hay pohdonan ibaga ya *hapang* (Isa. 11:1; Mat. 2:23). § **1:27**

Hay pohdonan ibaga ya *olom ni'ya udman Apo Dios*. * **1:27** Hay pohdonan ibaga ya *waday namhod ay hiya*. † **1:27** Unu Miriam hinan Hapit di Hudyu. Aggyu tu'u inilay pohdon nan ngadanan ibaga.

29 Mu unat goh tinnigna han anghel ya immogyat hinan inalina, at ninomnomnay pohdon an alyon den inalina. 30 Ya inalina nan anghel ay hiyay, “Adi'a tuma'ot, Mary, ti hadyo'on da'an Apo Dios! 31 At munhabi'a, ya mitungaw, at lala'i, ya ipingadanmuh Jesus.‡ 32 Ya nabagbagtu Hiya, at alyonday Hiyay Imbaluy Apo Dios an na'abbagbagtu, ya Hiyay ihukat Apu tu'un hi Apo Dios ay apunah din penghanan hi David an mumpapto' 33 ta Hiyay Alin di i'Israel an Hudyu, ya mid pogpog di pumpapto'ana.”

34 Ya inalina Mary di, “Oo, mu hay ato' an munhabih un mid ahawa'?”

35 Ya tembal nan anghel an inalina, “Umalin he"a han Na'abuniyanan an Lennawa, ya waday aton Apo Dios an na'abbagbagtun he"a ti do'ol di abalinana. At hiyaat un ma'alih Imbaluy Apo Dios heden ung'ungngan napilin mitungaw. 36 Ya nunhabi goh han tulangmun hi Elizabeth an na'in'inna, ya lala'iy itungawna. Ya alyon di tataguy un bahig, mu miyonom hi bulanad ugwan. 37 Ti an amin di pohdon Apo Dios ya abalinanan aton.”

38 Ya inalina Mary di, “Malgom di pohdon Apu tu'u ya ato', at ta'on hi un ma'at henen alyom.” Ya tinaynan nan anghel hiya.

Hay Numbihhitaan Mary ay Elizabeth

39 Nundapuh hi Mary an immuy hinan Provinciad Judea hinan babluy an madinuntug 40 ta immuy hi abung da Zechariah. Ya hinumgop, ya inalina Elizabeth di, “Immalia', aunti'!”

---

‡ 1:31 Hay pohdonan ibaga ya *bumaliw* (Mat. 1:21).

41 Ya unat goh dengngol Elizabeth henen inalin Mary ya nun'iku'iku din ung'ungngah putuna. Ya niyodol ay Elizabeth han Na'abuniyanan an Lennawa, 42 ya inalinay, “He"ay pento' Apo Dios hi pangatanah maphod ya un nan udum an abinabinabai, ya nan ung'ungngan inhabim di pento'na goh hi pangatanah maphod! 43 Goh ta umali'an mumbihhitan ha"in an na'ampan tagu ti he"ah inan di Apu tu'u? 44 Ti unat goh dengngol'uh nen hinapitmu ya nun'iku'iku han ung'ungngah putu' ti mun'am'amlong! 45 Ya mipadenol'a ti kulugom an mipa'annung di inalin Apu tu'un he"a!”

*Hay Nanapitan Mary hi Anabagtun Apu Tu'u
(I Sam. 2:1-10)*

- 46 Inalin Mary di,
     “Hapito' di anabagtun Apu tu'u,
 47 ya mun'am'amlonga' ay Apo Dios an mamaliw ay ha"in
 48 ti ha"in an un'unnud an amin hinan pohdona ya na'ampaa',
     mu ta"on damdama ya ninonomnoma' ay Hiya!
     Hapitona' hinan tatagud ugwan ta nanga-
     mung an alyonday impadenola'
 49 ti do'ol di inat Apu tu'un ha"in an dumalat nan a'ongol di abalinana!
     Ti Hiya ya na'ahhamad di ugalina,
 50 ya igohgohana nan mange'gon ay Hiya ta nangamung.
 51 Ya an amin di ato'atona ya hiyay pangimmatu-
     nan hi a'ongol di abalinana,

at nun'iwa'atna nan mumpahpahiyan tagu.

52 Ya amehonay udumnah nan nabagbagtun mumpapto'

ta nan na'ampay impabagtuna.

53 Ya binhugnay munhinaang hinan maphod an ma'an,

mu pinakaknay udumnah nan adangyan,

at diday mid onona.

54 Ya binadangana nan i'Israel an Hudyun baalna ti hiyah ne intulagnah din a'apu tu'uh penghanah atona.

55 At ninonomnomna an igohgohan da Abraham ya nan a'ap'apuna ta nangamung!"

56 Mid mapto' ya tuluy bulan di nihinan Mary hi abung da Elizabeth ya un mumbangngad hi abungda.

Hay Nitungawan John an Mumbonyag

57 Nagtud di puntungawan Elizabeth. Ya unat goh nuntungaw ya lala'i. 58 Ya dengngol nan heneggona ya nan tutulangnah ne han pangimatanan di a'ongol di homo' Apu tu'un hiya, at ma'am'amlongdan amin.

59 Ya din awalun di algaw den pa'ittungaw ya inyuyda impakugit. Ya inaliday ipingandan-day ngadan amanan hi Zechariah, 60 mu inalin inanay, "Bo'on! Ti hi John di ipingadan tu'u."

61 Ya inaliday, "Oo, mu mid ah mungngadan ay da'yun nen himpangapu!" 62 Ya lempondan amanan inaliday, "Hay pohdom hi ingadana?"

63 Ya lempong Zechariah an inalinay, "Iyaliyu nan tablah pangitud'a'." Ya intudo'nay, "Hi John di

ngadana.” Ya manoh'ada! ⁶⁴ Ya himbumagga ya na'aan din natumumana, ya himmapit mahkay, ya hinapitnay amaphodan Apo Dios.

⁶⁵ Ya immogyat an amin nan heneggonda, ya inulguddah den na'at an amin hinan abablubabluy ad Judea hinan madinuntug an babluy. ⁶⁶ Ya ninomnom nan nangngol di aatna, at inaliday, “Hay umatan nin te han ung'ungngah awnih un umilog? Ti ten wan hiyah Apu tu'un mamadang ay hiya!”

Hay Inulgud Zechariah

⁶⁷ Niyodol ay aman John an hi Zechariah nan Na'abuniyanan an Lennawa, ya inalinay,

⁶⁸ “Hi Apo Dios an hapiton di tataguy amaphodana ya Hiyay Apun di i'Israel an Hudyu ti immalih nan taguna ta baliwana dida!

⁶⁹ Ya hennagnan ditu'u han Mamaliw an umameh di pangatna,
ya hi David an baal Apo Dios di ad holag ay Hiya.

⁷⁰ Ti hiyah ne inalinah din penghana ti intudunah din do'ol an nahamad an propetan pinilina ta inaliday,

⁷¹ Baliwan ditu'uh nan way bumuhul ay ditu'u, ya an amin di mamohol ay ditu'u.

⁷² Ya nomnomonah den intulagna ti inalinay igohgohana nan a'apu tu'u.

⁷³⁻⁷⁴ Ya inhamadnay tulagnan Abraham an apu tu'u ti inalinay,
Makulug an baliwan ditu'uh nan bumuhul ay ditu'u
ta adi tu'u tuma'ot hi un tu'u Hiya itamuan.

- 75 Ya tigonay aat tu'un un'unnud ay Hiya
 ta nahamad di ugali tu'u,
 at middum ay ditu'u ta nangamung di pogpog
 di ataguan.
- 76 Ya he"an imbaluy'u ya alyonday he"ay
 propetan di na'abbagbagtuh nan tatagu,
 ya mangun'unna'a ya un hi Apu tu'u ta
 denom di tatagu,
- 77 ya ipa'innilam hi unna baliwan dida
 ti aliwanay baholda.
- 78 Ya ongol di homo' Apo Dios an dayawon tu'u,
 ya nan ay potang ya na'uy an benangan
 ditu'u
- 79 ti nan potang ya amehonay helong ya nan
 lidum,
 ya umat goh ay Hiyan amehonay bahol
 di tatagu ya nan a'ubahanda,
 ya andongonay aton tu'u ta mi'id al'alín
 ditu'u.”
- 80 Ya gun umel'ellog heden ung'ungnga, ya gun
 pumhod di idadaanah nan tamuna. Ya immuy
 nunhituh din mapulun ta nangamung di gopong-
 nah umayanah nan i'Israel.

2

*Hay Nitungawan Jesus**

(*Mat. 1:18-25*)

¹ Hede han nundedehtanan den na'at ya
 impiyuy han Alin hi Augustus[†] han uldin ta an
 amin di tataguh nan himpapangilih numpapto'an

---

* **2:** Mid mapto' ya na'at hidin 5 unu 6 B.C. † **2:1** Hay nun'aliana
 ya hidin 31 B.C. hi engganah din 14 A.D.

di iRome ya itudo' nan gubilnuy ngadanda. ² Ya heden hopapnah numpatud'an di tataguh ngadanda ya hi Quirinius‡ di Gobelnadol ad Syria. ³ At way ohaan immuy hi babluy nan ad holag ay hiya ta ipitudo'nay ngadana.

⁴ At ni'yuy hi Joseph an immuy hinan Provi-
ciad Judea an nalpud Nazareth an babluy hi-
nan Provi-ciad Galilee ta ipitudo'nay ngadanah
nan babluy an nitungawan David an ad Beth-
lehem. § At hidiy immayana ti hiyay ohah nan
holag David. ⁵ Ya ni'yuy hi Mary an enghanan
hiya, mu nunhabi. ⁶ At heden wadandah di ya
hiyay gutudnah puntungawana. ⁷ Ya nuntungaw,
ya lala'in pangpangullah imbaluyna. Ya inul-
hanah numbino'ob'on an lo'ob, ya impalo'nah
nan balunglung an ittuwan di holo' ti mi'id abung
hi umiyananda.

Hay Nannigan nan Mumpumpahtul ay Jesus

⁸ Hidih nan babluy an neheggon ad Bethlehem
ya wadaday mumpumpahtul an iyad'adugday
kalnildah nan pahtu eden ohan nahdom. ⁹ Ya
himumagga ya nipattig han anghel Apo Dios
ay dida, ya impapatal nan benang Apu tu'u nan
wadanda. At ma'atta'otda, ¹⁰ mu inalin han
anghel ay diday, “Adi ayu tuma'ot! Ti immalia' an
mangipa'innilan da'yu han maphod an ulgud an
umipa'amlong an amin hinan tatagu! ¹¹ Ti hidih
nan babluy an nitungawan David ya nitungaw

---

‡ **2:2** Numpidwa hiyan nunggobelnadol ad Syria, ya impidwanan
impa'uyap nan tatagu: (1) hidin 6-4 B.C. (Lk. 2:2), ya (2) hidin 6-9
A.D. (Ac. 5:37). § **2:4** Hay pohdonan ibaga ya *babluy hi awadan
nan ma'an*.

ad ugwan han Mamaliw ay da'yun hi Kristun Apuyu! ¹² Ya hay panginnilaanyuh un Hiya ya na'ulhan hi numbino'ob'on an lo'ob, ya nipalo' hinan balunglung.”

¹³ Ya himbumagga ya do'olday nabannuhu' hi nalpud abuniyan, ya niddumdah nan anghel, ya hinapitday amaphodan Apo Dios an inapiday,

¹⁴ “Nabagbagtuh Apo Dios ad abuniyan an ata'nang ahan!
Ya mid al'alih nan tataguh tun lutan wagan Apo Dios!”

¹⁵ Ya nun'akak din a'anghel an numbangngadad abuniyan. Ya nunhahapit din mumpumpah-tul an inapiday, “Umuy tu'ud Bethlehem ta tigon tu'uy aat den impa'innilan Apu tu'u!”

¹⁶ At nunnaudondan immuy, ya inah'upanda da Mary ay Joseph, ya han pa'ittungaw an nipalo' hinan balunglung. ¹⁷ Ya unat goh tinnigda Hiya ya inulguddah nan tataguy inalin din anghel an hay aat den tinnigdan pa'ittungaw. ¹⁸ Ya manoh'a hadi nan nangngol hinan inulgud nan mumpumpahtul hi kalnilu. ¹⁹ Mu hi Mary ya agguyna inaliwan hanan na'at ti gunna nomnomon di aatna. ²⁰ Ya numbangngad nan mumpumpahtul hinan numpah-tulanda, ya hinapitday anabagbagtun Apo Dios ti maphod heden dengngolda ya nan tinnigda, ya nepto' heden inulgud di anghel ay dida.

Hay Nungngadanandan Jesus

21 Hidin awalun di algaw den ung'ungnga ya impakugitda, ya ingngadandah Jesus* ti hiyah de inalin din anghel ya un mihabi.

Hay Nangiyayandan Jesus hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem

22 Unat goh nagtud heden algaw an pange'nongandah numpungpungan Mary hi nilu'u'ana an intudun nan Uldin Apo Dios an indatnan Moses ya inyuy da Joseph ay Mary hi Jesus ad Jerusalem ta indawatdan Apu tu'u. 23 Ti hay inyuldin Apu tu'u ya inalinay,

“An amin nan linala'in pangpangullu ya midawat ta baal Apu tu'u.”†

24 Ya immuyda goh an empe'nong di ohay palis hi balug unu kalapati ti hiyah ne niyuldin an epe'nongda.‡

25 Ya wah did Jerusalem han lala'in mungngadan hi Simeon.§ Ya nahamad di ugalina ti inunudnan amin di Uldin Apo Dios, ya hehennodnay pamaliwan Apo Dios ay didan i'Israel, ya niyo'odol ay hiya nan Na'abuniyanan an Lennawa. 26 Ya inalin den Lennawan hiyay, “Adi'a matoy ta engganay unmu tigon han Alin Pento' Apu tu'u.” 27 Ya heden algaw ya impanomnom nan Na'abuniyanan an Lennawan Simeon ta umuy hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem. Ya

---

* 2:21 Hay pohdonan ibaga ya *bumaliw* (Mat. 1:21). † 2:23 Ex. 13:2, 12. ‡ 2:24 Lev. 12:8. Mattig an nawotwot da Joseph ay Mary ti un anggay di ohay palis hi balug unu kalapatiy ene'nongda ti nan tagun way abalinana ya iddumda nan uyaw an kalnilu (Lev. 12:6-7). § 2:25 Hay pohdonan ibaga ya *waday nangngol hi luwalu'*.

enehgop nan o'ommod Jesus Hiyah nan Timplu ta atondah den Uldin din a'apuda, ²⁸ ya inawal Simeon Hiya, ya hinapitnay amaphodan Apo Dios an inalinay,

²⁹ “Apu, ta"on unna' matoy an baalmu mu uman-laa'

ti ten nipa'annung din intulagmun ha"in

³⁰ ti ten tinnig'uh tun mata' heten Bumaliw

³¹ an denenanmu ta ipa'innilam an amin hinan tataguh tun luta.

³² Umat hinan dilag an mangipa'innilah nan Nahamad an Tugunmuh nan Hentil,
ya Hiyay mangipabagtuh nan tatagum an i'Israel.”*

³³ Ya manoh'a nan o'ommod den ung'ungngah nan inalin Simeon hi aatna. ³⁴ Ya inalin Simeon ay diday, “Iyadaog da'yun Apo Dios!” Ya inalina goh ay inanan hi Mary di, “Dumalat heten ung'ungnga ya do'ol di mamoltah nan i'Israel, mu nan udumnan dida ya mabaliwanda. Ya hay aatnay pangimmatunanda, mu ta"on ya pahalon di udumna Hiya, ³⁵ at mipattig di aat nan nomnom-nomonda. At munha'it di punnomnomam hinan ma'at eten imbaluymu an paddungnay matli' hi natulidan an hanggap nan puhum.”

³⁶ Ya wada goh hidi han propetan babai an hay ngadana ya hi Anna† an hina' Phanuel, ya hi Asher di ad holag ay hiyah din penghana. Ya din a'ungan Anna ya nangahawa, mu un pituy tawon di nun'addumandan himbaluy, ya natoy

---

* **2:32** Isa. 42:6. † **2:36** Hay pohdonan ibaga ya *homo'* (ya heten ngadan ya nipaddung hinan ngadan an *Hannah*).

nan ahawana, ³⁷ at nabalu hiya. Ya ta'on un ahan hiya na'in'inna ti nawalu ta han opat di tawona mu agguy naknakkak hinan Timplun Apo Dios ta nundayaw ay Apo Dios hi a'alga'algaw ya amah-domahdom, ya gun munlangdu ya munluwalu. ³⁸ Ya din wadan da Joseph an hina'amah di ya immuy hi Anna hi wadanda, ya nunluwalun mundenol ay Apo Dios, ya inulgudna goh di aat den ung'ungngah nan tatagun mamannod hi pamaliwan Apo Dios ay didad Jerusalem.

Hay Numbangngadan da Jesus ad Nazareth

³⁹ Unat goh lempah da Joseph an inat an amin din intudun di Uldin Apu tu'uh atonda ya numbangngaddah nan babluydad Nazareth hinan Provinciad Galilee. ⁴⁰ Ya immilog heden ung'ungnga, ya mabi'ah di odolna, ya manginnilan tagu, ya inyadaog Apo Dios Hiya.

Hay Nangah'upan nan O'ommod Jesus ay Hiyah nan Timplun Apo Dios‡

⁴¹ Atawotawon ya gun umuy nan o'ommod Jesus ad Jerusalem an mi'gotad hi Punnomnomandah nan Namaliwan din Anghel Apo Dios hinan Tatagu. ⁴² Ya hidin himpulu ta duway tawon Jesus ya immuyda goh ne'egtad ti hiyah ne ugalida. ⁴³ Ya unat goh nalpah di gotad ya immanamutdah abungda, mu nataynan han ungan hi Jesus hi ad Jerusalem, mu mid inilan nan o'ommodna ⁴⁴ ti hay ninomnomda ya mid mapto' ya nitnud hinan tatagun ni'yuy ay dida. At dimmaladalandan den ohay algaw ya unda ete"an manganap ay

---

‡ 2:40 Mid mapto' ya na'at hidin 7 unu 8 A.D.

Hiyah nan tutulangda ya nan ni'yibbada. ⁴⁵ Mu adida pa"ah'up, at numbangngaddad Jerusalem ta anapondah di. ⁴⁶ Ya naluh di tuluy algaw ya inah'upanda Hiyah nan Timplun Apo Dios an ni'yibun hinan muntudtuduh nan Uldin di Hudyu ta ing'ingaona dida, ya binagabagana goh dida. ⁴⁷ Ya manoh'adan nangngol ay Hiya ti nanginnila, at nuntobalna nan ibagadan Hiya. ⁴⁸ Ya unat goh tinnig nan o'ommodna ya manoh'ada, ya inalin inanan Hiyay, "La'ay, goh ta inatmuh ten da'mi? Ti nunheglay punnomnomanmin amam hi panganapanmin He"a!"

⁴⁹ Ya inalinay, "Goh ta ana'anapona'? Undan aggyyu inilan wah tua' hinan Abung Ama?" ⁵⁰ Mu aggyuda inilay pohdon an alyon nen inalina.

⁵¹ Ya ni'bangngad ay didad Nazareth, ya un'unnud ay dida. Ya aggyu inal'alliwan inannah den na'na'at. ⁵² Ya gun umilog hi Jesus, ya gun ma'udman di inilana, ya gun miyal'allay pamhod Apo Dios ya nan tatagun Hiya.

3

Hay Nuntudtuduwan John an Mumbonyag (Mat. 3:1-12; Mk. 1:1-8; 6:14-20; Jn. 1:15-28)

¹ Hidin miyapulu ta leman tawon* hi numpapto'an nan Alin hi Tiberius ad Rome ya heden tawon di nunggobelnadolan Pontius

---

* **3:1** Unu hidin 26 A.D. Ta'on un hidin 14 A.D. di nangete'an Tiberius an nun'alid Rome (ti hay nun'alianah di ya hidin 14-37 A.D.) mu hidin 11 A.D. di nangete'anan numpapto' hinan numbino'ob'on an provincia, at 11 + 15 = 26 A.D.

Pilate† hinan Provinciadi Judea, ya hi Herod an ma'alih Tetrarch‡ di numpapto' hinan Provinciadi Galilee. Ya nan aginan hi Philip an ma'alih Tetrarch§ goh di numpapto' hinan Provinciadi Iturea ya hinan Provinciadi Trachonitis, ya hi Lysanias* an ma'alih Tetrarch† di numpapto' hinan Provinciadi Abilene. ² Ya da Annas‡ ay Caiaphas§ di Nabagtun Padi eden gutud. Ya heden tawon ya wah nan mapulun an mid ah nunhituh John an imbaluy Zechariah, ya impa'innilan Apo Dios di Hapitnan hiya. ³ At immuyna lene'od an amin di abablubabluy an neheggon hinan Wangwang an Jordan. Ya nuntudtudun inalinay, “Pohdonyu ay an aliwan Apo Dios di baholyu ya hay mahapul

---

† **3:1** Hay nunggobel nadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D. ‡ **3:1** Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D. (bahaom nan footnote di Mat. 14:1 ta innilaom di udumnah aatna). § **3:1** Hay nun'alian Herod Philip I ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D. * **3:1** Agguy tu'u inilay aat ten tagu, mu na'ah'upan nan ngadanah nan numbino'ob'on an batu. † **3:1** Nan ma'alih *tetrarch* ya impapto'day godwan di godwan (unu 1/4) di numpapto'an din Alin hi Herod an Nidugah an hiyay nun'alih din nitungawan Jesus. Ya gapu ta numbino'ob'on di tatagun mungngadan hi Herod an numpapto' hidi at niddum nan Tetrarch hinan ngadan nan udum ta madadawoh an ma'innilay aat nan Herod an hapitonda. ‡ **3:2** Hay nuntamuanah nan tamun di Nabagtun Padi ya hidin 6-15 A.D., ya manu ay na'aan ti hi Gratus an ohan upihyal di iRome di nangaan ay hiya ta nan imbaluy nan hi Eleazar di nipallog ay hiyah din 15-18 A.D. Mu ta'on un na'aan hi Annas mu intuluy nan Hudyun nangipabagtun hiya damdama. § **3:2** Hay nuntamuanah nan tamun di Nabagtun Padi ya hidin 18-36 A.D. (bahaom nan footnote di Mat. 26:3 ta innilaom di udumnah aatna).

ya muntutuyu ayu, ya adiyu ipidpidwan aton, at mabalin an bonyaga' da'yu.”⁴ Ya heden inat John di nangipa'annung hidin intudo' nan propetan hi Isaiah an inalinay,

“Waday mumbugaw an muntudtuduh nan mapulun an alyonay,

Ipaphodyuy owon Apu tu'u,
mu hay aatyuy mipaphod,
ya punlintigonyuy dalanona,
mu hay aatyuy malintig!

⁵ Tababonyun amin di nundi'ungana,
ya tu'lawanyun amin di buludna.
Ya andongonyu nan dalan an napiku,
ya pundodottalonyu nan dalan.

⁶ Ya an amin di tataguh tun luta
ya awniat tigonday pamaliw Apo Dios!”*

⁷ Ya do'ol di tatagun immuy ay John ta mumpabonyagda, mu inalinan diday, “Ay paddungnay ha'u'u ayu ti hay ugaliyu ya nala'eng ayun mangat hi nappuhi! Anaad ta umali ayuh tu? Undan alyonyuy un ayu mabonyagan at mabaliwan ayuh nan agadyuhan di bumungtan Apo Dios? ⁸ Mu adi mabalin! Ti mahapul an atonyuy maphod ta hiyay pangimmatunan hi unyu din'ug din ina'inatyun nappuhi! Alyonyu nin di mabaliwan ayu ti ditu'uy holag Abraham. Mu bo'on heney abaliwan di tagu, at mahapul an adiyu ehdol hi un ditu'uy holag Abraham. Ti gulat ta pohdon Apo Dios at hatun batu ya pumbalinona ta diday holag Abraham ta mihukat ay da'yu! At hay mamaliw mah ay da'yu? ⁹ Ay

---

* **3:6** Isa. 40:3-5.

ayiw ayun madedennan di wahay hinan puuna ta adida ay bumungah maphod at malngohda, ya mipa'wahdah nan apuy.”

¹⁰ Ya tembal din tatagun inaliday, “At hay atonmi mah?”

¹¹ Ya tembal John an inalinay, “Nan tagun duway lubungna ya impa'dawnay ohah nan mi'id lubungna, ya umat goh hinan waday onona an ipa'dawna goh.”

¹² Ya ni'yuy goh nan mun'amung hi buwit ta mi'bonyagda, ya inalidan hiyay, “Apu, hay atonmi mah?”

¹³ Ya inalinan diday, “Adiyu pun'udman nan buwit an hengelonyu ta ammuna nan mun'olog di alanyu.”

¹⁴ Ya inalin nan titindaluy, “Ya da'mi mah, hay atonmi kogoh?”

Ya inalinan diday, “Adiyu ta'ta'ton nan tatagu unu ilayahan didah nan aggyuda inat ta way atonyun mangngal hi pihhuda, ti un ayuat mundenol hinan mun'olog an idatdan hilduyu.”

¹⁵ Ya na"adngolon nan tataguy inalina, at hay ninomnomdan amin ya inaliday, “Mid mapto' ya hi John hi Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios!”

¹⁶ Mu tembal John an inalinan diday, “Bo'ona! Ti hay pamonyag'u ya danum, mu waday umalin nabagbagtu ya un ha"in an paddungnay adia' umdah himbutna. Ya hay pamonyagnan da'yu ya nan Na'abuniyanan an Lennawa ya han ay apuy. ¹⁷ Ya paddungnay ino'odnanay pallungan hi panaapnah nan nabayun bogah ta nan bogah ya amungona ta iyalangna, ya ilubunay dugi ta adi mabmabba!” ¹⁸ Ya numbino'ob'on di

inulgu'ulgudnah nan Maphod an Ulgud ta pangal'alu'nah nan tatagu.

¹⁹ Ya numbentanan Herod an ma'alih Tetrarch an mumpapto' hi Herodias an ahawan han agina ti penlohna, ya wada goh di udumnah inatnan nappuhi. At pinahal John nan inat Herod. ²⁰ Mu inyal'allanan na'udman di baholna ti nan inatnan John ti impibaludna hiya.

Hay Nabonyagan Jesus†

(Mat. 3:13-17; Mk. 1:9-11; Jn. 1:29-34)

²¹ Unat goh nabonyaganda nan do'ol an tatagu ya ni'bonyag goh hi Jesus. Ya otog di punluwaluanan Apo Dios ya niluwat ad abuniyan, ²² ya nun'ohop nan Na'abuniyanan an Lennawan ay kalapati, ya numpattu' ay Hiya. Ya wada han himmapit ad abuniyan an inalinay, "He"ay Imbaluy'un pohpohdo', at pa'idyamlaol He"a."

Hay Napatadan nan Ommod Jesus an hi Mary‡

(Mat. 1:1-17)

²³ Hi Jesus ya tulumpuluy tawon nin di nangete"aanan nuntudtudu. Ya hay inilan di tatagu ya Hiyay lala'in imbaluy Joseph an hina' Heli.

²⁴ Hi Heli ya imbaluy Matthat an holag Levi, ya hi Levi ya imbaluy Melki an holag Jannai, ya hi Jannai ya imbaluy Joseph ²⁵ an holag Mattathias, ya hi Mattathias ya imbaluy Amos an holag Nahum,

---

† **3:20** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud hi Nundadaan Jesus. ‡ **3:22** Nan napatadan Joseph ya nitudo' hinan Mat. 1:1-17.

ya hi Nahum ya imbaluy Esli an holag Naggai.

26 Ya hi Naggai ya imbaluy Maath an holag Mattathias,
ya hi Mattathias ya imbaluy Semein an holag Josek,
ya hi Josek ya imbaluy Joda ²⁷ an imbaluy Joanan,
ya hi Joanan ya imbaluy Rhesa an holag Zerubbabel,
ya hi Zerubbabel ya imbaluy Shealtiel an holag Neri.

28 Ya hi Neri ya imbaluy Melki an holag Addi,
ya hi Addi ya imbaluy Cosam an holag Elmadam,
ya hi Elmadam ya imbaluy Er ²⁹ an holag Joshua,
ya hi Joshua ya imbaluy Eliezer an holag Jorim,
ya hi Jorim ya imbaluy Matthat an holag Levi.

30 Ya hi Levi ya imbaluy Simeon an holag Judah,
ya hi Judah ya imbaluy Joseph an holag Jonam,
ya hi Jonam ya imbaluy Eliakim ³¹ an holag Melea,
ya hi Melea ya imbaluy Menna an holag Mattatha,

ya hi Mattatha ya imbaluy Nathan[§] an holag David.

³² Ya hi David ya imbaluy Jesse an holag Obed,
ya hi Obed ya imbaluy Boaz an holag Salmon,
ya hi Salmon ya imbaluy Nahshon³³ an holag Amminadab,
ya hi Amminadab ya imbaluy Ram an holag Hezron,
ya hi Hezron ya imbaluy Perez an holag Judah.

³⁴ Ya hi Judah ya imbaluy Jacob an holag Isaac,
ya hi Isaac ya imbaluy Abraham an holag Terah,
ya hi Terah ya imbaluy Nahor³⁵ an holag Serug,
ya hi Serug ya imbaluy Reu an holag Peleg,
ya hi Peleg ya imbaluy Eber an holag Shelah.

³⁶ Ya hi Shelah ya imbaluy Cainan an holag Arphaxad,
ya hi Arphaxad ya imbaluy Shem an holag Noah,

---

§ 3:31 Hi Mary an hi inan Jesus ya holag David an dimmalat nan imbaluynan hi *Nathan*, at nan dalan Jesus ya nalpuh nan dalan din Alin hi David. Mu nan ad holag ay Joseph ya oha goh an imbaluy David an hi *Solomon*, at waday biyang da Joseph ay Jesus an mun'alid Israel hi un aggyu napogpog nan biyang nan Hudyun mun'alih di. Ya gapu ta na'idutan nan ohan holag Solomon an nan Alin hi Jehoiachin ta mid ah udumnah holagnan mun'ali ti ma'idutanda goh (Jer. 22:30) at mattig an adi mabalin ahan an mun'alih Jesus hinan tronon David ti ma'idutan goh Hiya ya nan dalana. Mu nala'eng hi Apo Dios, hiyaat un mahapul Jesus an velhen di hi inana ta nan *dalana* ya nalpun hiya, mu nan *biyangnan mun'ali* ya nalpun Joseph an hi amana.

ya hi Noah ya imbaluy Lamek ³⁷ an holag
Methuselah,
ya hi Methuselah ya imbaluy Enock an holag
Jared,
ya hi Jared ya imbaluy Mahalaleel an holag
Cainan.

³⁸ Ya hi Cainan ya imbaluy Enos an holag Seth,
ya hi Seth ya imbaluy Adam,
ya hi Adam di limmun Apo Dios.

4

*Hay Nanapngatapngan nan Diyablun Jesus** (*Mat. 4:1-11; Mk. 1:12-13*)

¹ Niyo'odol nan Na'abuniyanan an Lennawan Jesus, at nakak hinan Wangwang an Jordan ti initnud nan Na'abuniyanan an Lennawa Hiya ta immuydah nan mapulun an mi'id taguh nunhitu.

² Ya napat di algaw hi nihinanah di, at hidiy nanapngatapngan nan diyablun Hiya. Ya agguy nangnangngan ede han napat di algaw, at hiyaat un nunheglay hinaangna.

³ Ya inalin nan diyablun Hiyay, “Un ay He"ay Imbaluy Apo Dios ya alyom ay danen batu ta mumbalindah tinapay!”

⁴ Mu agguy inunud Jesus henen inalina, ya tembalnan inalina, “Hay impitudo' Apo Dios ya inalina,

Bo'on hay ma'an ya anggay di aptan hi itaguan di tagu.”†

---

* **4:** Mid mapto' ya na'at hidin 26 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaan Jesus. † **4:4** Deut. 8:3.

⁵ Ya inittud nan diyablu Hiya ta nunti'iddah bu-ludna, ya intadunan de, ya impa'amangnan amin di numbino'ob'on hi pumpapto'an hinan luta, ⁶ ya inalinay, “An amin hanan pumpapto'an an ma'amnawan ya idat'un He"a ta mipabagbagtu'a ti nidat ay ha"in, at okoda' hi pangidata'. ⁷ Mu mahapul an dayawona' ay He"ah mahhun ya un'a mumpapto' an amin ay dane.”

⁸ Ya tembal Jesus an inalinay, “Adi' unudon henen inalim ti hay impitudo' Apo Dios ya inalinay,

Hay mahapul ya Ha"in an Apuyun hi Apo Dios di dayawonyu ya anggay,
ya Ha"in ya anggay di itamuanu.‡

Hiyah ne inalin Apo Dios, at Hiyay dayawo' ya anggay.”

⁹ Ya inyuy nan diyabluh Jesus ad Jerusalem, ya impattu'nah nan na'abbagbagtun tulid nan Timplun Apo Dios,§ ya inalinay, “Un ay He"ay Imbaluy Apo Dios ya iyugpahmu at mi'id ma'at ay He"a. ¹⁰ Ti inalin di impitudo' Apo Dios di,

Mandalon Apo Dios nan a'anghelna ta diday manalimun ay He"a,

at halimunan da'a.*

¹¹ Ya inalin goh Apo Dios di,

Ha'yuyuon da'a ta adi'a mihuplit hinan batu an ta"on di hu'im.”†

¹² Ya tembal Jesus an inalinay, “Adi' unudon nan inalim ti paddungnay un'u tapngan hi Apo Dios! Ti hay impitudo'na ya inalinay,

---

‡ **4:8** Deut. 6:13. § **4:9** Hay inata'nangna an nipalpuh nan Hadog an Kidron hi ampama ya 100 an umpi. * **4:10** Psa. 91:11.

† **4:11** Psa. 91:12.

Adiyu tapngan hi Apuyun hi Apo Dios.”‡

¹³ Ya unat goh lempah nan diyablun nuntudul ay Jesus ya nakak ta nangamung goh di hay way pangatanah awni.

Hay Nangete"an Jesus an Nuntudtuduh nan Abablubabluy

(*Mat. 4:12-17; Mk. 1:14-15*)

¹⁴ Numbangngad hi Jesus hinan Provinciadi Galilee, ya do'ol di inabalinanan numbino'ob'on an ma'at ti wan Hiya nan Na'abuniyanan an Lennawa. Ya inulgu'ulgudda Hiya hi an amin hinan abablubabluy. ¹⁵ Ya nuntudtuduh nan himba'an di Hudyu, ya an amin di tatagun nangngol ay Hiya ya inulgudday anabagtuna.

Hay Aggy Namhodan nan Tatagud Nazareth ay Jesus ya nan Intudtuduna§

¹⁶ Immuy hi Jesus ad Nazareth an immel'elgana, ya din ngilin an Habadu ya immuy hinan himba'an di Hudyu ti hiyah ne ugalina. Ya timma'dog an mumbaha, ¹⁷ ya indat di oha han nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios an intudo' din propetan hi Isaiah. Ya bene'lagna, ya inah'upanay pohdonah bahaon an alyonay, ¹⁸ “Wan Ha" in nan Lennawan Apu tu'u.

Ya pinilia' ta umuy'u ul'ulgudon nan
Maphod an Ulgud hinan nun'awotwot an
tāgu
ta ibaag'un mabaliwan nan tatagun do'ol
di ligatda.

---

‡ **4:12** Deut. 6:16. § **4:15** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundadaan Jesus.

Ya mittig di matan di nabulaw,
 ya mabaliwan nan maligatan,
 19 ya ibaag'uy gutud di pamaliwan Apu tu'uh nan
 taguna!”*

20 Ya lini'upna din pepel, ya imbanggadnah
 nan muntamun den himba'an di Hudyu, ya inum-
 bun an nuntudtudu.† Ya toto'lon nan tatagu
 Hiya. 21 Ya inalinan diday, “Te an ad ugwan di
 nipa'annungan nan nitudo' an dengngolyu!”

22 Ya hinahapitday amaphodana, ya
 manoh'adah nan maphod an hinapitna. Mu
 inaliday, “Undan bo'on Hiyay imbaluy Joseph?”

23 Ya inalina Jesus ay diday, “Inila' an aly-
 onyuan Ha" in hete han ab'abig an alyonay, Duk-
 tul, impa'adaogmuy udumna, at mahapul di
 ipa'adaogmu goh di odolmu! Ya hay itudun ten
 abig ay da'yuh tu nin ya hay dengngolyun inat'ud
 Capernaum ya pohdonyu goh an ato' ay da'yuh
 tu.”

24 Ya inalina goh di, “Immannung hete han alyo'
 ti nan propeta ya adi abuluton nan ni'babluyana.

25 Ya donglonyuh ten alyo' ti immannung an hidin
 atagun Elijah ya tuluy tawon ya han godway
 agguyna immudanan, at waday ongol an batel
 hinan abablubabluy. 26 Ya ta"on un do'ol di ligat
 di binabain umu'utun an ni'babluyan Elijah mu
 agguy nahnag ay dida ti ad Zarephath hidid Sidon
 di nahnaganah nan ohan umu'utun ya anggay.‡
 Ya umat goh hinay na'at ay Ha" in. 27 Do'ol goh di
 napalla' ad Israel hidin atagun nan propetan hi

* 4:19 Isa. 61:1-2. † 4:20 Hay ugalin di Hudyuh unda
 muntudtudu ya umbunda, hiyaat un inat Jesus goh. ‡ 4:26 I
 Ki. 17:1-15. Henen umu'utun ya Hentil.

Elisha, mu agguyna dida impa'adaog an anggay hi Naaman an iSyria.”§

²⁸ Ya unat goh dengngoldah ne ya ma'abbungotdan amin din wah nan himba'an ti iniladan diday ipa"elana. ²⁹ Ya natana'dogda, ya enekakda Hiyah nan babluyda ta inyuydah nan buludnah nan bagtun di nunhituwanda ta ogohonda Hiyah nan way daplah. ³⁰ Mu agguйда inamtan, ya ene'wanah nan gagwan nan tatagu, ya tinaynana dida.

Hay Nunla'ahan Jesus hinan Nappuhin Lennawa
(Mk. 1:21-28)

³¹ Nakak hi Jesus hidi, ya nundadyun immuy ad Capernaum an ohan babluy hinan Provinciad Galilee, ya nuntudtuduh din ngilin an Habadu. ³² Ya manoh'adah din panudtuduna ti hay pangngolanda ya nabagtuy haadnan muntudu. ³³ Ya wah di han lala'ih nan himba'an di Hudyun nahehe'pan hi nappuhin lennawa, ya enlotnan bimmugaw an inalinay, ³⁴ “Hay atom ay da'mi, Jesus an iNazareth? Dan immali'an mi'pattoy ay da'mi? Inila' He"a ti He"ay na'ahhamad di ugalinan hennag Apo Dios!”

³⁵ Ya inhingal Jesus an inalinay, “Dindinong'a, ya nala'ah'a!” Ya tinu"in han nappuhin lennawa hiyah nan inayungan di tatagu, ya nala'ah, mu mi'id ah nadinul ay hiya.

³⁶ Ya manoh'ada, ya nunhahapitdan inalidad, “Goh udot ta umat hinay hapitna? Ti hay aat nen inatna ya paddungnay nabagtuy haadna,

---

§ 4:27 II Ki. 5:1-14. Hiya goh ya Hentil.

ya do'ol di abalinana ti ta'on un nan napuhin lennawa ya mandalona ay ya mala'ahda.”
³⁷ Ya heden na'na'at ya nunnaud an niwa'at, ya ulgu'ulgudonda Hiyah nan abablubabluy.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Do'ol an Tatagu*

(Mat. 8:14-17; Mk. 1:29-34)

³⁸ Pimmitaw hi Jesus hinan himba'an di Hudyu, ya immuy hi abung da Simon Peter. Ya wah dih inan ahawan Simon† an lumahuy odolna, at inalidan Jesus ta badangana. ³⁹ Ya immuy hinan way nolo'ana, ya inhingalna nan lewohona. At immadaog, ya nabanangon, ya immuyna induulan nan wah nan abung.

⁴⁰ Ya unat goh napuyaw‡ ya nun'iyalin nan tataguy i'ibbadah way dogohnan numbino'ob'on, ya hen'ahen'anay uludan amin, at immadaog di lewohonda. ⁴¹ Ya do'olday nahe'pan, ya nunla'ahna din nun'appuhin lennawan dida. Ya otog di ala'ahanda ya bimmugawdan inaliday, “He"ay Imbaluy Apo Dios!” Mu inhingal Jesus ta adina pahapiton dida ti iniladan Hiyah Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios, ya agguyna penhod hi un diday mangibaag.

---

* **4:37** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. † **4:38** Mattig an waday ahawan Peter an ta'on un alyon nan udum an lelehyon di mi'id. ‡ **4:40** Hinan ngilin an Habadu ya un 1.2 an kilomitluy mabalin hi pundaldallanan nan Hudyu ti gulat ta hulukanda at paniawon nan Pharisees. At hiyaat un nunhood nan tataguh engganay napuyaw ti mete"ah Domingguh alas sais eden nahdom, ya liblihan mundaldallanan hi adagwi.

Hay Nuntudtuduwan Jesus hinan Provinciadi Judea§

(*Mat. 4:23-25; Mk. 1:35-39*)

⁴² Wan mawa'ah ya nakak hi Jesus, ya immuy bimmataan hinan mi'id tagu. Mu inana'anap nan tatagu Hiya. Ya unat goh inah'upanda ya inaldid, "Adi da'mi taynan!"

⁴³ Mu inalinan diday, "Ta'on unna' umuy hinan udumnan babluy an mun'ul'ulgud hinan Maphod an Ulgud an mangipa'innilah aat di Pumpapto'an Apo Dios ti hiyaat unna' hennag." ⁴⁴ Ya nuntudtudu nan himba'an di Hudyuh nan Provinciadi Judea.

5

Hay Nahhun hi Inayagan Jesus hi Intudtuduwana*

(*Mat. 4:18-22; Mk. 1:16-20*)

¹ Wada han ohan algaw ya timma'dog hi Jesus hinan pingit di Lobong an Galilee,† ya do'olday tatagun mangalulung ay Hiya ta donglonday Hapit Apo Dios. ² Ya tinnigna han duwan bangkan wah nan pingitna, ya mi'id nan manidu' an tinaynandan immuyda inwahwah din hidu'da. ³ Ya

---

§ **4:41** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. * **5:** Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

† **5:1** Wada goh di udumnan ngadan ten lobong ti nan *Lobong an Gennesaret* di oha (Lk. 5:1) ya *Lobong an Tiberius* di oha (Jn. 6:1) ti ad Gennesaret ya ad Tiberius di duwan babluy an wah pingit ten lobong. Ya ta'on un alyon nan ad hapit hi English hi un hiyay *Baybay an Galilee* mu adi makulug an baybay ti un lobong ti nan baybay ya ambilog ya mumpait di danum hidi.

nunlugan hi Jesus hinan ohan bangkan bagin Simon, ya inalinan Simon ta mahligdah itang. Ya unat goh nahligda ya inumbun, ya nuntudtudu goh hinan tatagu.

⁴Ya unat goh nalpah an nuntudtudu ya inalinan Simon di, “Umuy tu'uh dih nan maluhung an danum ta uy'uyonyuy hidu'yu ta manidu' ayu.”

⁵Ya tembal Simon an inaliday, “Apu, inlablabimin himmiduhidu', mu mi'id ah hinidu'mi! Mu gapu ta He"ay nangali at ipadahmi goh.” ⁶At inatda, ya unat goh inuy'uyda din hidu' ya do'ol di na'nah ekan, ya hi'itangan mapa"i nan hidu'da! ⁷Ya winagiyanday i'ibbada ta umuyda bumadang. At immuyda, ya pinnuda din duwan bangka, ya hi'itangan an munlononga.

⁸Ya unat goh tinnig Simon Peter heden na'at ya nunhippih inayungan Jesus, ya inaliday, “Apu, taynana' ti nabahobaholana', at bumaina'!” ⁹Ya manoh'ada ti do'ol di ekan hi na'na, ¹⁰ya manoh'a goh da Jacob‡ ay John an imbabaluy Zebedee an diday ibban Simon hinan tamuna.

Ya inalid Jesus ay Simon di, “Adi'a tuma'ot ti mete"ad ugwan ya umat hi nangamunganyuh nan ekan di pangamunganyuh nan tagu ta Ha"in kulugonda.” ¹¹Ya impapingitday bangkada, ya tinaynandan amin ta nitnuddan Jesus.

---

‡ **5:10** Ta'on un hay ngadan an *Jacob* di nitudo' hinan hapit di iGreece hitu mu nibahhaw nan do'ol an translation di English ti intudo'day *James*. Bahaom nan introduction di Liblu an *Jacob* ta inilaom di gapuna.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Napalla'S
(*Mat. 8:1-4; Mk. 1:40-45*)

¹² Wa han ohan algaw ya wadah Jesus hinan ohan babluy. Ya dinamuna han nalipuh di odolnah palla'. Ya unat goh tinnignah Jesus ya nunhippin nunluppulup hi inayungan Jesus, ya inal'alu'nan inalinay, “Apu, pohdom ay ni' ya ipa'adaogmu tun lewoho'!”

¹³ At dinapan Jesus, ya inalinay, “Oo, pohdo', at umadaog'a!” At himbumagga ya immadaog din lewohona.

¹⁴ Ya immandal Jesus ay hiyan inalinay, “Adim ibaag heten na'at ay he"ah nan udumnan tagu, mu eka ipattig di odolmuh nan padi, ya empe'nongmuy mabalin hi me'nong ay Apo Dios ti hiyah ne intudun Moses hi aton tu'u ta hiyay panginnilaan di tatagu an immadaog nan lewohom.”* ¹⁵ Mu gun umal'allan niwa'at di pangul'ulgudandan Hiya, at hiyaat unda do'odo'ol di tataguh na'amung ta donglonday hapitna, ya nun'iyadaognay lewohonda. ¹⁶ Ya hin'umu'uddum ya immuy hinan mapulun an mi'id ah nunhituh tagu ta munluwalun Apo Dios.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Napiklud
(*Mat. 9:1-8; Mk. 2:1-12*)

¹⁷ Wa han ohan algaw goh ya nuntudtuduh Jesus. Ya wah di an ni'yib'ibun nan Pharisees ya nan muntudtuduh nan Uldin di Hudyun an lini'ubda Hiya. Dida ya nalpudah nan

---

§ 5:11 Nan dogoh an palla' hinan hapit di iGreece ya hiyah ne nan malgom an dogoh di up'up an bo'on palla' ya anggay. * 5:14 Lev. 14:1-32.

abablubluy hinan Provinciad Galilee, ya hinan Provinciad Judea, ya ad Jerusalem an kapitulyuda. Ya niyo'odol nan abalanan Apo Dios ay Jesus, at hiyaat un waday abalananan mumpangipa'adaog hinan way lewohona. ¹⁸ Ya immuy ay Hiya nan linala'in nangidayun hinan nadahay. Ya impadahdan ihigup ta iyuydah inayungan Jesus. ¹⁹ Mu mi'id inatdan nangihigup ti do'olday tatagu. At immuydah nan atap, ya yinahyahanda, ya inuy'uyda nan nidayun hi inayungan Jesus.

²⁰ Ya unat goh inilan Jesus an nidugah di pangu-lugda ya inalinay, "Agi', na'aliwan di baholmu."

²¹ Ya nan muntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees an wah di ya inalah nomnomday, "Goh heten tagun hapitonay na"appuhi an adina e'gonan hi Apo Dios ti hi Apo Dios ya anggay di mangaliw hi bahol ta adi ma'u'unnung!"

²² Ya inilan Jesus henen ninomnomda, at in-alinan diday, "Goh ta umat hinay nomnomonyu?"

²³ Mid olog di tagun mangaliw hi bahol, ya mid ologda goh an mangipa'adaog hi dogoh ten nadahay. ²⁴ Mu Ha'in an Imbaluy di Tagu ya ipa'adaog'uy dogohna ta panginnilaanyuh an-abagtun di haad'uh tun lutan mangaliw hi bahol." Ya inalinah din lala'in nadahay di, "Tuma'dog'a, ya impi'ugmu nan dayunmu ta umanamut'ah abungyu." ²⁵ At natana'dog an panigtiganda, ya ay mangngalah din dayuna, ya immanamut, ya hinapitnay anabagtun Apo Dios.

²⁶ Ya manoh'adan amin, at hinapitday anabag-tun Apo Dios, ya pa'e'gonanda Hiyan inalahay,

“Heten algaw ya tinnig tu'u han nob'on an umi-panoh'a!”

Hay Nangayagan Jesus ay Levi†

(Mat. 9:9-13; Mk. 2:13-17)

²⁷ La'tot ya pimmitaw da Jesus, ya tinnigna han mun'am'amung hi buwit an hi Levi‡ di ngadana an inumbun hinan upihhinana. Ya inalinan hiyay, “Mitnud'an Ha'in.” ²⁸ At timma'dog, ya tinaynanan amin, ya nitnud.

²⁹ Ya nundadaan hi Levi hi ongol an gotad hinan abungna, at immuy hi Jesus an ne'egtad, ya ne'egtad goh nan do'ol an mun'amung hi buwit ya nan udumna goh. ³⁰ Ya wah di goh nan Pharisees ya nan ni'yibbadan muntudtuduh nan Uldin, ya inamuyunday intudtuduhan Jesus an inalidan diday, “Anaad ta me'an ayuh nan mun'amung hi buwit ya nan udumna goh an nabaholan an tagu?”

³¹ Ya tembal Jesus an inalinan diday, “Nan mi'id dogohna ya adina mahapul di duktul ti nan way dogohnay manapul. ³² Ya umat ay Ha'in ti immalia' ta al'alu'o' nan nabaholan ta hukatanday nomnomda, ya bo'on nan nahamad di ugaliday dimmalat hi immalia'!”

Hay Nangitudtuduhan Jesus hi Aat di Punlangduan

(Mat. 9:14-17; Mk. 2:18-22)

---

† 5:26 Mid mapto' ya na'at hidin 27 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. ‡ 5:27 Hi Matthew di oha goh an ngadana (Mat. 9:9).

³³ Inalin di udumnah nan tatagun Jesus di, “Nan intudtuduwan John an Mumbonyag ya unudonday Uldin tu'u ti hin'umu'udduman adida munlangdu ta unda munluwalun Apo Dios, ya at hina goh hinan Pharisees. Mu nan intudtuduwan ya anaad ta adida unudon di ugali tu'u ti mangamanganda?”

³⁴ Ya inalin Jesus ay diday, “Gulat ta waday mungkasal ya undan adi mangan nan na'amung an inayagan nan malhin an lala'i? Immannung an mangamanganda. ³⁵ Mu udum hi algaw ya heden lala'in nalhin ya mipabataan ay dida, at hin'uma"algawan munlangduda ta hiyay panginilaan hi unda munlungdaya.”

³⁶ Ya inulgudna goh han nipa"el an inalinay, “Gulat ta nan pa"amman lubung ya adiyu pa"ion di itang ta el'obyuh nan dadan an lubung. Ti atonyu ay ya ma'adyuan nan pa"amman lubung. Ti nan nel'ob ya agguy nipaddung hinan nel'obanan dadan. ³⁷ Adiyu goh elhag nan tanaw hinan dadan an tibung an lalat. Ti atonyu ay ya bughion nan tanaw nan dadan an tibung, at mitapal, ya mapa"i nan tibung ³⁸ ti melhag nan tanaw hinan pa'idyamman tibung an lalat. ³⁹ Ya gulat ta inumonyu han na"apgot an bayah at adiyu pohdon di pa"alhag ti alyonyuy mapolhat heten na"apgot.”

6

*Hay Aat di Ngilin an Habadu
(Mat. 12:1-8; Mk. 2:23-28)*

¹ Naluh da Jesus an munle'le'od hinan apaya-payaw, ya henen algaw ya Habadu an ngilin di Hudyu. Ya nangultudda nan intudtuduwan Jesus, ya linu"ibanda, ya inanda. ² Ya inalin di udumnah nan Pharisees di, "Anaad ta atonyuh na? An un paniaw ay ditu'u ti ngilin an Habadu!"

³ Ya tembal Jesus, ya inalinay, "Undan agguyyu binaha din inat Apu tu'un hi David hidin penghana? Ti umat goh hinay inatna ti nunhinaang, ya umat goh hinan ni'yibbana. ⁴ At himmigup hinan Tuldan Abung Apo Dios, ya nan tinapay an ne'nong ay Apo Dios ya paniaw hi onon hi un bo'on ditu'uy papadi. Mu innalna damdama, ya inana, ya ne"onona nan ni'yibbana.* Mu agguyyu pinahiw henen inatda, at anaad ta pahiwon da'mi?"

⁵ Ya inalina goh ay diday, "Ha" in an Imbaluy di Tagu ya ta"on un hay Habadu ya Ha" in ad poto' hi mangalih nan ma'at."

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Na'akke' di Ngamayna

(Mat. 12:9-14; Mk. 3:1-6)

⁶ Wada goh han ohan ngilin an Habadu ya himmigup hi Jesus hinan himba'an an ahayupan di Hudyu ta muntudu. Ya wah di goh han tagun na'akke' han agwan an ngamayna. ⁷ Ya teten'ol din udumnah nan muntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees hi unna iyadaog hinan ngilin an

---

* **6:4** I Sam. 21:1-6. Un ohah David hidin nangngalanah nan tinapay, at mid mapto' ya inta'ina ta unna idat ay dida.

Habadu ta hiyay pangidalatandah pangidiklamuandan Hiya.† ⁸ Mu i'innilannah den ninomnomda, at inalinah nan na'akke' di ngamaynay, “Umali'a ta tuma'dog'ah tu.” Ya timma'dog, ya immuy ay Hiya.

⁹ Ya inalin Jesus ay diday, “Wa han alyo' ay da'yu ta tobolonyu. Hay inilayuh abuluton di Uldin tu'uh aton hinan ngilin an Habadu—hay maphod di aton, unu hay nappuhi? Hay pamaliwan hi tagu, unu hay pamatayan?”

¹⁰ Ya intigaw Jesus an amin hinan tatagu, ya inalinan hiyay, “Uyadom nan ngamaymu.” At inuyadna, ya pinumhod. ¹¹ At ma'abbungotda din mangabohol ay Jesus, at nunhahapitdah atondan Hiya.

Hay Namto'an Jesus hinan Himpulu ta han Duwan Intudtuduwanan Ma'alih A'apostoles‡

(Mat. 10:1-4; Mk. 3:13-19)

¹² Heden na'atana ya wada han ohan algaw ya immuy hi Jesus hinan duntug an munluwalun Apo Dios, at inlablabinan nunluwalu. ¹³ Ya unat goh nawa'ah ya inayagana din intudtuduwana, ya pento'nay himpulu ta han duwa ta diday nginadnanah a'apostolesna.§ ¹⁴ Ya hiyatuy ngadanda: hi Simon (an nginadnana ta hi Peter), ya hi Andrew (an pogtangna), ya hi Jacob,* ya

† **6:7** Bahaom nan footnote di Mat. 12:10 ta innilaom di ugalidan Hudyuh un way mundogoh hi Habadu. ‡ **6:11** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. § **6:13** Hay pohdonan ibaga ya *nan nahnag*.

* **6:14** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

hi John, ya hi Philip, ya hi Bartholomew,† ¹⁵ ya hi Matthew,‡ ya hi Thomas, ya hi Jacob§ (an hina' Alphaeus), ya hi Simon (an niddum hinan nalammung an ma'alih Zealot), ¹⁶ ya hi Judas* (an hina' Jacob†), ya hi Judas Iscariot (an mangitudun Jesus hi udum di algaw ta dapoponda).

Hay Mensahen Intudun Jesus hinan Nundodottal:§

(Mat. 12:15-21; Mk. 3:7-12)

¹⁷ Ni'dadyuh Jesus hinan intudtuduwana, ya timma'dog hinan way nundodottal. Ya wah dida nan do'ol an intudtuduwana ya nan do'ol goh an udumnan tatagun nalpuh nan Provinciad Judea, ya ad Jerusalem an kapitulyuda, ya hinan duwan babluy an neheggon hinan Baybay an Mediteranean an ad Tyre ya ad Sidon. Ya immuydah di ta donglonday ulgudona, ya ta iyadaognay lewohonda. ¹⁸ Ya wada goh di udumnan immuy an waday nihu'lung hi nun'appuhin lennawa, ya nunla'ahna dida. ¹⁹ Ya way ohah din tatagu ya impadahdan dinapa Hiya ti paddungnay bimmuhu'nan badang hinan odolnah mangiyadaog ay dida.

---

† **6:14** Unu hi Nathanael (Jn. 1:45). ‡ **6:15** Unu hi Levi. § **6:15** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

* **6:16** Unu hi Thaddaeus (Mat. 10:3; Mk. 3:18). † **6:16** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. ‡ **6:16** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus. § **6:16** Ta'on un way nipaddungan ten mensaheh nan oha goh an mensahen intudun Jesus hinan bulud di ohan duntug (Mat. 5:1-7:29) mu hiyah ne oha goh an mensahe damdama.

*Hay Ipadenolan di Udumna ya Ahmo'an di
Udumnah Pidwa
(Mat. 5:3-12)*

²⁰ Nunligguh hi Jesus hinan intudtuduwana, ya inalinay,

“Mawagahan ayun nawotwot
ti middum ayuh nan Pumpapto'an Apo Dios!

²¹ Mawagahan ayun munhinaang ad ugwan
ti awniat waday mun'olog hi ononyu!
Mawagahan ayun kumiyol ad ugwan
ti awniat umanla ayu!

²² Ya mawagahan ayuh awnih un da'yu abohlan
hinan tatagu,

ya lahhinon da'yu,
ya hiwihiwitan da'yu,
ya pahiwon da'yu

ti nan pangunudanyun Ha" in an Imbaluy di
Tagu.

²³ Ti heden algaw ya mun'am'amlong ayun
ay ayu ung'ungungangan yumagtutu ayuh
pun'am'amlonganyu ti do'ol di lagbuyuh
matalepon ad abuniyan! Ya umat ayuh din
propetah din penghana ti henen aton di tatagun
da'yun nappuhi ya at hina goh di inat di
ap'apudah din propeta.

²⁴ Mu mahmo' ayun adangyan
ti ad ugwan di pun'am'amlonganyu ya
anggay!

²⁵ Ya mahmo' ayun do'ol di tanudna
ti awniat munhinaang ayu.
Ya mahmo' ayun umanlad ugwan
ti awniat munlungdaya ayu ya kumiyol
ayu.

²⁶ Ya mahmo' ayun ulgu'ulgudon nan nappuhiy ugalidan taguy amaphodanyu ti nan ad holag hinan mun'ulgud ya umat hina goh di inulguddah aat di aggyu immannung an propetah din penghana.”

Hay Pamhoda hinan Buhul

(Mat. 5:38-48; 7:12)

²⁷ Ya inalin Jesus goh di, “Hiyah te itugun'un da'yun mangngol: maphod hi unyu pohpohdon nan mamuhul ay da'yu, ya atonyuy maphod hinan mamohol ay da'yu. ²⁸ Ya iyadaogyu nan mangidut ay da'yu, ya iluwaluanyu goh nan mangi'ingol ay da'yu. ²⁹ Ya gulat ta waday manapa' hi apengyu ya adiyu iballoh, at ta'on hi unda itapa' hi pangngelna. Ya gulat goh ta polhon nan taguy jacteyu ya inudmanyu goh hi oha. ³⁰ At an amin di mun'adaw ya maphod hi unyu idatan. Ya nan nangngal hi gina'uyu ya adiyu bangngadon. ³¹ Ya hay pohdonyuh aton di tatagun da'yu ya hiya goh di atonyun dida.

³² Hay aton di nabaholan ya hay mamhod ay diday pohdonda ya anggay. Ya unudonyu ay hene ta nan mamhod ay da'yuy pohdonyu goh ya anggay ya mi'id idat Apo Dios hi lagbuyun ne. ³³ Ya gulat ta hay mangat hi maphod ay da'yuy pangatanyu goh ya anggay hi maphod ya mi'id idat Apo Dios hi lagbuyun ne, ti ta'on un nan nabaholan ya atonda goh. ³⁴ Ya gulat ta ipa'utanganyu ya anggay nan inilayun mamallog hinan ipa'utangyu ya mi'id lagbuyun ned abuniyan, ti ta'on un nan nabaholan ya pa'utanganda nan i'ibbadan nabaholan

an waday pamallogda. ³⁵ Mu da'yu ya maphod hi unyu pohdon nan buhulyu, ya atonyuy maphod ay dida. Ya pa'utanganyu dida an adiyu nam-namaon an ibanggadda. Atonyu ay hana at nidugah di lagbuyud abuniyan, ya da'yuy im-baluy Apo Dios an na'abbagbagtu ti ta'on un nan adi munyaman ya nan adi mangngol ya maphod di aton Apo Dios ay dida damdama. ³⁶ Maphod hi un ayu ma'aggohgoh ti ma'aggohgoh hi Amayun hi Apo Dios ay da'yu.”

*Hay Adi Pangipanuhan hi Aton di Ibba
(Mat. 7:1-6)*

³⁷ Ya inalin Jesus di, “Adiyu ipanuh di aton di ibbayu ta adi goh ipanuh Apo Dios di atonyuh awni. Ya aliwanyuy bahol di ibbayu, at ma'aliwan goh di baholyu. ³⁸ Ya adiyu ukuhan an bumadang hi ibbayun taguh un way mahapulda, ti hi Apo Dios ya mi'id ukuhan bumadang ay da'yu ti do'ol di ibadangna. Ya do'ol ay di idatyu ya do'ol goh di midat ay da'yu. Wa ay ta itang di idatyu ya itang goh di midat ay da'yu.”

³⁹ Ya inulgud goh Jesus nan waday ibalinana an inalinay, “Adi mabalin hi un itudun nan nabulaw di owon nan nabulaw goh ti magahdan duwah nan pingit di kulha. ⁴⁰ Adi do'do'ol di inilan nan mitudtuduwan ya un nan muntudtudu. Mu unat goh malpah an mituduwan ya mipaddung mahkay di inilanah nan muntudtudu.

⁴¹ Alyo' goh heten nipa"el: Goh ta tigonyuy butah matan di ibayu, ya adiyu nomnomon di ongol an tablah matayu? ⁴² Adi maphod hi unyu alyon hinan ibayuy, Agi', ma'a ta ano' han butah

matam! Mid ologyu ti wada goh di immuy hi ongol an tablah matayu, at mi'id tigonyu! Munlayah ayu! Hay mahhun ya anonyu nan ongol an tablah matayu, at mapatal hi panniganyuh nan itang an butah matan di ibayu.”

Hay Nitudtuduwan di Maphod ya Nappuhin Bungan di Ayiw

(Mat. 7:15-20)

⁴³ Ya inalin Jesus di, “Gulat ta munlutbu han ayiw ya bumunga at maphod. Mu gulat ta munhaguti han ayiw at adi maphod. ⁴⁴ Nan bungan di ayiw di panginnilaan hi un munhaguti nan ayiw unu munlutbu. Bo'on hay pagal di pangngalanyuh nan bungan di atummol, ya bo'on hay beeng di pangngalanyuh bungan di greyp. ⁴⁵ At nan tagun maphod di nomnomna ya maphod goh di atona, ya nan tagun nappuhiy nomnomna ya nappuhi goh di atona. Ti hay aat nan wah nomnom di tagu ya hiyah ne goh di aat di hapitona.”

Hay Aat nan Duwan Nun'ammah Abungda

(Mat. 7:24-27)

⁴⁶ Ya inalina goh di, “Anaad ta lupitonyuy, Apu, hi un ayu mi'hapit ay Ha" in, mu adiyu unudon di alyo'? ⁴⁷ At an amin nan tatagun mangngol ya mangunud hinan hapito' ⁴⁸ ya nipaddung hinan tagun nun'ammah abungna an numbo"ah maluhung ta nan gungit di nangi-pabunanah nan tu'ud. Ti unat goh dimmolodoloh ta nundatong ya hene'nobna nan abung, mu aggyu natu" in ti nihamad. ⁴⁹ Mu nan mangngol hinan hapito' ta adina unudon ya nipaddung hiyah nan tagun nun'ammah abungna an

unna impabun di tu'udnah nan lutan agguyna inhamad. Ti unat goh dimmolodoloh ta nundatong ya natu"in, ya nun'apa"i.”

7

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Himbut di Ap'apun di Tindalu
(Mat. 8:5-13)

¹ Dengngol din tatagun amin di inulgud Jesus. Ya unat goh nalpah ya immuy ad Capernaum. ² Ya wah di han ap'apun di tindalun iRome,* ya waday himbutnan pohpohdona, mu nundogoh an magadyuh matoy. ³ Ya unat goh dengngolnan nidatong hi Jesus ya hennagnay udumnah nan ap'apun di Hudyu ta umuyda ayagan Hiya ta iyadaognay lewohon han himbutna. ⁴ At unat goh nidatongdan Jesus ya inal'alu'dan invaliday, “Atom ni' nan pohdon den tindalu ta waday lagbun nan maphod an ina'inatna ⁵ ti hiya ya ta"on un Hentil mu pohdon ditu'u, ya impiyammanay himba'an an a'amunganmin mundayaw.” ⁶ At ni'yuy hi Jesus ay dida.

Ya unat goh magadyuhdah nan abung ya hennag han ap'apun di tindaluy i'ibbana ta invalidan Jesus di, “Apu, ta"on un'a adi umatam hi abungmi ti na'ampaa', ya nabagtu'a, at bumaina' hi un'a humigup hi nunhituwa'. ⁷ Hiyaat unna' agguay immalin nanamun He"a. At unmu hapiton ya ammunah nan wadam at umadaog han himbut'u. ⁸ Ti ha"in atog ya waday apu' hi puntamua', ya unudo' di alyona. Mu ta"on un umat hina ya wada

---

* **7:2** Impapto'nay 100 an tindalu.

goh di puntamuo' an tindalu, at wa ay ta alyo' hinan ohay, Umuy'a! at umuy, ya gulat goh ta alyo' hinan ohay, Umali'a! at umali. Ya alyo' ay goh hinan himbut'uy, Atom hene! at atona. At iyal'allanan He"a an unmu hapiton at umadaog.”

⁹ Ya unat goh dengngol Jesus hene han nangalina ya manoh'a, at nunligguh hinan do'ol an tatagun nitnud ay Hiya, ya inalinay, “Donglonyuh te ti ta"on hi un nan i'Israel an Hudyu ya mi'id dengdengngol'uh umat eten nidugah di pangu-lugna!”

¹⁰ Ya unat goh numbangngad din nahnag hi abungda ya inatamanda din himbut an im-madaog di dogohna.

Hay Nanaguan Jesus hinan Imbaluy han Nabalun Babai

¹¹ Ya palpaliwan ya immuy hi Jesus hinan babluy an ngadanay Nain, ya ni'yuy nan intudtuduwana ya nan do'ol an tatagu. ¹² Ya unat goh immatamdah nan pantaw di babluy ya dinamuda han natoy an ibuhu'da ta iyuyda ilubu'. Ya bugtung heden natoy an imbaluy han umu'utun, ya do'olday tatagun den babluy an nitnud ay hiya.

¹³ Ya unat goh tinnig nan Apu tu'u nan balu ya inggohgohana, at inalinay, “Idinongmun kumila.”

¹⁴ Ya immuy hinan lungun, ya dinapana, at inta'dog din nangdon eden lungun. Ya inalin Jesus di, “La'ay, bumangon'a!” ¹⁵ Ya bimmangon heden natoy, ya himmapit, ya hennag Jesus ta umuy ay inana.

¹⁶ Ya manoh'a ahan an amin din tatagu, ya hinapitday amaphodan Apo Dios, ya invaliday,

“Nabagbagtuh ten propetan immalin ditu'u!” Ya inalida goh di, “Immalih Apo Dios an mamadang hinan tataguna!” ¹⁷ At heten inatna ya nundongol an amin hinan Provinciad Judea ya nan himpahimpapangilih di.

Hay Nannagan John an Mumbonyag hinan Intudtuduwan Jesus

(Mat. 11:1-19)

¹⁸ Inulgud nan intudtuduwan John ay hiya an amin nan ina'inat Jesus. Ya pento' John di duwah nan intudtuduwana ¹⁹ ta umuyda hanhanan ay Jesus di, “Undan He"ay Alin Pento' Apo Dios an honogona, unu waday ohah hodonmi?”

²⁰ At immuy din nahnag ay Jesus, ya inalidan Jesus di, “Hennag da'min John an Mumbonyag ta ibagamin He"a nan pohdonan ibaga, an inaliny, Undan He"ay Kristun hennagna, unu waday ohah hodonmi?”

²¹ Ya henen gutud ya nun'ipa'adaog Jesus di do'ol an tatagun way dogohna, ya nunla'ahnay nun'appuhin lennawan nihu'lung hinan udumna, ya impa'adaognay do'ol an nun'abulaw ta mittig di matada. ²² Ya inalinan diday, “Ekayu ul'ulgudon ay John tun tinnigyu ya dengngolyu. Ti ten

mittig mahkay di matan di nabulaw,
ya midalan nan hu'in di napiklud,
ya pinumhod di napalla',
ya medngol nan ingan di napu'it,
ya mamahuan di natoy,

ya miyulgudan nan nawotwot hinan Maphod
an Ulgud.†

²³ Ya mawagahan nan tagun adi munhinnum-
nong hinan aat'u!"

²⁴ Ya unat goh nakak din hennag John ya in-
ulgud Jesus di aat John hinan do'ol an tatagun
inalinay, "Han tagun managuhagung ya umat
hinan bilau an mumbigwabiw hi un matuyupan,
mu adi umat hinay ekayu tinnig ay John hinan
mapulun. ²⁵ Ya bo'on goh han tagun nunlubung hi
mundongngol an lubung an nanginay immuyyu
tinnig ti nan umat hinan tagu ya mapmaphod an
amin di gina'uda ya nitaguanda, at diday mihinah
nan palasyu! ²⁶ Hay inila' hi ekayu tinnig hidi ya
han propeta. Ya nepto' an hay propetay tinnigyu
an hi John an Mumbonyag, ya na'abbagbagtu
hiya ya un nan udum an propeta. ²⁷ Ti hi John
di inulgud di tudo' Apo Dios hidin penghanan
inalinay,

Hiyah te pumbabaago',

ya honogo' ta mangun'unna ya un He"a,
ya idadaanay tatagu ta abulutoday aliam.‡

²⁸ Ya donglonyuh te ti mi'id taguh tun lutan
nabagbagtu ya un hi John. Mu nan tagun mid-
dum hinan Pumpapto'an Apo Dios an ta"on hi
un na'ampa ahan mu hiyay nabagbagtu ya un hi
John."

²⁹ Ya unat goh dengngol an amin di tatagu an
ta"on un nan mun'amung hi buwit nan inalin Je-
sus ya hinapitday amaphodan Apo Dios ti didanay

---

† **7:22** Isa. 35:4-6. Hiyah ne impa'innilan Isaiah nan aton nan Alin
Pento' Apo Dios. ‡ **7:27** Mal. 3:1.

nangabulut hi namonyagan John ay dida. ³⁰ Mu nan Pharisees ya nan nanginnilah Uldin di Hudyu ya aggyuda inunud di penhod Apo Dios hi atonda, ya aggyuda goh inabulut di pamonyagan John ay dida.

³¹ Ya inalin goh Jesus di, “Itudu' di aat nan tataguh tun lutad ugwan ³² ti umatdah nan ung'ungungngan munligligwan um'umbun hinan pummalkaduan, ya muntutu"u'andah nan i'ibbadan alyonday,

Nanungngali ami,
mu aggyu ayu nanayaw.

Ya nun'ebel ami,
mu aggyu ayu ni'kilan da'mi. §

³³ Nan aat John an Mumbonyag ya aggyuna tinamtaman di tinapay ya bayah, ya inaliyuy un nahe'pan hi dimonyu. ³⁴ Mu Ha'in an Imbaluy di Tagu ya hay aat'u ya ta'on unna' mangamangan ya uminu'inum ya alyonyu goh damdamay, Tigonyuh nen tagun natallubu ya ma'innun, at nappuhin tagu ti ibban di mun'amung hi buwit ya nan udumna goh an nabaholan! ³⁵ Mu hiyah te nomnomonyu: hay amaphod ya anala'eng Apo Dios ya ma'immatunan nan tatagun nangabulut hi pangatmin duwa ay John.”

Hay Nangihiitan han Babaih Bangbanglun Jesus*

³⁶ Inayagan han ohan Pharisee hi Jesus ta umuy me"an hi abungna, at ni'yuy hi Jesus, ya

---

§ 7:32 Bahaom nan footnote di Mat. 11:17 ta innilaom di pohdonan hapiton. * 7:35 Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

ni'yubung hinan lamehaandan nangan. ³⁷ Ya wada han putan den babluy. Ya unat goh dengngolnan ne"an hi Jesus hidih nan abung di Pharisees ya inyuyna han danum an nangingan bangbanglun nittuh nan alewahhang an ma'alih alabaster. ³⁸ Ya unat goh immatam hinan awadan da Jesus ya nunhippih gopong di hu'in Jesus, ya ma'akkila, ya nun'a'agah di lugwanah hu'in Jesus. Ya pinu'nahanah buu'na, ya inungngu'ungguna, ya inyapyu'apyutnay bangbangluh hu'ina.

³⁹ Ya tinnig nan Pharisees an nangayag ay Jesus heden na'at, ya inalinah nomnomnay, "Un adya makulug an propetah ten tagu at inilanay aat ten babain nanapan Hiya ti hiya ya puta!"

⁴⁰ Ya inalin Jesus ay hiyay, "Simon, waday alyo' ay he"a."

Ya tembalnan inalinay, "Ngadan nan alyom, Apu?"

⁴¹ Ya inalin Jesus di, "Wada han tagun mumpa'pa'utang hi pihhuna, ya impa'utanganay duwah linala'i. Ya lemay gahut di palatah[†] inutangnah nan oha, ya nabongley palatah[‡] inutangnah nan oha. ⁴² Ya unat goh hay gutud di pamalganda ya mi'id pihhudah pamallogda, at agguy impapallog nan nangipa'utang ay dida. Ya hay inilam nin ay danen duway ong'ongngol di pamhodnah nan numpa'utang?"

⁴³ Ya tembal Simon an inalinay, "Mid mapto' ya nan tagun ong'ongngol di inutangna."

[†] 7:41 Hay balulna ya umat hinan heldun di ohan taguh un bumolah lemay gahut an algaw. [‡] 7:41 Hay balulna ya umat hinan heldun di ohan taguh un bumolah nabonglen algaw.

Ya inalin Jesus di, “Makulug hene.” ⁴⁴ Ya inhig-gungnah nan babai, ya inalina goh ay Simon di, “Tigom adyah ten babai. Hidin himmigupa' hinan abungmu ya mi'id indatmuh danum ta nangihu' hi hu'i', mu heten babai ya hay lugwanay nangulahnah hu'i', ya pinu'nahanah buu'na. ⁴⁵ Ya aggyua' inungngun he"ah pangipattigam hi pun-denolam hi immalia', mu heten babai ya in-ungngu'ungngunay hu'i' hi himmigupa' ta nanga-mung ad ugwan. ⁴⁶ Ya agguymu linanay buu"u an hiyah ne ugali tu'u, mu heten babai ya inyapyut-nah hu'i' di bangbanglu. ⁴⁷ At donglom tun alyo' ay he"a: ta'on un do'ol di bahol ten babai mu ma'aliwan ti nidugah di pamhodnan Ha"in, mu nan tagun mangalih un itang di baholna ya itang goh di pamhodna.”

⁴⁸ Ya inalinah nan babaiy, “Na'aliwan di ba-holmu.”

⁴⁹ Ya nunhahapit nan ne"an an way ohaan inal-iday, “Goh udot heten tagun olognan mangaliw hi bahol?”

⁵⁰ Ya inalin Jesus hinan babaiy, “Nan pangulug-muy namaliw ay he"a. At umuy'a, ya umanla'a mahkay.”

8

*Hay Nitnudan nan Binabaih Nunle'le'dan Jesus**

¹ Wan nalpah heden na'na'at ya immuy hi Jesus hinan abablubabluy, ya intudtudunay Maphod an Ulgud hi aat di Pumpapto'an Apo Dios. Ya

---

* **8:** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongan Jesus.

ni'yuy din himpulu ta duwan intudtuduwana, ² ya nitnud goh din udumnan binabain nunla'ahanah nan nun'ihu'lung an nappuhin lennawa, ya nan lewohonda. Ya niddum ay didah Mary an nungngadan hi Mary an iMagdala an din nunla'ahan Jesus hinan pitun nun'appuhin lennawan neh'op, ³ ya hi Joanna goh an ahawan Cuza an nun'endogon Herod, ya hi Susanna goh, ya nan udumnan do'ol an binabai. Ya hinalimunanda da Jesus ti nan abalinanday imbadangda.

Hay Nipa"el an Hay Aat di Nunhabuag hi Oho'†

⁴ Wa han ohan algaw ya na'amungday do'ol hi tatagun nalpuh nan abablubabluy an immuy ay Jesus, ya inulgudnan dida han nipa"el.

Hay Aat ten Nipa"el

(Mat. 13:1-9; Mk. 4:1-9)

An inalinay, ⁵ “Wa han immuy hi umanan munhabuag hi oho'. Ya unat goh inhabuagna din oho' ya waday nagah hinan dalan an natoptop, at immuy nan hamuti, ya nunhobatda nan oho'. ⁶ Ya nagah din udumnah nan lutan nipa'pa' hinan batu, at ag'aga ya himmangaw. Mu unat goh naptangan ya nalyaw ti mi'id aton di lamutnan lumhod. ⁷ Ya nagah din udumnah nan way mahinubit, at na'ipit an agguy pinumhod. ⁸ Mu din udumna ya nagah hinan way lo'eh an luta, ya himmangaw, ya bimmunga, ya numbalin hi hingagahut di bungan di hinohha.”

---

† **8:3** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongan Jesus.

Ya unat goh nalpah henen inulgudna ya nuntu'u' an inalinay, “Hay mahapul ya ihamadyun nomnomon heten inulgud'u!”

Hay Nangibaagan Jesus hi Anaad ta Hay Nipa"el di Ul'ulgudona

(Mat. 13:10-17; Mk. 4:10-12)

⁹ Imbagan din intudtuduwan Jesus di, “Hay ibalanan ne han inulgudmun nipa"el an hay aat di nunhabuag?”

¹⁰ Ya inalinay, “Mipa'innilay aat di Pumpapto'an Apo Dios ay da'yu, mu adi mipa'innilah nan udumnan tatagu, at hiyaat un hay nipa"el di ulgudo' ta ta'on unda

tigotigon di ato',

mu mi'id iniladah aatna.

Ya donglodonglonday alyo',

mu adida ma'awatan di pohdonan ibaga.”‡

Hay Nangibaagan Jesus hi Nipaddungan din Nunhabuag hi Oho'

(Mat. 13:18-23; Mk. 4:13-20)

¹¹ At inulgud mah Jesus di ipaddungan den ulgud an hay aat di nunhabuag hi oho' an inalinay, “Nan oho' ya hiyah ne Hapit Apo Dios. ¹² Ya nan dalan an natoptop ya hiyah ne nomnom di tatagun mangngol hi Hapit Apo Dios. Ya nan hamutin mambat hinan oho' ya hiyah ne diyablu ti ipa'aliwnay Hapit Apo Dios ay dida ta omod unda adi unudon, at adida mabaliwan. ¹³ Ya nan lutan nipa'pa' hinan batun nagahan di udumnan oho' ya hiyah ne nomnom di tatagun nangabulut

---

‡ **8:10** Isa. 6:9.

hinan Hapit Apo Dios. Ti unat goh dengngolda ya mun'am'amlongda, mu mi'id limmamutanan dida. Ti unudondah na'amtang, mu unat goh natapnganda ya indinongdan unudon. ¹⁴ Ya nan lamut an ni'hangawan di oho' ya hiyah ne nangngol hinan Hapit Apo Dios, mu adida unudon ti nan pohpohdondah nitaguanday ipapto'da an nan umadangyananda, ya nan amnawdah nan ma'ma'at hitun luta. ¹⁵ Ya nan lo'eh an luta ya hiyah ne nomnom di tatagun ma'ma'ullay ya maphod, ya diday mangngol hi Tugun Apo Dios, ya inaynayundan kulugon, at diday manginaynayun an mangat hi maphod an paddungnay umatdah nan nitanom an dimmo'ol di bungana.”

Hay Aat di Natolgan an Dilag
(Mk. 4:21-25)

¹⁶ Nun'ulgud goh hi Jesus an inalinay, “Tolgan ay han tagu nan dilag ya adina aluban hinan banga, ya adina goh ipa'ayudu' hinan hiluk di kama. Ti unna ipattu' hinan nabagtu ta tigon nan humigup di patal. ¹⁷ Ya umat ay ditu'un tatagu ti awni ta udum hi algaw at ma'innila mahkay di ina'inat tu'u an ta'on un nipo"oy ad ugwan. ¹⁸ At ihamadyun donglon. Ti nan tagun mangunud hinan mitudun hiya ya ma'udman goh hi udum hi algaw, mu nan tagun adi mangunud hinan mitudun hiya ya mipa'aliw ay hiya.”

Hay Aat di Tutulang Jesus
(Mat. 12:46-50; Mk. 3:31-35)

¹⁹ Immuy hinan wadan Jesus da inana ya nan a'aginan linala'i ti penhodan mi'hapit ay Hiya, mu mi'id inatdan himmigup hi wadana

ti do'ol di tatagu. ²⁰ Ya waday nangipa'innilan Hiyan inalinay, “Wah dih inam ya nan a'agim[§] an timma'dogdah nan gettaw an pohdondan mi'hapit ay He" a.”

²¹ Ya inalinan diday, “Nan mangngol hinan Hapit Apo Dios ta unudonda ya diday o'ommod'u ya a'agi'.”

Hay Nangipadinngan Jesus hinan Puo'*
(*Mat. 8:23-27; Mk. 4:35-41*)

²² Wa han ohan algaw ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Umuy tu'uh dammang tun lobong.” At numbangkada, ya impadehda. ²³ Ya heden numbangkaanda ya nolo' hi Jesus. Ya hin'alina ya inongolnay puo', at gun mahuyatan hi danum nan bangka ta engganah un napnu, ya ma'atta'otda.

²⁴ Ya immuydah nan awadan Jesus, ya binangonda, ya inoliday, “Apu! Ten munlonong tu'u!”

At bimmangon hi Jesus, ya inhingalna nan puo' ya nan ongol an dalluyun ta duminongda. At himbumagga ya dimminongda an mi'id al'ali mahkay. ²⁵ Ya inalinan diday, “Undan mi'id ah pangulugyu?”

Ya manoh'ada, ya timma'otda, at nunhahapit-dan inoliday, “Anggoh udot hete han tagun ta'on un nan puo' ya nan ongol an dalluyun ya unudon-day alyona?”

[§] **8:20** Hay ngadanda ya nibaag hi Mk. 6:3. ^{*} **8:21** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

Hay Nunla'ahan Jesus hinan Neh'op an Nappuhin Lennawa

(*Mat. 8:28-34; Mk. 5:1-20*)

²⁶ Dimmatongdah nan babluy di iGadera† an dammang nan Lobong an Galilee. ²⁷ Ya unat goh limmahun da Jesus hinan bangka ya dinamun han tagun nalpuh nan babluy an nahehe'pan hinan do'ol an nun'appuhin lennawa. Ya ente"anah din nabayag di agguyna nunlubungan, ya agguy imman'anamut hi abungda an un nihihinnah nan wadan di lubu'. ²⁸ Ya unat goh tinnignah Jesus ya numbugaw, ya natu"i hi inayungana, ya inalinay, "Jesus an Imbaluy Apo Dios an na'abbagbagtu! Hay atom ay ha"i? Al'alu'o' ni He"a ta adia' paligaton!" ²⁹ Ya manu ay inalinhah ne ti minandal Jesus an mala'ah hiyan den tagu. Hadin nappuhin lennawa ya gun meh'op eden tagu, at wa ay ta neh'opda ya kinanhilan nan tataguy ngamayna, ya binobodday hu'ina, ya inyadugda, mu ta"on damdama ya numpogtang nan neh'op nan kanhel, ya impalayawdah den taguh nan mapulun.

³⁰ Ya imbagan Jesus ay hiyay, "Hay ngadanmu?"

Ya inalinay, "Ha"i hi Do'ol." Ya manu ay hiyah ne ngadanda ti do'olday nun'eh'op ay hiya. ³¹ Ya inal'alu' din nun'eh'op hi Jesus ta adina payon didad dolom an awadan di munha'it.

³² Ya wah di do'ol hi babuy an munhu'aydah nan duntug. Ya inal'alu' nan neh'op hi Jesus ta ipihu'lungna didah nan babuy, ya inatna. ³³ At nala'ah din nun'appuhin lennawah nan tagu, ya

---

† **8:26** Nan tataguh tu ya Hentil, at hiyaat un waday babuyda (verse 32).

immuyda nun'ihu'lung hidin babuy, ya numpun-yapyappahandah nan duntug, ya nundapuhdah din lobong, at nun'a'unugda.

³⁴ Ya unat goh tinnig din mun'adug hi babuy henen na'at ya timmagtagdan immuy hinan abablubabluy an mangulgud hinan na'at. ³⁵ Ya immuy nan tataguh awadan da Jesus ta tigon-day na'at. Ya unat goh inah'upanda dida ya timma'otda ti nan tagun nala'ahan di nap-puhin lennawan inumbun hi inayungan Jesus ya nalubungan mahkay, ya pinumhod di nom-nomna. ³⁶ Ya din nannig hi na'at ya inul'ulguddah din immaliy aat di nala'ahan din nun'appuhin lennawah nan lala'i. ³⁷ Ya an amin di tataguh nan himpapangilid Gadera ya inal'alu'dah Jesus ta taynana dida ti timma'otdan Hiya. At nunlugan da Jesus hi bangka, ya nakakda.

³⁸ Ya hidin aggyuda pay nakakan ya din tagun nala'ahan di nun'appuhin lennawa ya inal'alu'nah Jesus ta mitnud ay Hiya. Mu hennag Jesus hiyan inalinay, ³⁹ “Mumbangngad'ah abungyu ta iyul'ulgudmun amin di inat Apo Dios ay he"a.” At immuy heden lala'i, ya inulgudnan amin hinan babluy di inat Jesus ay hiya.

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Imbaluy Jairus ya din Nanapah Lupit di Lubungna‡

(Mat. 9:18-26; Mk. 5:25-43)

⁴⁰ Unat goh numbangngad da Jesus hinan dammangna ya mun'am'amlong nan tatagun nanannod ay Hiya. ⁴¹ Ya immuy ay Jesus han

---

‡ **8:39** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

tagun ngadanah Jairus an ap'apuh nan himba'an di Hudyu. Ya nunhippih inayungan Jesus, ya inal'alu'na ta mi'yuy hi abungda ⁴² ti magadyuh an matoy han oh'ohhan imbaluynan babain himpulu ta han duwa nin di tawona. At ni'yuy hi abungna.

Mu hinan pundaldallananda ya inalulungan din tatagu Hiya. ⁴³ Ya niddum ay dida han babain himpulu ta han duway tawon di adi atdu'an di dalan bumuhu' hi odolna, mu mi'id di nangaan eden dogohna. § ⁴⁴ Ya nebnog ay Jesus, ya dinapanay lupit di lubungna. Ya himbumagga ya natdu' din dalah odolna.

⁴⁵ Ya imbagan Jesus di, “Hay nanapan Ha'in?”

Ya inhautdan amin, at inalin Peter ay Hiyay, “Apu, do'olday tataguh nunli'ub ay He'a!”

⁴⁶ Mu inalin Jesus di, “Oo, mu wada han nana-pah lubung'u ti inila' an waday badang an bim-muhu' hi odol'u.”

⁴⁷ Ya unat goh inilan han babai an inilan Jesus damdama nan inatna ya immuy hi wadana, ya gimmayogayonggong, ya nunhippi, ya inulgudnan amin hinan tataguy dimmalat hi nana-paanan Jesus, ya inalina goh di himbumagga ya immadaog din lewuhona. ⁴⁸ Ya inalin Jesus ay hiyay, “Agi', dimminong nan lewohom ti dumalat nan pangulugmu. At umuy'a ti mid mahkay al'alín he'a.”

⁴⁹ Ya hidin pi'haphapitan Jesus eden babai ya dimmatong han lala'in nalpuh nan abung

---

§ **8:43** Nan udumnan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya alyonday *impuhnay pihhunah numpa'agahanah nan duktul.*

Jairus. Ya inalinan Jairus di, “Adim itnud han Muntudtudu ti natoy damdama nan imbaluymu.”

⁵⁰ Ya dengngol Jesus hene, ya inalinan Jairus di, “Adi'a numanomnom ta un'aat kumulug at tumagu nan imbaluymu.”

⁵¹ Ya unat goh inatamanday abung da Jairus ya agguyna ni'higupon din udumnan tagu an anggay da Peter ay John, ya hi Jacob,* ya nan o'ommod den ung'ungnga. ⁵² Ya wah diday ahikikila ya ahilulugwa. Ya inalinan diday, “Adi ayu ahikikila ti un nolo' henen ung'ungnga an agguy natoy.”

⁵³ Ya ma'akikkidan Hiya ti iniladan nanattoy.

⁵⁴ Mu inodnan Jesus di ngamayna, ya binangonan inalinalay, “Ingngi, bumangon'a.” ⁵⁵ Ya timmagu, at nabannangon, ya inalinalay Jesus di, “Idatyuy onona.”

⁵⁶ Ya manoh'a nan o'ommodna. Ya tinugun Jesus dida ta adida ibabbaag henen na'at.

9

Hay Namaalan Jesus hinan Himpulu ta Duwan Intudtuduwana*

(Mat. 10:1-42; Mk. 6:7-13)

¹ Inayagan Jesus din himpulu ta duwan intudtuduwana ta na'amungda, ya indatnay haadda. Ya binadangana dida ta ologdan mangameh hinan nappuhin lennawa, ya ologda goh an mangiyadaog hinan lewohon nan tatagu.

² Ya hennagna dida ta umuyda itudtuduh nan tataguy aat di Pumpapto'an Apo Dios, ya nan

---

* **8:51** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan. * **9:** Mid mapto' ya na'at hidin 28 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nundongolan Jesus.

iyadaogan di lewohon nan tatagu. ³ Ya inalinan diday, “Mangiw'iwadya ayun mumbaas, at adi ayu munhuhul'ud ya mummamakuto, ya adi ayu umdon hi ma'an ya pihhu, ya un ohay ilubungyu ya ammuna. ⁴ Ya umuy ayu ay hinan ohan abung ya mihihinna ayuh di ta nangamung un ayu himmumbaas. ⁵ Ya wada ay di adi umanlah dumatnganyuh babluyda ya taynanyu dida. Ya hinan akakanyu ya pu'pu'anyu nan hupu' hi hu'iyu ta panginnilaandan nappuhih nen inatda.” ⁶ Ya tinaynandah Jesus, ya niwa'atdah nan bababbabluy an mangulgud hinan Maphod an Ulgud. Ya an amin di inayanda ya inyadaogday lewohon nan tatagu.

Hay Aggy Nanginnilaan Herod an Ma'alih Tetrarch hi Aat Jesus†

(Mat. 14:6-12; Mk. 6:21-29)

⁷ Unat goh dengngol Herod an ma'alih Tetrarch‡ an amin di ina'inat Jesus ya mi'id potu' di nom-nomonah aat Jesus. Ti nan udumna ya inaliday un hi John an un namahuan, ⁸ ya nan udumna goh ya inaliday un hi Elijah an propetah din penghanan numpatigaw ad ugwan, ya nan udumna goh ya inaliday un Hiya ya ohah nan propetah din penghanah namahuan. ⁹ Ya inalih Herod di, “Impaputul'uy ulun John, mu ngadan nen tagun

---

† **9:6** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ‡ **9:7** Hay pohdon ten hapit an tetrarch an ibaga ya *godwan di godwa* (unu 1/4), ya heden ngadan ya niddum ay Herod Antipas ti impapto'nay godwan di godwah numpapto'an nan Alin hi Herod an Nidugah. Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D.

dengngol'uy pangatnan umat hina udot?" Ya penhodna ahan an tigon hi Jesus.

Hay Namanganan Jesus hinan Lemay Libun Tatagu[§]

(*Mat. 14:13-21; Mk. 6:30-44; Jn. 6:1-14*)

¹⁰ Ya hidin numbangngad nan hennag Jesus ya inul'ulguddan amin di ina'inatda. Ya inittud Jesus dida, ya aggyuda inyal'aliy immayandah nan babluy an ad Bethsaida. ¹¹ Mu ta'on ya dengngol damdama nan do'ol an tatagu, ya inunudda Hiya. Ya ma'amlong hi Jesus hidin numbangngadanda, ya intudtudunay aat di Pumpapto'an Apo Dios, ya inyadaogna nan way lewohona.

¹² Unat goh na'uy mapuyaw ya immuy nan himpulu ta duwan intudtuduwanan Hiyan invaliday, "Payom tun tatagu ta umuydah nan neheggon an ahigihigib an mannig hi ononda ya olo'anda ti mi'id nunhituh tu."

¹³ Ya tembal Jesus an inalinay, "Ta'on ya da'yuy mangidat hi ononda."

Mu invaliday, "Un lemlemmay tinapay ya un dudduway ekan hi wada, at adi umda! Mu pohdom ay ya umuy ami luma'uh onon ya ihdan tun tatagu." ¹⁴ (Ya lemay libu nin di linala'in wah di.)

Ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, "Pabunonyu didan amin, mu hinnanabongley tataguh nan ohan himpampun."

¹⁵ At inatda an pinabunda didan amin. ¹⁶ Ya innal Jesus din leman tinapay ya nan duwan

---

[§] **9:9** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

ekan, ya intangadnad abuniyan, ya endenolnan Apo Dios, ya inupe'upengna, ya indatnah nan intudtuduwana ta ipiyapongdah nan tatagu. ¹⁷ At nangandan amin, ya nun'abhugda. Ya unat goh inamung nan intudtuduwan Jesus di na'angang ya himpulu ta duway bahkit di napnu.

Hay Inalin Peter hi Aat Jesus*

(Mat. 16:13-20; Mk. 8:27-30)

¹⁸ Unat goh ang'anggay hi Jesus an munluwalun Apo Dios ya immuy nan intudtuduwanan Hiya. Ya imbaganan diday, “Hay alyon tuwali nan tataguh aat'u nin?”

¹⁹ Ya tembaldan inality, “Alyon di udumnay He"ah John an Mumbonyag. Ya nan udumna goh ya alyonday un He"ah Elijah. Ya umat goh hinan udumna an alyonday He"ay ohah nan propetah din penghanan un'a namahuan.”

²⁰ Ya inalin Jesus ay diday, “Ya da'yu mah, hay alyonyuh aat'u?”

Ya tembal Peter an inalinay, “He"ah Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios!”

Hay Nangibaagan Jesus hi Aat nan Ipaligligatana ya Atayana†

(Mat. 16:21-28; Mk. 8:31-38)

²¹ Inhamad ahan Jesus an tinugun nan intudtuduwana ta adida ahan ibaag di immannung an aatnah nan tatagu. ²² Ya inalina goh di,

---

* **9:17** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. † **9:20** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

“Ha" in an Imbaluy di Tagu ya nidugah di ipaligligatana' ti pahalona' hinan a'ap'apun di Hudyu, ya nan papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin. Ya patayona', mu un tuluy algaw di maluh at mamahuana'.”

²³ Ya inalinan didan amin di, “Unudona' ay hinan tagu ya mahapul an adina hunnon di itaguana, at ta"on hi un mapahiw unu mapatoy mu mahapul an Ha" in unudona damdama.

²⁴ Ya hay adi umunud ti adina abuluton di ipaligligatana unu nan apatayana ya hay angunuhna ya milahhin ay Apo Dios hi mid pogpogna. Mu nan mipaligligat unu nan mapatoy ti hay pangunudanan Ha" in ya hay umangunuh ya mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna.

²⁵ Gulat ta abalanan di tagun mangngal an amin hi mun'aphod an gina'uh tun luta, mu mi'id hulbina damdama ti adi ay umunud at hay umangunuh ya milahhin ay Apo Dios hi mid pogpogna. ²⁶ Ya nan tagun mangiyabain ay Ha" in ya nan itudtudu' an Imbaluy di Tagu ya adi' goh abuluton hiyah unna' mumbanggad an nabagbagtu ti impabagtua' ay Ama ya nan a'anghelnan pinilina. ²⁷ At adiyu aliwan heten alyo'! Ti waday udumnan da'yuh tu an adi matoy ta nangamung unyu tigon di gutud di Pumpapto'an Apo Dios.”‡

Hay Numbo'onan Jesus
(*Mat. 17:1-8; Mk. 9:2-13*)

---

‡ **9:27** Naluh di waluy algaw ya tinnig da Peter ay John ya hi Jacob nan aat di gutud di Pumpapto'an Apo Dios (Lk. 9:28-36). **§ 9:27** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

28 Naluh di waluy algaw nin hi nalpahan den nuntugunan Jesus ya initnudna da Peter ay John, ya hi Jacob* ta tini'idda han duntug ta umuyda munluwalun Apo Dios. 29 Ya heden punluwaluan Jesus ya numbo'on di angahna, ya ma'appaha' di lubungnan humili. 30 Ya himbumagga ya waday duwah linala'in ni'hapit ay Hiya an da Moses ay Elijah. 31 Ya na'abbagbagtuy tigawda, ya hina-hapitday aat di atayan Jesus an ipa'annungnad Jerusalem. 32 Ya munyungyungot da Peter, mu aggyda nolo', at tinnigday anabagbagtun Jesus ya din duwa goh an linala'in ni'ta'dog ay Hiya. 33 Ya heden akakan din linala'in Jesus ya inalin Peter ay Jesus di, "Apu, mapmaphod ta wada tu'uh tu! At iyammamiy tuluy allung ta hinohhonyun da Moses ya hi Elijah." (Hiyah ne inalin Peter ti aggyuna inilay hapitona.)

34 Ya otop di punhaphapitan Peter ya himbumagga ya waday bunut an nananin dida, ya ma'atta'otda. 35 Ya wada han hapit an nalpuh nan bunut an inalinay, "Hiyah te Imbaluy'un pinili', at unudonyuy alyona!" 36 Ya unat goh dimminong heden himmapit ya tinnigday Jesus an un oh'ohhan wah di. Mu aggy imbabbaag nan intudtuduwanah nan tataguh den tinnigda.

*Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Mun'oldah
(Mat. 17:14-21; Mk. 9:14-29)*

37 Unat goh nabiggat ya nundadyu da Jesus hidin duntug, ya do'ol di tataguh immuy nanamun Hiya. 38 Ya himbumagga ya numbugaw

---

* **9:28** Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

han lala'in niddum hinan tatagun nangal'alu' ay Jesus an inalinay, “Apu, umuyumu ni' tigon han oh'ohhan imbaluy'u! ³⁹ Ti hin'umu'udduman nahe'pan hiya, ya inumwek, ya ipagalewgewna hiya ta nangamung un umupag di timidna. Ya pun'itemognay odolna, ya mabayagan unna taynan. ⁴⁰ Ya inal'alu"u nan intudtuduwam ta la'ahonda, mu mid ologda!”

⁴¹ Ya inalin Jesus di, “Uya'a ya adi mihamad di pangulugyun tatagud ugwan ti unna' dan mihihinnan da'yuh enggana? Ya uya'ay pang'anuha' ay da'yu? Iyalim hitu han imbaluymu.”

⁴² Ya unat goh wan inyuyda din ung'ungngan lala'in Jesus ya tinu"n nan neh'op hiya, ya impagalewgewna, ya immodhol. Mu inhingal Jesus han nappuhin lennawa, ya nala'ah. At pinumhod mahkay heden ung'ungngan lala'i, ya impa'awitnan amana. ⁴³ Ya manoh'adan amin hinan tinnigdan do'ol an abalanan Apo Dios.

Hay Nangipidwaan Jesus an Nangibaag hinan Aat di Atayana

(Mat. 17:22-23; Mk. 9:30-32)

Heden gun amanoh'aan din tataguh nan ina'inat Jesus ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, ⁴⁴ “Pa'addonglonyu tun hapito' ay da'yu: Ha"n an napto' an Imbaluy di Tagu ya awniat alana' hinan linala'in mamatoy ay Ha"n.” ⁴⁵ Mu mi'id inilan nan intudtuduwanah aat nen hinapitna ti un nehepa' ay dida ta adida innilaon aatna. Ya timma'otdan nunhanhan ay Hiya.

Hay Nabagbagtun Taguh nan Pumpapto'an Apo Dios

(Mat. 18:1-5; Mk. 9:33-37)

⁴⁶ Nunhohongngel nan intudtuduwan Jesus ti way ohaan inalinay hiyay nabagbagtu ya un nan i'ibbana. ⁴⁷ Ya i'innilan Jesus heden ninomnomda, at inyuyna han ung'ungnga ta endel-lohnan impata'dog ay Hiya, ⁴⁸ ya inalinan diday, “Hay mamhod hinan umat eten ung'ungnga ti dumalat nan pangulugdan Ha"i'n ya dida goh di mamhod ay Ha"i'n, ya nan mamhod ay Ha"i'n ya dida goh di mamhod hinan nannag ay Ha"i'n. Ya nan na"ampán da'yu ya hiyay na'abbagbagtu ya un nan udumna.”

Hay Aat di Umunud ay Jesus

(Mk. 9:38-41)

⁴⁹ Inalin John ay Jesus di, “Apu, tinnigmi han lala'in nunla'ah hinan nappuhin lennawa ti inalinay He"a anuy dimmalat hi nangatana! Ya inyadimi ti agguy niddum ay ditu'u!”

⁵⁰ Mu inalin Jesus di, “Adiyu iyadi ti nan tagun adi mi'bohhol ay ditu'u ya hiya damdamay umunud ay ditu'u.”

Hay Agguy Namhodan nan Ohan Babluy ad Samaria hi Ayan Jesus ay Dida

⁵¹ Wan magadyuh an mipatulud abuniyan hi Jesus ya hinumangnan immuy ad Jerusalem. ⁵² Ya impiyun'unnana din linala'ih dih nan ohan higib hinan Provinciad Samaria ta idadaanday ayanah di. ⁵³ Mu adi pohdon nan tataguh di ti iniladan umuy da Jesus ad Jerusalem. ⁵⁴ Ya unat goh

ininnilan da John ay Jacob[†] an intudtuduwana an adida abuluton ya inaliday, “Apu, pohdom ay ya ibagamin Apo Dios ta gohbonah den babluy ta moghob!” ⁵⁵ Ya nunhiggung hi Jesus, ya inhin-galna dida. ⁵⁶ Ya innayundan immuy hinan oha goh an higib.

Hay Nangitudtuduwan Jesus hi Atondan Man-gunud ay Hiya

(Mat. 8:18-22)

⁵⁷ Hidin nundaldallanandah nan kulha ya wada han ohan lala'in inalinan Jesus di, “An amin di umayam ya mitnuda' ay He"a.”

⁵⁸ Mu inalin Jesus ay hiyay, “Oo, mu umungal ti nan foxes[‡] ya waday hawongda, ya wada goh di agaban nan hamutih umiyananda. Mu Ha"in an naptō' an Imbaluy di Tagu ya mi'id anhan di abung'uh umiyana'.”

⁵⁹ Ya inalin Jesus hinan ohan lala'iy, “Unudona' ay he"a.”

Ya tembalnan inalinalay, “Oo, mu payona' hi mahhun ta umuy'u ilubu' hi ama.”[§]

⁶⁰ Ya inalin Jesus ay hiyay, “Nan adi kumulug ay Ha'in ya ayda nanattoy damdama, at diday okod an mangilubu' hinan natoy. Mu he"a ya umuy-muat ituduh nan tataguy aat di Pumpapto'an Apo Dios.”

⁶¹ Ya inalin goh din ohay, “An amin di umayam ya mitnuda', Apu! Mu payona' hi mahhun hi abungmi ta umuy'u ipa'innilah nan pamilya'.”

[†] **9:54** Bahaom nan footnote di Lk. 9:28 hi bagtuna. [‡] **9:58** Diday umat hinan ahuh nan inalahan. [§] **9:59** Mid mapto' ya mabayag ya un matoy hi amana.

62 Ya tembal Jesus an inalinalay, “Nan tagun adinan iyohhay nomnomnah nan ipatamun Apo Dios ya adi middum hinan Pumpapto'an Apo Dios. Ya umat hinah nan mun'aladu an mapikuy aladuonah un wumaningngiwingngin mun'aladu.”

10

Hay Nannagan Jesus hinan Napitu ta han Duwan Linala'i

Hay Intudun Jesus hi Atondan Umuy hinan Abablubabluy

¹ Unat goh nalpah hana ya pento' Jesus an Apu tu'uy napitu ta han duwan tatagu,* ya hennagna dida ta inyun'unnada. Ya nun'ahindudwadan im-muy an amin hinan abablubabluy hinan ninom-nomnan ayan. ² Ya inalinan diday, “Nan tatagu ya paddungnay unda muntupin paguy, mu nahnot di mumboto'. At hiyanan iluwaluyun Apo Dios an paddungnay ad payaw ta honogonay udumnan tatagu ta umuyda me'ebto'. ³ Ya honogo' da'yun umat hi imbaluy di kalnilun ma'ma'ullay ta umuy ayu muntudtuduh nan paddungnay animal an pumatoy an ma'alih wolves.† ⁴ Mu adiyu odnan di pitakayu, ya ha'batyu, ya hapatusyu, ya adi ayu mi'yum'uman hinan dalan. ⁵ Ya adya nan datnganyun abung ya hay mahhun hi hapitonyu ya

---

* **10:1** Un *napituy* uyapda an nitudo' hinan udumnan nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios, mu nan nabayag an nali'up an pepel ya alyonday *napitu ta han duwa*. † **10:3** Nan wolves ya o'ongol ya un nan ma'alih foxes an nitudo' hinan Lk. 9:58, ya nidugah an atata'otda goh.

alyonyuy, Hay lenggop ni' di mawadah tun nunhituwanyu! ⁶ Ya abuluton ay nan nunhituh nen alyonyu at mipa'annung nan inaliyu, mu adida ay ya munnonong ay da'yu. ⁷ Ya mihihinna ayuh dih nan ohan abung, ya ononyu ya inumonyu nan idadaandan idat ay da'yu ti hiyah ne lagbuyu ti han tagun muntamu ya mahapul an waday lagbuna. Ya adi ayu umuy hinan a'abu'abung. ⁸ Ya wa ay ta bumahhel ayuh nan babluy ta mun'am'amlongdah inayanyun dida ya hay iduuldah ma'an di hiyay ononyu. ⁹ Ya iyadaogyuy way lewohonah di, ya alyonyun diday, Magadyuh di Pumpapto'an Apo Dios ay da'yu! ¹⁰ Ya wa ay ta umuy ayuh nan babluy ta adi da'yu abuluton hinan dinatnganyu ya immuy ayuh nan akalakalata eden babluy an alyonyuy, ¹¹ Pu'pu'anmi nan hupu' eten babluyyu an nipuyut hi hu'imi ta panginnilaanyuh un ami adi middum ay da'yu an ta'on nan hupu'yu. Mu donglonyuh nahamad ti magadyuh damdamay Pumpapto'an Apo Dios ay da'yu! ¹² Ya adi ahan layah hete ti heden algaw an gutud di Pummoltaan Apo Dios ya od'odolna nan iSodom an genhobna ya un nan tatagun ten babluy.”

Hay Intudun Jesus hi aat nan Babluy an Adida Muntutuyuh Baholda

(Mat. 11:21-23)

¹³ Ya inalin Jesus di, “Mahmo' ayun iKorazin ya iBethsaida! Ti do'ol di umipanoh'ah inat'u, mu ag-guya' damdama inunud! Mu gulat ta nan tatagud Tyre ya ad Sidon di nannig hinan umipanoh'a at wan nabayag an numpunlubungdah langgut ya

nun'iloglogday dapul hi pangipattigandan nun-tutuyudah baholda! ¹⁴ At hiyanan heden algaw an Punhumalyaan Apo Dios hinan tataguh tun luta ya nidugah di pummoltanan da'yu ya un nan iTyre ya nan iSidon! ¹⁵ Ya da'yun iCapernaum, hay ninomnomyu nin ya na'abbagbagtu ayu ya un nan udumna. Mu adi ti mahnag ayud dolom!”

¹⁶ Ya inalin Jesus goh hinan intudtuduwanay, “Nan tatagun mangngol hinan itudtuduyu ya paddungnay nan hapit'uy donglonda, ya nan mamahiw ay da'yu ya Ha" in di pahiwonda. Ya nan mamahiw ay Ha" in ya pahiwonda goh nan nannag ay Ha" in.”

Hay Numbangngadan din Napitu ta han Duwan Nahnag

¹⁷ Unat goh numbangngad din napitu ta han duwan nahnag ya ma"am'amlongdan nangalin Jesus di, “Apu, ta"on nan nappuhin lennawa ya unudonday alyonmih unmi bugwaon di ngadan-muh punla'ahanmin dida!”

¹⁸ Ya inalin Jesus ay diday, “Tinnig'uh Satanas an ay ilat an nagah an nalpud abuniyan! ¹⁹ Ya badabadanga' da'yu, at ta"on hi unyu egpa' di ulog ya ipi'ipit mu mid al'alín da'yu, ya amehonyu goh nan mamohol ay da'yun hi Satanas. Ya ta"on hi un malgom di atondan da'yu mu mi'id ah ma'at ay da'yuh nappuhi. ²⁰ Mu ta"on ya bo'on hay pangunudan nan nappuhin lennawah alyonyuy aptan hi edenolyu, ti hay aptan ya hay nitud'an di ngadanyud abuniyan.”

Hay Nundenolan Jesus (Mat. 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Lempah Jesus heden hinapitnah nan napitu ta han duwan hennagna ya impadenol nan Na'abuniyanan an Lennawa Hiya, at inalinay, “Ama, He"ay Ap'apud abuniyan ya tun luta, ya edenol da'a ti lini"udam heden intudtudu' hinan nun'anomnoman ya hinan nabagtuy adalda, mu impa'innilam hinan mid adalna ya hinan aggyuy nanomnoman ti hiyah ne pohdom.”

²² Ya inalin goh Jesus hinan tataguy, “An amin di logom ya Ha"in di okod ti hiyah ne enehdol Aman Ha"in hi tamu'. Ya mi'id nanginnilan amin hi aat'u an anggay hi Ama. Ya mi'id nanginnila goh hi aat Ama an anggay Ha"in an Imbaluyna ya hinan udumnan pohdo' an pangipa'innilaan hi aatna.”

²³ Ya nunhiggung hi Jesus, ya ni'hapit hinan intudtuduwana, mu agguyna impadngol hinan udumna, ya inalinay, “Mawagahan ayu ti ten tigotigonyu. ²⁴ Ya immannung heten alyo' ti do'ol di propeta ya a'alih din penghanan namhod an mannig eten tigotigonyud ugwan, mu aggyuda tinnig. Ya penhodda goh an donglon heten donglondonglonyu, mu aggyuda dengngol.”

Hay Nipa"el an Hay Maphod hi Inat han iSamaria

²⁵ Wa han ohan algaw ya immuy ay Jesus han nanginnilah Uldin di Hudyu. Ya tinapnganan inalinay, “Apu, hay ato' nin an mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna?”

²⁶ Ya inalin Jesus ay hiyay, “Undan hay inalinah nan Uldin tu'un nitudo'? Hay inilam hi pohdonan alyon?”

²⁷ Ya tembalnan inalinay,

“Hay mahapul ya pa'appohpohdon tu'uh Apo Dios
 ya un an amin di nomnomon, ya aton, ya hiyan amin di pangidenolan‡
 ya nan pamhod hi odol ya umat goh hinay pamhod hinan i'ibba.”§

²⁸ Ya inalin Jesus ay hiyay, “Makulug henen inalim. At hiyay atom ta mi'tagu'an Apo Dios.”

²⁹ Ya adi pohdon nan lala'in mabainan, at hiyanan inalina goh di, “Mu hay aat mah di ibba?”

³⁰ Ya tembal Jesus hiya, mu hay nipa"el di inulgudnan inalinay, “Wa han ohan algaw ya immuy han lala'id Jericho an nalpud Jerusalem, ya heden pundaldallanana ya hinawanan nan humod'ap, ya nun'aanday lubungna, ya nunhudpa'da, ya tinaynanda hiya, at magadyuh an matoy. ³¹ Ya nihippul ya wada han padin mundaldallanan eden kulha, ya tinnigna hiyan nalili'uh, at ene'wanah nan pangngelna. ³² Ya umat hina goh hinan holag Levi* ti unat goh nidatong ta tinnigna hiya ya ene'wana goh hinan pangngelna. ³³ Ya wada goh han iSamaria† an mundaldallanan. Ya unat

---

‡ **10:27** Deut. 6:5. § **10:27** Lev. 19:18. * **10:32** Hay nun'abhiwan nan padi ya nan holag Levi ya an amin nan papadi ya nalpudah nan holag Levi, mu dida ya anggay di way biyangnan mumpuntamuh nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ti diday holag Aaron an nahhun an Nabagtun Padi. Nan miyadwan lala'i ya nalpu goh hi holag Levi, mu mid biyangnan mumpadih nan Timplu, mu un muntudtuduh nan Uldin Apo Dios hi abablubabluy hinan Hudyu. At nan holag Levi di neheggon ay Apo Dios, mu hay ninomnom nan tatagu ya nan papadi ya neheheggondan Apo Dios. † **10:33** Mestiso nan iSamaria ti Hudyu-ya-Hentil di dalada. Boholon nan iSamaria nan Hudyu, ya boholon goh nan Hudyu nan iSamaria.

goh tinnigna hiyan nalili'uh ya inggohgohana.
³⁴ At immuy ay hiya, ya inagahanay hugatnah lana ya bayah, ya dinu'pana, ya intakaynah nan kabayuna. Ya inyuynah nan mabayadan an umiyanan, ya hinalimunana hiyah di. ³⁵ Ya nabiggat ya indatnay duwah palatan silver‡ hinnan ad abung hi immiyananda, ya inalinan hiyay, Halimunam hiya, ya wada ay di udumnah mabayadan ya awni ta hitun pumbangngada' ya un'u bayadan.”

³⁶ Ya inalinh goh Jesus enen lala'in nanginnilah Uldin di Hudyuy, “Hay punnomnommu ay danen tulun naluh hi immannung an ibban nen lala'in nahod'up?”

³⁷ Ya inalinay, “Henen nammo' ay hiya.”

Ya inalinh Jesus ay hiyay, “Umat hina goh di pangatmu.”

Hay Nummangilian da Martha ay Mary ay da Jesus

³⁸ Innaynayun da Jesus ya nan in-tudtuduwanan mundaldallanan, ya ene'wadah nan higib hi wadan han babain hi Martha di ngadana. Ya inayagana da Jesus ta humigupdah abungna. ³⁹ Ya wah di goh han aginan hi Mary di ngadana, ya inumbun hinan inayungan Jesus ta dongdonglonay ul'ulgudona. ⁴⁰ Mu agguy ne'edngol hi Martha ti do'ol di tamuanah nan abung, at umulu'ulu', ya immuy ay Jesus, ya inalinhay, “Apu, mid mapto' ya adia' igohgohan

‡ **10:35** Mabayadan nan duway bulan an umiyanan nan nadinul.

§ **10:37** Mid mapto' ya na'at hidin 29 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

ay He'a ti ten unna' nun'ohhoon hinan agi' an muntamu! At alyom ni' ta badangana!"

⁴¹ Ya tembal Apu tu'un inalinay, "Martha! Goh ta numanomnom'ah ⁴² nan do'ol an tamum? Ti un ohay aptan hi ma"aphod an aton an hiyay pento' Mary, at minaynayun ay hiya ta nangamung."

11

Hay Nituduwan di Iluwalu ay Apo Dios (Mat. 6:9-13; 7:7-11)

¹ Wa han ohan algaw ya wada han immayan Jesus an nunluwalun Apo Dios. Ya unat goh nalpah ya inalin di ohah nan intudtuduwanay, "Apu, itudum di atonmin munluwalun Apo Dios ta umat ay John an hiyah ne inatnah nan intudtuduwana."

² Ya inalin Jesus ay diday, "Umat hituy alyonyuh un ayu munluwalun Apo Dios:

Ama,
E'gonan da'a ni' an Dios hinan tatagu,
ya He"ay mun'ap'apu.

³ Idatmu ni' di itanudmih abigabigat,

⁴ ya aliwam ni' di baholmi ti ten aliwanmi goh di bahol nan numbahol ay da'mi.

Ya adi ni' da'mi tapngan."*

⁵ Ya inalin goh Jesus ay diday, "Gulat ta waday ohan da'yuh umuy hinan abung di ibbanah nan labi ya inalinay, Agi', buludo' ni' di tujuh tinapay ⁶ ti waday pa"alih mangili', ya ten mi'id ah ipa'an'un hiya! ⁷ Ya tembal nan wah abung

---

* **11:4** Nan udumnan dadan an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya intuluydan mangalih, "Mu baliwan da'mih nan tudul Satanas."

an inalinay, Adi da'mi patu'alon! Ti nun'itangob tun pantaw, ya ten nun'olo' amin hina"ama, ya humigaa' an bumangon, at adi' idat henen mahapulmu! ⁸ Hay alyo' ya ta"on un bo'on hay niy-ibaanay dumalat hi bumangunana ta idatna mu bumangon damdama ti nan nangilupitanan hiya ta idatnay mahapulna. ⁹ Ya ten alyo' ay da'yuy, Ibagayu at midat, ya anaponyu at ma'ah'upan, ya kulkugonyu at mibughul. ¹⁰ Ti nan mangibaga ya hiyay midatan, ya nan manganap ya hiyay mangah'up, ya nan mangulkug ya hiyay mibughulan.

¹¹ Ya da'yun o'ommod, gulatna ta mumbaga nan lala'in imbaluyyuh ekan ya mid nin ah ohan da'yuh mangidat hi ulog. ¹² Unu gulat ta ibagaday itlog ya undan hay ipi'ipit idatyu? ¹³ Ti ta"on hi un ayu munlayah mu inilayu damdaman umidat hi maphod an mahapul nan imbabaluyyu. At iyal'allan Ama tu'ud abuniyan ti Hiyay mangidat hinan Na'abuniyanan an Lennawah nan mangibagan Hiya!"

Hay Aat Jesus ya hi Satanas

(Mat. 12:22-37; Mk. 3:22-30)

¹⁴ Lina'ah Jesus han nappuhin lennawan nangipawe'we' hinan lala'i. Ya unat goh nala'ah ya himmapit, ya manoh'ada nan tatagu. ¹⁵⁻¹⁶ Ya nan udumnan tatagu ya invaliday maphod hi un ipattig Jesus di pangimmatunanda ta panginnilaandah un nahamad an Hiyay hennag Apo Dios. Mu nan udum goh ya pinahiwda Hiyang invaliday hi Beelzebub[†] di nangidat hi abalinanan munla'ah

---

[†] **11:15-16** Bahaom nan footnote di Mat. 12:24 ta innilaom di aat ten ngadan Satanas.

hinan nappuhin lennawan nihu'lung.

¹⁷ Mu inilan Jesus henen ninomnomda, at inalinan diday, “Gulat ta nan himpangili ta madughayda, at mumpapattoyda, ya la'tot ya ma'ubah danen himpangili. Ya umat goh hinan hina"ama, ti gulat ta madughayda at mumpapattoyda goh, ya ma'ubah danen hina"ama. ¹⁸ Ya umat goh hinan hakup Satanas, ti gulat ta hi Satanas di mangidat hi abalina' at hiyay mangipala'ah hinan ibbanan nappuhin lennawa, at madughay nan hakup Satanas, at mumpapattoyda, ya la'tot ya ma'ubah di hakupna. Mu adida ahan aton di umat hina. ¹⁹ Ya hay alyonyuh aton nan intudtuduwanyun munla'ah hinan nun'appuhin lennawa? Ti hi Satanas ay di mangidat hi abalina' an munla'ah at hiya goh di mangidat hi abalanan di intudtuduwanyu ti numpapaddung di atonmi. Mu hay inila' ya gulat ta ulgudon nan intudtuduwanyuy aat'u ya adida alyon hi un hi Satanas di mangidat hi abalina' ta adi goh ma'alih un hi Satanas di mangidat hi abalinanda. At nibahhaw henen inaliyu. ²⁰ Mu bo'on hi Satanas, ti hi Apo Dios di mangidat hi abalina' an munla'ah hinan nappuhin lennawa ta hiyay panginnilaan an wah tuh nan wadanyu nan Pumpapto'an Apo Dios.

²¹ Waday ulgudo' hi nipa"el: gulat ta waday mabi'ah an lala'in numpapahul ya nunhoho'ot an mun'adug hi abungna at adi ma'akaw di gina'una. ²² Mu wada ay di umalih mabi'bi'ah ya un hiya at polhona nan pahulna ya ho'otnan denlonah pamaliwna, ya nun'alaman amin di gina'un nen tagu ta ipiyapongnah nan i'ibbana.”

²³ Ya inalin goh Jesus di, “Nan tagun adi middum ay Ha" in ya hiyay bumuhul ay Ha" in, ya nan adi middum ay Ha" in an mun'amung ya hiyay mumpangiwa'at.”

Hay Numbangngadan nan Nappuhin Lennawah nan Niyo'odolana (Mat. 12:43-45)

²⁴ Ya inalina goh di, “Gulat ta mala'ah han nappuhin lennawah nan niyo'odolanan lala'i at umuy lumane'le'od hinan mapulun ta manganap hi ihinana. Mu gulat ta mi'id ah'upana ya alyonay, Mumbangngada' hinan niyodola' hi hopapna. ²⁵ Mu unat goh numbangngad ya heden niyo'odolana ya paddungnay nahigidan an abung, ya nigamah. ²⁶ Ya umuyna goh ayagan di pituy nun'appuhin lennawa ta umuydan amin an miyo'odol eden lala'i. At iyal'allanan na'appuhi ya un din hopapna.”

Hay Aat di Nahamad hi Ipadenolan

²⁷ Otog di nangulgudan Jesus ene ya wada han babain niddum hinan tatagu, ya enlotnan himmapit an inalinay, “Mawagahan hi inam an nangihabi ya nangipa'inu'inum hi huhunan He" a!”

²⁸ Mu inalin Jesus ay hiyay, “Mu nan tatagun mangngol hinan Hapit Apo Dios ta unudonda at diday miyal'allan mawagahan.”

Hay Pangalyandan Jesus ta Atonay Umipanoh'a (Mat. 12:38-42)

²⁹ Unat goh dimmo'olda din tatagun na'amung ya ente"an Jesus an himmapit an inalinay, “Nan tatagud ugwan hitun luta ya nun'appuhiy aatda ti

mi'iwod pangulugda! Ti pohdondan tigon di ato' ta panginnilaandah un hi Apo Dios di nangidat hi abalina', mu mi'id ah ohah mipattig ad ugwan hi pangimmatunanda ti un ohay mipattig an umat hidin nangimmatunan din tataguh penghanah na'at ay Jonah. ³⁰ Ti heden na'at ay Jonah di dim-malat hi nanginnilaan nan tatagun iNineveh. Ya umat hina goh ay Ha" in an napt'o' an Imbaluy di Tagu ti nan ma'at ay Ha" in di hiyay panginnilaan di tatagud ugwan. ³¹ Heden algaw an agtudand di ahumalyaan di tatagud ugwan ya tuma'dog din queen an nun'alih penghanan nunhituh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ta amuyuana dida ta mamoltada, ti nalpuh pingit tun luta‡ ta donglona nan tugun Solomon an do'ol di tugunona, mu ad ugwan ya wada han tagun nabagbagtu ya un hi Solomon, mu adida damdama donglon di Tuguna. ³² Ya tuma'dog goh nan tatagun iNineveh hi ahumalyaan di tatagud ugwan ta amuyuana dida ta mamoltada. Ti unat goh inul'ulgud Jonah di Tugun Apo Dios ay didah din penghana ya din'ugday baholda. § Mu ad ugwan ya wada han tagun nabagbagtu ya un hi Jonah, mu adida damdama du'gon di baholda!"

*Hay Nipa'el an Hay Aat di Panigaw nan Odol
(Mat. 5:15; 5:22-23)*

³³ Intuluy Jesus an nuntudtudu, ya inalinay, "Tolganyu ay di hilaw ya adiyu hanian hinan pamahan ti unyu ipattu' hinan nabagtu ta tigon

---

‡ **11:31** Hiyay queen ad Sheba hidid Yemen (mu alyon nan i'Ethiopia an nalpuh nan babluyda tuwali; I Ki. 10:1-13). § **11:32** Jon. 3:1-10.

nan humigup di benangna. ³⁴ Hay matayuy pannig di odol. Maphod ay di matayu ya ma"aphod di pannig, mu nabulaw ay di matayu ya pa'ahhelong di pannigyu. ³⁵ Ihamadyuy pannigyu ta adi homelong. ³⁶ Ya mi'id ay helong hinan odol at ma"aphod di pannig an amin di odol an paddung-nay waday hilaw an dilagan da'yu."

Hay Nangibaagan Jesus hinan Aat di Nuntuduh nan Uldin ya nan Pharisees

(Mat. 23:13-36)

³⁷ Otog di punhaphapitan Jesus ya inayagan han Pharisees Hiya ta mi'yuy hi abungdan me"an. At immuyda, ya himmigupdah nan abung, ya ni'yubung* hinan lamehaan an ne"an. ³⁸ Ya manoh'a nan Pharisees ti aggyu inunud Jesus di uldinda ti aggyu nun'ihu ya nangan.

³⁹ Ya inalin Apu tu'uh din Pharisees di, "Hay aat di ugaliyun Pharisees ya umat ayuh nan howo' ya duyu ti ulahanyu nan mattig, mu nappuhiy wah nomnomyu. ⁴⁰ Munlayah ayu! Ti undan aggyuyu inila an hi Apo Dios ya inilanay wah nomnom di tagu. Ti undan bo'on Hiyay nunlumun amin hinan mattig ya nan adi mattig? ⁴¹ Ipaphodyu ay di nomnomyu ta atonyuy maphod hinan udumna an umat hinan nun'awotwot at hiyay attigan di a'un'unnudyun Apo Dios. Atonyuy umat hina ta abuluton da'yun Hiya.

⁴² Mahmo' ayun Pharisees! Manu ti gun ayu umidat hinan inhabalyu ay Apo Dios, mu adiyu aton di maphod hi ibbayun tagu ya hay

---

* **11:37** Hay ugalin di Hudyu ya adida umbun hinan lamehaan ti unda ma'ubung.

a'immannungana ya adiyu pohdon hi Apo Dios. O tuwalin umidat ayuh nan inhabalyu, mu adiyu inganuy nan udum an pohdon Apo Dios hi atonyu!

⁴³ Mahmo' ayun Pharisees! Ti pohdonyuy ma"aphod hi umbunanyuh nan himba'an an ahayupan di Hudyu, ya pohdonyu goh hi un da'yuy e'gonan nan tataguh un ayu umuy hinan pummalkaduanu. ⁴⁴ Immannung ahan an mahmo' ayu! Ti umat ayuh nan lubu' an mid pangimmatunan an gun dalanon di tatagu ti aggyda inila.”†

⁴⁵ Ya inalin han ohan muntudtuduh nan Uldin di, “Apu, umat ay hinay panapitmu ya un da'mi goh amuyuan!”

⁴⁶ Ya inalinay, “Da'yu goh an muntudtuduh nan Uldin ya mahmo' ayu! Ti do'lonyuy uldinyuh nan tatagu, at ma'ungaldan manganud. Mu ta'on un da'yu ya adiyu unudon, ya mi'id ologyun mamadang ay dida ta ologdan manganud! ⁴⁷ Mahmo' ayu goh! Ti iyamayuy lubu' din propeta an ta'on hi un nabayag di namatayan din a'apuyu. ⁴⁸ Ya heten atonyu ya hiyay pangimmatunan hi unyu abuluton din ina'inat din a'apuyu ti diday namatoy ta da'yuy mangiyammah lubu'da! ⁴⁹ Hi Apo Dios ya i'innilana tuwalih te, hiyaat unna inalin diday, Honogo' nan propeta' ya baal'un dida, mu patayonday udumna, ya paligatoday udumna. ⁵⁰ Nan propeta an nete"ah din hopap di luta ta

---

† **11:44** Numpentolan nan Hudyuy lubu'da ta ma"attig ti gulat ta waday mange'wah nan lubu' at mibilangdah aggyu naleneh an tagu.

nangamung ad ugwan ya napatopatoy nan udumnan dida. Ya din natayanda ya hiyay pummoltaan Apo Dios hitun tatagud ugwan. ⁵¹ Hi Abel di nahun an napatoy ta nangamung ay Zechariah an napatoy hi numbattanan di pun'onngan ya nan ihinan Apo Dios hinan Timplud Jerusalem.‡ Ya nan natayandan amin di dumalat hi pummoltaan Apo Dios hitun tatagud ugwan.

⁵² Mahmo' ayun muntudtuduh nan Uldin! Ti impawayuy nahamad an mipa'innilan da'yu, at agguyyu inah'upan di nahamad an mipa'innila. Ya ipawayu goh nan udumnan tatagun magadyuh di pangah'upanda.”

⁵³ Ya hiyah de nangete"an din muntudtuduh nan Uldin ya din Pharisees an umi'ingol ay Jesus, at do'ol di hinanhanandan Hiya ta mi'id upid di hapitona. ⁵⁴ Ya hinahalepatanday ibahhawan di hapitona ta way pangidalatandah panumalyadan Hiya.

12

Hay Padan hinan Mumpunlayah an Tatagu (Mat. 10:26-27)

¹ Otog di punhaphapitan Jesus ya linibuy tataguh na'amung. Ya numpipinitpitda, at nun'egpa' di udumnay hu'in di ibbada. Mu

‡ **11:51** Nitudo' di aat nan napatayan Abel hinan Gen. 4:8, ya nitudo' di aat nan napatayan Zechariah hinan II Chron. 24:20-22. Hinan nahayhaynod an liblun di Hudyuh nan Old Testamentda ya nahhun nan Genesis, ya niyangunuh nan II Chronicles (an bo'on nan Liblu an Malachi an umat hinan Old Testament tu'ud ugwan). At imbaag Jesus nan historyn di nangipaligligatandah nan propetah din nahhun ta engganah din angunuhna.

hay inat Jesus hi nahhun ya ni'hapit hinan in-tudtuduwanan inalinay, “Emayaanyu nan pad-dungnay bino'bo' di Pharisees ti ta"on un maphod di ugalida mu un hay ipatpattigda ya anggay. ² Mu awni ta udum hi algaw at ma'innila mahkay di aat di nahamad an ugali. At an amin di tatagu ya innilaonday aat di nun'appuhin tagu an ta"on un nipo"oy ad ugwan. ³ At hiyanan ta"on un nan mahdom di panapitanyu ya ma'innila damdamah nan mawa'ah, ya ta"on unyu iyab'abu'ab nan alyonyuh nan ohan taguh nan kuwaltu an mun'itangob di pantawna mu pun'iyalida damdamah nan way a'am'amungan di do'ol an tatagu.”

Hay Tuma'tan Tu'u
(*Mat. 10:28-30*)

⁴ Inalina goh di, “Donglonyuh te, a'agi', ta adi ayu tuma'ot hinan mamatoy hi odolyu, ti malpah ay ya mi'id mahkay olognan mangat hi udumnan nappuhi. ⁵ Mu ituduwa' da'yu ta innilaonyuy tuma'tanyu: hi Apo Dios di tuma'tanyu ti olognan pumatoy, ya nalpah ay ya ologna goh an mangipiyuy ay da'yud imbelnu. Ya immannung hete, at Hiyay tuma'tanyu!

⁶ Duwan pihhu nin di pallog nan leman uhhili, mu ta"on ya adi al'alliwan Apo Dios dida. ⁷ At iyal'allanan halimunan da'yu ti nabalbalul ayu ya un nan nalakay pallogdan uhhili! Ti ta"on nan buu'yu ya i'innilana goh di uyapda. At adi ayu numanomnom!”

Hay Mangibaag hi Iddumanan Jesus ya Hay Mangihaut

(Mat. 10:31-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Inalina goh di, “Umannung hete ti nan tagun makulug di ibaagnah nan ibbanan tatagun alyonay, Ha'in di tagun Jesus an napto' an Imbaluy di Tagu! ya ibaag'u goh ta alyo' hinan a'anghel Apo Dios di, Hiyah te tagu!” ⁹ Mu wada ay goh di mangihaut an mangalih nan tataguy, Bo'ona' tagun Jesus! ya ihaut'u goh ta alyo' hinan a'anghel Apo Dios di, Bo'on hete tagu!”

¹⁰ Ya ta'on hi un way mangulgud hi na"appuhih aat'u ya ma'aliwan henen numbaholana, mu nan tagun mangulgud hi na"appuhih aat nan Na'abuniyanan an Lennawa ya adi ahan ma'al'alliwan henen baholna.

¹¹ Ya wa ay ta ipiyuy da'yuh nan himba'an di Hudyu, unu mipiyuy ayuh nan gobelnadol unu nan udumna goh an u'upihyal ya adiyu nonom-nomon di atonyun mananggan dida ¹² ti hay dumatnganyuh di ya itudun nan Na'abuniyanan an Lennaway hapitonyu.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Adangyan an Naku-dang di Nomnomna

¹³ Wada han lala'in ne'edngol, ya inalinan Jesus di, “Apu, alyom hinan agi' an lala'i ta pi'yodwona' hinan gina'un amamin binoltana!”

¹⁴ Mu inalín Jesus ay hiyay, “Agi', aggyaya' nidatan hi haad an mangipanuh an munggodwah nan gina'uyu!”

¹⁵ Ya inalín Jesus hinan tataguy, “Papuutanyu ta adi ayu mangam'amnaw hinan bo'on gina'uyu.

Ti ta'on un do'do"ol di gina'un han tagu mu adi pa'appallog hi pi'taguanan Apo Dios hi mid pogpogna.”

¹⁶ Ya inulgudna han nipa"el an inalinay, “Wada han adangyan an lala'i, ya maphod di payawna ti do'ol di ma'udol hi atawotawon. ¹⁷ Ya inalinah nomnomnay, Hay ato' nin ti ten mi'id di udumnah pangiyalanga' hitun do'ol an paguy'u? ¹⁸ Ya inalina goh hi nomnomnay, Hay ato' ya pa"io' an amin nan alang'u ta hay o"ongol di ipiyamma' ta hiyay pangiponpona' an amin hinan paguy'u ya nan udumna goh an gina'u'. ¹⁹ Ya alyo' mahkay di, Anakkayah an do'ol ahan tun inadangyan'u an mun'olog hi itanud'uh atawotawon! At idinong'un muntamu ta unna' mahkay hay mangmangan ya umin'inum ta ipa'am'amlong'u tun odol'u! ²⁰ Mu inalin Apo Dios ay hiyay, Nakudang di nomnommu! Ti ad ugwan an mahdom ya matoy'a, at hay mangigina'u mah hinan indadaanmu? ²¹ Ya umat hina goh di ma'at hinan tagun mangamung hinan gina'unah tun luta, mu hay pannigan Apo Dios hi aatna ya mi'id inadangyanad abuniyan.”

*Hay Pangehdolan Tu'un Apo Dios hi Mahapul
(Mat. 6:25-34)*

²² Inalin goh Jesus hinan intudtuduwanay, “At hiyah ne dumalat hi pangalya' ay da'yu an adi ayu numanomnom hi tanudyu ya gina'uyuh manophop hi odolyu ²³ ti heten pi'taguan ya nabalbalul ya un hay tanudyu unu lubungyu. ²⁴ Un adya tigonyuy aat nan gayang ti adida mun'oho', ya adida goh mumpugah, ya mid ah alangda, mu

ta'on unda adi aton hana ti hi Apo Dios mangi-
dat hi mahapulda! At inyal'allanan nabalbalul
ayun Apo Dios ya un nan hamuti! ²⁵ Ya gulat
goh ta nonomnomonyuy pi'taguanyu ya undan
way ologyu damdama an mangdum ta olom ya
dumu'du"oy di pi'taguanyu? ²⁶ At gapu ta adiyu
olog an mangipa'adu"oy hi itang hi pi'taguanyu
an ta'on un madadawoh di ma'at ya goh ta
numanomnom ayuh nan udumna? ²⁷ Ti nom-
nomonyuy aton nan habhabung an humangaw ti
adida ilubid ya iyabol di gina'uda, mu wagwada
damdama ti halimunan Apo Dios dida. Mu alyo'
ay da'yu an ta'on un nan Alin hi Solomon an
pa"adangyan ya ma"ap'aphod ahan di tigaw nan
gina'una. Mu makulug damdaman iyal'allanan
ma"ap'aphod nan tigaw danen habhabung ya un
nan gina'un Solomon! ²⁸ Ya gulat goh ta impa-
phod Apo Dios nan holo' hi bubulung ta maphod
di tigawda an un matagud ugwan an algaw mu
hinan mabiggat ya napuulan at iyal'allanay ato-
nan da'yu an ipaphodnay tigawyu! Un itang
anhan di pangulugyu! ²⁹ At hiyanan alyo' an adi
ayu numanomnom hi panggalanyuh itanudyu
ya inumonyu ³⁰ ti an amin hana ya hiyah ne
ang'anghadon nan mid pangulugdan Apo Dios
hi alan. Mu i'innilan Ama tu'un mahapul tu'un
amin hana, at Hiyay nangamung. ³¹ Mu hay
atonyu ya do'do'lonyuy punnomnomanyuh nan
Pumpapto'an Apo Dios, at okod Hiyan manal-
imun hinan mahapulyu.”

Hay Nitudtuduwan di Aat di Nahamad an

Umadangyanan

(Mat. 6:19-21)

³² Inalina goh di, “Ta”on un ayu nahnot an Himpampun an Tagu’ ya adi ayu tuma’ot ti ma”amlong hi Ama tu’uh nan iddumanyuh nan Pumpapto’ana! ³³ At ila’uyuy gina’uyu, ya imbadangyuh nan nun’awotwot. Ya atonyu ay di umat hina at waday nidadaan an ay pitakan adi mapa’i ta hiyay ihayupan nan gina’uyud abuniyan an adi makudkudangan, ya adi ma’akaw ti mid ah mangakaw hidi, ya adi goh malu’lu’. ³⁴ Ti hay pohdonyuh awadan di inadangyanyu ya hiya goh di nonomnomonyu!”

Hay Nipa”el an Aat di Tumulan nan Tagalah Pumbangngadan di Apuda

³⁵ Intuluy Jesus an nuntudtudu an inalinay, “Paddungnay ipaphodyuy gina’uyu ya dilagyu ³⁶ ta umat ayuh nan baal an tumutu’aldan mamannod hinan apudah pumbangngadanah alpuwanah nan way kasal. Ta dedennondan ibughulan hiyah unna kulkugon nan pantaw. ³⁷ Od’odolnah un agguy nolo’ daden baal ti tumu’aldah un ataman nan apuda. Umannung heten alyo’ ti heden apuda ya idadaanay lubungnah puntamuana, ya ipabuna didah nan pangananda, ya iduulana didah ononda. ³⁸ Immannung an maphod un agguy nolo’ daden baal an ta”on un lumabi unu mun’awawa’ah di dumatngana ta itu’aldan mamannod ay apudah aliana! ³⁹ Adiyu al’aliwan hete! Gulat ta inilan nan ad abung di gutudnah umalian di mangakaw at hawanaray humgopannah

baluy. ⁴⁰ Ya maphod hi unyu goh aton hina ta dedenonyuy pumbanggada' ti Ha"in an napt'o' an Imbaluy di Tagu ya mumbanggada' hinan adiyu panginnilaan."

Hay Nipa"el hi Aat di Un'unnud ya Adi Mangngol an Tagala

(Mat. 24:45-51)

⁴¹ Ya imbagan Peter ay Jesus di, "Apu, heten inul'ulgudmun nipa"el ya undan da'mi ya anggay di pangituduwam, unu an amin di tatagu?"

⁴² Ya inalin Apu tu'uy, "Ulgudo' di aat di un'unnud ya nanginnilan tagala. Hiyay pento' han apuna ta ipapto'nay abungna, at hiyay mangipiyapong hi onon nan ibbanan tagalah nan agtudand di pangananda. Ya numbaat han apudan ad abung. ⁴³ Ya gulat ta un'unnud henen tagalanan pento'na ta hay pumbangngadan han apuna ya tumamutamun den inalin nan apuna at maphod di ma'at ay hiya! ⁴⁴ At umannung an idat han apunay nabagtuh haadna ta hiyay mannig an amin hinan gina'una. ⁴⁵ Mu gulat ta alyonah nomnomnay, Madnoy di pumbangngadan han apumi! At ente"anan gun nanuplit hinan i'ibbanan tagala, ya nanganangan, ya iminu'inum, at mabubutong. ⁴⁶ Mu waday ohan algaw an adina amtan ya numbangngad han apuna, ya nidugah di nanuplitanan hiya, at midum hiyah nan mi'id pangulugda ta mi'moltan dida.

⁴⁷ Imannung an nan tagalan nanginnilah penhod apuna mu agguyna impapto' di inatna ti

agguyna inunud heden apuna ya ongol di ahuplitana. ⁴⁸ Mu nan agguy nanginnilah pohdon apuna mu atonay nibahhaw ya mun'ul'ullay di ahuplitana. Ya amin di tagun do'ol di mitudtudun dida ya do'ol goh di mahapul hi unudonda. Ya nan tagun do'do"ol di mitudtudun dida ya do'do"ol goh di mahapul hi unudonda, ti adida ay ya mabaholanda.”

Hay Inalian Jesus di Dimmalat hi Pumbobohholan di Tatagu

(Mat. 10:34-36)

⁴⁹ Intudun goh Jesus di, “Dumalat di immalia' ya mumbobohholday tataguh tun luta, mu pohdo' an punnaudonda ta malpah! ⁵⁰ Mipaligligata' hi ongol, ya nidugah di punlungdayaa' ta nangamung un malpah. ⁵¹ Mi'id mapto' ya alyonyuy malenggopday tataguh tun luta ti hay inalia'. Mu adi, ti undaat goh madughay. Ti nan udumna ya unudona', mu adia' hinan udumna. ⁵² Ya mete"ad ugwan ya madughay nan hina"ama, at lemada ay ya nan tulu ya mi'bohholdah nan duwa. ⁵³ Ya mi'bohhol nan linala'ih nan imbaluydan linala'i, ya umat goh hinan binabai an mi'bohholda goh hinan imbaluydan binabai, ya umat goh hinan apuwonda an mi'bohholdah nan inapudan binabai.”

Hay Pangimmatunandah Aat di Ma'ma'at

⁵⁴ Inalin goh Jesus hinan tataguy, “Tigonyu ay nan bunut an mun'ahut an malpuh alimuhan di algaw ya inilayun na'uy an umudan, ya ma'at. ⁵⁵ Ya tigonyu ay ta tumuyup an malpuh appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw

ya alyonyuy, Mun'ohab! ya mepto'. ⁵⁶ Inilayun mangimmatun ad daya ya tun luta, mu layahyu ti adi ayu pa"immatun hi aat di ma'at ad ugwan!

⁵⁷ Goh ta adiyu nomnomon di nahamad hi atonyu? ⁵⁸ Ti gulat ta waday mangidiklamun da'yuh nan huwis at alawahonyu hiyah nan dalan ta al'alu'onnyu ta adina ituluy. Ti adiyu ay ya mid mapto' ya iyuy da'yuh nan huwis, ya nan huwis di mangipibalud ay da'yu. ⁵⁹ Ya umannung heten alyo' ti wa ay ta mibalud ayu ya mahapul an pa'abbo'laonyuy moltayu an ta"on un ohan hepeng ya un ayu mibo'tan."

13

Hay Pan'ugan hinan Bahol

¹ Otog di puntudtuduwan Jesus ya waday udumnan nun'ulgud ay Hiya an inalityay, "Waday iGalilee an nun'onong, ya unat goh heden pun'onnganda ya impapatoy Pilate* dida, at nid-dum nan daladah nan ene'nongda."

² Ya inalin Jesus ay diday, "Mid mapto' ya alyonyuy un ong'ongngol di bahol daden iGalilee an natoy ya un nan udumnan iGalilee ti napatoyda."

³ Mu umannung heten alyo' an adi ong'ongngol di baholda ya un nan udumna. Mu adiyu ay du'gon nan nappuhin ato'atonyu ya umat hina goh di ma'at ay da'yu ti mapatoy ayu. ⁴ Ya immat goh ay didan iSiloam ti din pallatang an pumpattu'an di mun'adug ya natu'in, ya nun'a'ipit din himpulu ta walun tatagu, ya nun'atoyda. Ya mid mapto' ya alyonyuy na'appuhiy inatda ya un an amin

* **13:1** Hay nunggobel nadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D.

din tatagun numpunhitud Jerusalem. ⁵ Mu umanung heten alyo' an adi ong'ongngol di baholda ya un nan udumna. Mu adiyu ay du'gon nan nappuhin ato'atonyu ya umat hina goh di ma'at ay da'yu ti mapatoy ayu.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Ayiw an Fig an Mid Bungana

⁶ Inulgud Jesus han nipa"el an inalinay, “Wa han lala'in nangitanom hi ayiw an fig hinan galdena. Ya immuy heden lala'in nannig hi bungana, mu mi'id am'amungit. ⁷ Ya inalinah nan puntamuonah nan galdenay, Tigom an tuluy tawon di naluh hi immali'alia' an mannig hi bunggan ten ayiw an fig, mu ten adi bumungbunga. At longhom ti unna pawpawaan heten luta!

⁸ Ya inalin nan puntamuonan hiyay, Adi' ni' longhon, apu, ta nangamung hi tawon ta bo"a' nan lutah puuna, ya inabunua', ⁹ at olom ya bumungah tawon, ya maphod. Mu adi ay ya impalngohmu.”

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Nahehe'pan an Babaih din Ngilin an Habadu

¹⁰ Nuntudtuduh Jesus hinan himba'an di Hudyuh nan ngilin an Habadu. ¹¹ Ya wah di han nahehe'pan an babai. Ya hede han neh'op ya impalewahana hiyah himpulu ta han waluy tawon ti mabubu"ung an adi ma'uyad di bonogna. ¹² Ya unat goh tinnig Jesus hiya ya inayagana, ya inalinan hiyay, “Agi', umadaog nan lewohom.” ¹³ Ya dinapana hiya, ya himbumagga ya immandong di bonogna, at hinapitnay anabagbagtun Apo Dios.

14 Mu ma'abohhol nan ap'apuh nan himba'an di Hudyu ti ngilin an Habadu den nangiyadaogan Jesus. Ya inalin han ap'apuh nan tataguy, “Onom di algaw hi puntamuan, ya logomnan den onom an algaw di umalianyuh iyadaoganyu, mu bo'on hinan ngilin an Habadu!”†

15 Ya tembal Apu tu'un inalinay, “Munlayah ayu! Ti ta'on hi un ngilin an Habadu mu ubadonyuy baka unu dongkiyu, ya impitawyuh nan abungna ta iyuyyu pa'inuman. 16 At undan adi maphod hi un mipadinong di lewohon ten babain ap'apun Abraham an nundoghon Satanas hi himpulu ta han waluy tawon an ta'on hi un ngilin an Habadu?”

17 Ya otop di nangalyanan ne ya bimmain an amin nan namohol ay Hiya, ya am'amlongan an amin di tataga nan ina'inatnan maphod.

*Hay Nipa"el an Hay Aat di Oho' an Pa"it'ittang
(Mat. 13:31-32; Mk. 4:30-34)*

18 Inalin goh Jesus di, “Ulgudo' nan aat di Pumpapto'an Apo Dios, ya waday pangipad-dunga' 19 ti ipaddung'uh nan pa"it'ittang an oho' an ma'alih mustard an wah nan galden.‡ Ya inyuy han lala'ih nan galdenan eneho', at himmangaw, ya immongol an ayiw, ya immuy nan hamuti ta inyammaday agabandah nan hapangna.”

*Hay Nipa"el an Hay Aat di Bino'bo'
(Mat. 13:33)*

---

† **13:14** Bahaom nan footnote di Mat. 12:10 ta innilaom di dumalat hi nangalyandah umat hina. ‡ **13:19** Bo'on hetey pa"it'ittang an oho' an wah tun luta, mu makulug an hiyay pa"it'ittang an oho' an wah nan galden ad Israel.

²⁰ Inalin goh Jesus di, “Hay Pumpapto'an Apo Dios ²¹ ya umat hinan bino'bo' an innal han babai, ya inlamutnah din tuluy halub an alena ta mun'ammah tinapay, at la'tot ya impa'ongolnan amin nan ihaangnan tinapay.”

*Hay Nitudtuduwan di Na'ullipit an Pantaw
(Mat. 7:13-14, 21-23)*

²² Innayun da Jesus an immuy ad Jerusalem, mu nundag'uhdah nan bababbabluy an nange'wanda ta nuntudtuduh di. ²³ Ya waday ohah nangalin Hiyay, “Apu, undan nahnot di mabaliwan?”

Ya inalinah nan tatagun wah di, ²⁴ “Iluludyun humigup hinan paddungnay na'ullipit an pantaw. Ti umannung heten alyo' ti awniat do'olday mamhod an humigup, mu mi'id ologda. ²⁵ Ti wa ay ta itangob nan ad abung di pantaw ya tuma'dog ayuh nan kolhodan ta kulkugonyu nan pantaw, ya alyonyuy, Apu, ibughulan ni' da'mi!

Mu tobolonan alyonay, Mi'id inila' ay da'yu, ya mid goh inila' hi nalpuwanyu!

²⁶ Ya alyonyu goh di, Inila da'mi ti ne"an amin He"a, ya nuntudtudu'ah nan babluymi!

²⁷ Mu ta"on damdama ya alyonay, Makulug an mi'id inila' ay da'yu, at makak ayun Ha"in ti da'yu din nanganangat hi nun'appuhi!

²⁸ Ya lumugwalugwa ayu, ya umayot'ot ayu ti tigonyu da Abraham ay Isaac, ya hi Jacob, ya an amin din propeta an wah didah nan Pumpapto'an Apo Dios, mu da'yu ya mapakak ayu! ²⁹ Ya nan tataguh tun luta an ta"on nan wah adadagwin babluy hi appit hi iggid ya agwan hi un hagangon

di buhu'an di algaw, ya hi appit hi alimuhan ya buhu'an di algaw ya umalidan me"an hinan Pumpapto'an Apo Dios. ³⁰ At nan udumnan niyangunuh an nangngol ya onaynan dida ti diday mahhun, mu nan udumnan nahhun an nangngol ya diday miyangunuh.”

Hay Pamhodan Jesus hinan Tatagud Jerusalem (Mat. 23:37-39)

³¹ Otog di punhaphapitan Jesus ya immuy di udumnah nan Pharisees, ya inalidan Hiyay, “Makak'ah tu ti pohdon Herod§ an ipapatoy da'a!”

³² Ya inalinan diday, “Hi Herod ya umat hinan fox* ti nala'eng an bumalbali, at ekayu alyon ay hiyay, Ad ugwan ya hi ma'et di punla'aha' hinan nun'appuhin lennawa, ya pangiyadaoga' hinan way lewuhona, ya hinan miyatlung alaw di punlopaha' hinan ato'ato'. ³³ Mu ta"on ya inayun'un umuy ad Jerusalem ad ugwan, ya hi ma'et, ya hi ohhandi goh ti adyu'ah un mapatoy han propeta an adi umatam hi ad Jerusalem an namatapatayandah din do'ol an propeta!

³⁴ Da'yun o'ommod ya a'agih tun ad Jerusalem ya pinatopatoyyu nan propeta, ya nunggayangyu nan hennag Apo Dios ay da'yu! Ya intugtuga' an namhod an nangamu'amung ay da'yu an umat hi aton nan ubuan an obobanay imbabaluyuna, mu agguya' inabulut! ³⁵ At inganuy Apo Dios tun babluyyu! Ya umannung heten alyo' ti adia' tigtiggon ay da'yu ta nangamung hitun alaw an

---

§ **13:31** Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. hi engganah din 39 A.D. * **13:32** Hiya ya umat hinan ahu an wah nan inalahan, ya nala'eng an bumalbali.

pangalyanyuh, Ma"aphod heten tagun pento' Apo Dios hi Ali tu'u!"†

14

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Lala'in Binumlal di Odolna*

¹ Wa han ngilin an Habadu ya immuy hi Jesus an ne"an hinan abung di ohah nan ap'apun di Pharisees, ya inhamhamad nan tatagun mamannig ay Hiya, ² Ya wah di han lala'in binumlal di odolna an ni'haggangan ay Hiya. ³ Ya ni'hapit hi Jesus hinan muntudtuduh nan Uldin ya nan Pharisees an inalinan diday, "Hay inilayuh maphod hi aton? Undan paniaw nan ngilin an Habaduh pangiyadaogan hi dogoh, unu adi?" ⁴ Mu aggyuda tembal. At hen'ana din lala'i, ya inyadaognay lewuhona, ya impa'anamutna hiya.

⁵ Ya inalinan diday, "Gulat ta waday imbaluyyu unu bakayun magah hinan maluhung an abu"ul ya ta"on hi un Habadu an ngilin ya undan adiyu punnaudon an umuy manguyud?" ⁶ Ya mi'id di nambalda.

Hay Nangituduwan Jesus hi Adi Tu'u Pumpahiyaan

⁷ Unat goh tinnig Jesus nan na'ayagan an me"an hinan gotad an mumpilidah umbunandah nan umbunan di nabagtun tagu ya inulgudna han maphod hi atonda an inalinan diday, ⁸ "Gulat ta ayagan da'yuh nan way kasal ya hay maphod ya adi ayu umbun hinan umbunan di nabagtun

---

† **13:35** Psa. 118:26. * **14:** Heten dogoh ya ma'alih *dropsy* unu *edema*, ya hay aatna ya adi ay ma'aanan nan danum an wah odol at bumlal.

tagu. Ti mid mapto' ya wada goh di na'ayagan an nabagbagtu ya un da'yu, ⁹ at umali nan nangayag ay da'yu, ya inalinay, Makak'an nen inumbunam ti hiyah ne umbunan ten tagu. At bumain ayun umuy umbun hinan umbunan di na'ampan tagu. ¹⁰ At wa ay ta ayagan da'yu ya umuy ayu umbun hinan umbunan di na'ampan tagu, ya mid mapto' ya umali nan nangayag ay da'yu, ya alyonay, Agi', umuy'ah nan ubunan di nabagtun tagu. At pabagtuon da'yuh nan wadan di na'amung an tatagun ni'yibun ay da'yu. ¹¹ Ti an amin di mangipahiyah odolna ya hiyay mipa'ampa, mu nan mangipa'ampah odolna ya hiyay mipabagtu.”

¹² Ya inalin Jesus goh hinan nangayag ay hiyay, “Gulat ta waday niyayaw unu ongol an gotadyu ya adiyu ayagan di i'ibbayu, unu a'agiyu, unu o'ommodyu, unu nan adangyan an heneggonyu ti mid mapto' ya awniat ayagan da'yu goh, at hiyay ohhongna. ¹³ Mu hay atonyuh un way gotadyu ya ayaganyuy nun'awotwot an tatagu, ya nan way lewohona, ya nan nun'apilay, ya nan nun'abulaw. ¹⁴ Ti mawagahan ayuh unda adi olog an manghong ti malagbuan ayuh nan amahuan di nun'atoy an nahamad di ugalida.”

*Hay Nipa"el an Hay Aat di Gotad han Lala'i
(Mat. 22:1-14)*

¹⁵ Wada han ni'yibun ay Jesus, at dengngolna nan inulgudna, ya inalinan Hiyay, “Mawagahan nan tagun middum an me"an hinan Pumpapto'an Apo Dios!”

¹⁶ Ya inalin Jesus ay hiyay, “Wa han ohan algaw ya wada han nunggotad an lala'i, ya inayaganay

do'ol an tatagu. ¹⁷ Ya unat goh nadenan din gotad ya hennagnay tagalana ta alyonah nan na'ayagan di, Umali ayu ti nadenan nan gotad!

¹⁸ Mu an amin din na'ayagan ya do'ol di pamngadah aton, ti inalin din nahhun di, Waday penla"uh luta, at mahapul an umuy'u tigon di aatna. At ta"on ni' ya adia' umali.

¹⁹ Ya inalin goh din ohay, Lina'ua' din himpulan baka ta hinduhindudwo' an puntamuon, at umuy'u ipadah dida. At ta"on ni' ya adia' umali.

²⁰ Ya inalin goh din ohay, Pa'ahhawaa', at mid ato' an umali.

²¹ Ya numbangngad nan tagala, ya imbaagnah den inalah nan apuna. At bimmungot heden apuna, ya inalinah din tagalanay, Punnaudom ta umuy'ah nan akalakalata ya hinan awantiwan-tih nan babluy ta ayagam nan nun'awotwot, ya nan way lewohona, ya nan nun'abulaw, ya nan nun'apilay ta itnudmu didah tu!

²² Ya unat goh numbangngad din tagalana ya inalinay, Apu, inat'u din inalim, mu agguy damdama napnuy abungmu!

²³ At inalin din apunay, Umuy'ah nan udumnan babluy ta umuymu ayagan nan tataguh di ta umalida ta way aton tun abung'un mapnu! ²⁴ Ya umannung heten alyo' ay da'yu ti adi' pe"onon din linala'in na'ayagan hi nahhun!"

Hay Aat di Panaynan hi Gina'u

(Mat. 10:37-39)

²⁵ Do'ol din tatagun nitnud ay Jesus. At nunligguh, ya inalinan diday, ²⁶ "Unudona' ay ya mahapul an Ha"in di mahhun hi nomnomonyu

ya un nan o'ommodyu, ya nan ahawayu, ya nan imbabaluyyu, ya nan a'agiyu, ya ta'on un hay odolyu. ²⁷ Ti nan tagun adi pa"edpol hinan pi'holholtapanan Ha"in ya adi middum ay Ha"in. ²⁸ Gulat ta han ohan da'yu ya pohdonan mun'ammah abung[†] ya undan adina ibun ta nomnomonah nahamad hi un mun'olog an amin di mahapulna? ²⁹ Ti adi ay ya mid mapto' ya hay tu'udnay miyamma ya anggay an adina olog an munlopah, at an amin di manig ya hiwitanda hiyan ³⁰ alyonday, Anagoh ta ente"anan mun'ammah abungna, mu mi'id olognan munlopah! ³¹ Ya umat goh hinan ali, ti gulat ta umuyda mi'gubat hinan ohan ali ya undan adi mi'yibun hinan a'ap'apuh mahhun ta munhahapitda ta ano'nongondah unda olog an umameh an ta"on hi un himpuluy libuy tindaluna ya un duwam puluy libuh tindalun di oha? ³² Mu adida ay olog ya honogonday umuy mi'hapit hinan pi'gubatanda ta hahapitonday atonda ta adida inaynayun an mi'gubat. ³³ Ya umat hina goh ay da'yu ti mahapul an nomnomonyuh mahhun hi un ayu nidadaan an manaynan an amin hi logom ta way atonyun mangunud ay Ha"in. Ti adiyu ay taynan ya adi mabalin an da'yuy umunud ay Ha"in.

³⁴ Maphod di ahin, mu pinumhaw ay ya hay atonyun mangipabangngad hi tamtamna? ³⁵ Ya adi mabalin an miyabunu, ya mi'id goh hulbinah un iddum hinan abunu, at un mitapal. At ihamadyun donglon tun ul'ulgudo'."

[†] **14:28** Unu abung an pun'adugan.

15

Hay Nipa"el an Hay Aat di Kalnilu (Mat. 18:12-14)

¹ Immuy nan mun'amung hi buwit ya nan udumnan nabaholan ay Jesus ta donglonday ul'ulgudona. ² Mu ma'abohholda nan udumnah nan Pharisees ya nan muntudtuduh nan Uldin, ya inaliday, “Te goh han tagu an iyabulutnay un ma'amung di nabaholan ay Hiya, ya me"an goh ay dida!”

³ Ya inulgud Jesus ay dida han waday ibalinana an inalinay, ⁴ “Gulat ta han ohan da'yu ya waday hinggahut hi kalniluna, ya na'utaw di oha ya undan adina taynan din nahiyam ta hiyam ta umuy hinan mapulun an manganap hidin na'utaw ta nangamung unna ah'upan? ⁵ Ti unat goh ah'upana ya mun'am'amlong, ya impi'ugna ta ⁶ ibangngadnah abungna, ya inayaganay heneggonona ya nan i'ibbana ta ma'amungda. Ya inalinan diday, Mi'yan'anla ayun ha"in ti ten inah'upa' han kalnilu' an na'utaw! ⁷ At umat hina goh hinan tatagun nabaholan an wa ay ta du'gonday baholda ya pa'idyam'amlongondad abuniyan dida ya un nan nahiyam ta hiyam an nahamad di ugalida, ti undan gahin unda hukatan di ugalida.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Na'utaw an Palata

⁸ Ya inalina goh di, “Gulatna goh ta han babai ya waday himpuluh palatana,* ya inutawnay oha ya unna dan adi tolgan di hilaw ta ihigidnay abungna ta nangamung unna ah'upan? ⁹ At

---

* **15:8** Hay balulna ya nan mipabo'lah himpuluy algaw.

ah'upana ay ya inayaganay i'ibbana ya heneggonata ma'amungda. Ya inalinay, Mi'yan'anla ayun ha"intiten inah'upa'nan pihhu'an na'utaw!
¹⁰ At umat hina goh hinan ohan tagun nabaholan an du'gona ay di ugalinan nappuhi at mun'am'amlong goh nan a'anghel Apo Dios enen inatna."

Hay Nipa"el an Hay Aat di Duwan Linala'in Hin'agi

¹¹ Inalin Jesus di, "Wada han lala'in duway imbaluynah linala'i. ¹² Ya din otob ya inalinnan amanay, Ama, pohdo' an idatmuy banoh'udugwan. At ginodwan amaday gina'una ta nun'odwondan hin'agi.

¹³ Ya wada han hin'algaw ya inamung din otob an amin di gina'una, ya inla'unan amin. Ya numbaat hinan adagwin babluy, ya inam'amhanan ingngalngalawngaw din pihhuna. ¹⁴ Ya unat goh impuhnan amin din pihhuna ya nepto' an waday ongol an batel eden babluy an wadana, at mi'id pangngalanah onona. ¹⁵ Ya immuy nekkop hinan ohan tagun den babluy, ya hennagna hiya ta immuy hinan pahtu ta mumpangan hinan babuy. ¹⁶ Ya la'tot ya nunheglay hinaangna, at ne"an hinan onon di babuy ti mi'id ah mangidat hi onona.

¹⁷ Ya nimmomnonomnom, ya inalinay, Do'ol di tagalan ama, ya adida pa"a'an hinan ma'an, mu ten ihtua' hitun pa'in'ina'puha' di hinaang'u, at akkay matoya'! ¹⁸ At makaka' ta mumbangngada' ay ama ta alyo' ay hiyay, Ama, nabaholana' hi ongol ay Apo Dios ya ay he"a ¹⁹ ti nappuhia'! At ta"on hi unna' adi ibilang hi imbaluy mu mu ta

midduma' hinan puntamuom ta mi'bo'laa'. ²⁰ At nakak ta numbanggad ay amana.

Ya unat goh magadyuh hi abungda ya inamang amana, ya enehmo'ana hiya, at timmagtag an imuy nanamun hiya, ya inawalna han imbaluyna, ya inungguna. ²¹ Ya inalin han imbaluynan hiyay, Ama, nabaholana' hi ongol ay Apo Dios ya ay he"a ti nappuhia'! At ta"on hi unna' adi ibilang hi imbaluymu.

²² Mu inalin amanah nan tagalanay, Pun-naudonyun iyali han ma"ap'aphod an magayad an lubung ta ipilubungyun hiya! Ya punhinghinyonyu! Ya punhapatusonyu! ²³ Ya inyaliyuh tu han mataban uyaw ta paltionyu ta ihda tu'un amin ta mun'an'anla tu'u! ²⁴ Ti ten ay natoy han imbaluy'u, mu ten timmagu! Ya na'utaw, mu ten numbanggad! Ya ente"adan umanla.

²⁵ Ya wah payaw din pangpangullu. Ya hidin immanamutanan wan magadyuh hi abungda ya dengngolna din gangoh di gangha ya nan dimalmog din manayaw. ²⁶ At inayagana din tagala ta munhanhan, ²⁷ ya inalin din tagalay, Manu ay ya numbanggad din agim, at impapaltin amayuy mataban uyaw ti mi'id al'alin hiyah numbanggadana.

²⁸ Ya ma'abbungot din pangpangullu, at agguy himmigup hi wadanda an ta"on unda al'alu'on hiya. At pimmitaw hi amanan nangal'alu' ay hiya. ²⁹ Mu tembalna din inalin amanan inalinay, Inilam an binadabadanga' he"ah tamum hi atawotawon, ya wa ay nan al'alyoman inunud'u, mu agguya' impaltian an ta"on ah gandeng ta way

ni'yan'anlaa' hinan liligwa!' ³⁰ Ya ten immali han imbaluymun nangingalawngaw hinan gina'um ti niddum hinan do'ol an puta, ya ten impaltiam hiyah nan mataban uyaw!

³¹ Ya inalin amanan hiyay, Imbaluy'u, he"ay ni'hihinnan ha"in, at an amin di wan ha"in ya he"ay ad bagi. ³² Mu maphod hi un tu'u mun'an'anla damdama ya mun'amlong ti ten ay natoy han agim, mu ten timmagu, ya na'utaw, mu ten numbanggad!"

16

Hay Nipa"el hi Aat nan Adangyan ya nan Nangih-timan Puntamuona

¹ Inalin Jesus hinan intudtuduwanay, "Wada han adangyan an tagu, ya wada goh han puntamuona, ya hiyay nangiyokodanan amin hi gina'un han apuna. Ya waday nundiklamun inaliday un inam'amhan han puntamuonay pihuna. ² At inayagana din puntamuona, ya inalinay, Goh ta umat hina han dengngol'un inatmu? Itudo'mun amin nan inatmun nangipapto' hinan gina'u' ta idatmun ha"in ti bo'on mahkay he"ay mangipapto'!

³ Ya inalin din puntamuonah nomnomnay, Hay ato' mah ti ten anona' hinan tamu' an manalimun hinan gina'un den apu'? Ya ten adia' umdan munggaud, ya bumaina' goh an mun'adaw. ⁴ Mu wada han ato' ta way aton di tatagun manglekkop ay ha"in hi unna' ma'aan hi tamu'!

⁵ At inohha'ohhanan inayagan nan way utangnan de han apuna, ya imbaganah nan ohay, Atnay utangmuh nan apu'?

⁶ Ya inalinay, Hinggahut di tangkih mantikay innal'u.

Ya inalanan hiyay, Alam heten itud'an di utangmu, ya nunnaudom an hukatan ta itudo'muy nabongle.

⁷ Ya inalina goh hinan ohay, Ya he"a, atnay utangmu?

Ya inalinay, Hinlibuy bayon an bogah.

Ya inalanan hiyay, Alam tun itud'ana, ya in-tudo'muy un waluy gahut.

⁸ Ya unat goh inilan de han ad gina'uh ne han inat han puntamuona ya inalanan hiyay, Nala'eng'a ahan an puntamuo' ti nangihtima!"

Ya inalin Jesus hinan intudtuduwanay, "Nan tataguh tun lutan adi mangunud ay Apo Dios ya nanginniladan mun'endog hinan gina'u ya un nan kumulug. ⁹ Ya umannung hete ti hay maphod ya usalonyuy inadangyanyu ta way atonyun mi'ligwah nan tatagu, at hay atayanyu ya miyabulut di iddumanyuh nan punhituwan di adi matmattoy. ¹⁰ Ya un'unnud ay han tagun muntamuh madadawoh hi tamuna ya un'unnud goh an manamuh naligat, ya nan tagun layahanay madadawoh hi tamu ya layahana goh di naligat an tamu. ¹¹ Ya aggyuyu ay inunud ti layah di inatyuh nan gina'uh tun luta at mi'id ah mangidat hinan nahamad an gina'un da'yu. ¹² Ya aggyu ayu ay immunud ti layah di inatyuh nan gina'un di ibbayuh tagu at mi'id ah mangidat hi igina'uyu.

¹³ Nan himbut ya adina olog an unudon di duwah apuna ti boholonay oha ya pinahipahiwana, ya pohdonay oha. Ya umat goh ay da'yu

ti adiyu olog an pundejhonon di punnomno-manyun Apo Dios ya nan gina'uh tun luta.”

Hay Intudun Jesus hi Aat nan Amaphodan di Tagu

¹⁴ Unat goh dengngol nan Pharisees an amin din inulgud Jesus ya pinahiwda Hiya ti pa'appopohdonday pihhu. ¹⁵ Mu inalin Jesus ay diday, “Ipattiguyuh nan tataguy aid di baholyu, mu inilan Apo Dios damdamay nomnomyu. Ti nan udumnun aton di tatagu ya alyon di ibbadah un mapmaphod, mu ipabungotdah Apo Dios damdama.”

Hay Intudun Jesus hi Aat nan Pumpapto'an Apo Dios

¹⁶ Ya inalina goh di, “Nan Uldin Apo Dios ay Moses ya nan intudtudun nan propetah din penghana ya hiyay nangituduh inat din tatagu ta nangamung hidin nuntudtuduwan John. Mu nete"ah din nitudtuduwan nan Maphod an Ulgud an mangituduh aat di Pumpapto'an Apo Dios ya an amin din niddum hinan pumpapto'ana ya inluluddan niddum. ¹⁷ Mu ta"on hi un ma'ubah tun luta ya ad daya mu adi mitapal damdama nan Uldin Apo Dios ay Moses an ta"on ah ohah kulit ya adi magahnian.”

Hay Aat nan Hiyan

(Mat. 19:1-12; Mk. 10:1-12)

¹⁸ Ya inalin Jesus di, “Nan lala'in mangihiyan hi ahawana ta mumbentan ya hiyay immilugtap, ya nan mangahawah nan babain ni'hiyan ya immilugtap goh.”

Hay Aat nan Adangyan an Tagu ya hi Lazarus

¹⁹ Intuluy Jesus an himmapit, ya inalinay, “Din penghana ya wada han adangyan an tagu, ya nun'anginan amin di lubungna, ya maphod di tanudnah abigabigat. ²⁰ Ya wada goh han natowot an lala'in mungngadan hi Lazarus an napoghaan an amin di odolna an malili'uh hinan pantaw den adangyan ²¹ ta olom ya ayaganda hiya ta ononay magah hinan lamehaan den adangyan ti munhinaang, mu agguyda inayagan. At immuy nan ahu ta nundildilanda din poghana.

²² Ya wada han ohan algaw ya natoy heden mahmo' an lala'i, ya initnud nan a'anghel di lennawanah wadan din ap'apunan hi Abraham. Ya natoy goh din adangyan an tagu, ya nilubu', ²³ ya immuy di lennawanad dolom an nidugah di punholholtapana. Ya tinangadna, ya wah dih nan adagwih Lazarus an nedelloh ay Abraham. ²⁴ Ya numbugaw an inalinay, Apu Abraham! Igohgohana! At honogom ni' hi Lazarus ta doh'onay danum ta iyalina ta edho'nah dila' ti ten mah'itana' hitun apuy!

²⁵ Ya inalin Abraham di, He"an imbaluy'u, nomnomom din atagum ti do'ol di na'at ay he"ah maphod, mu hi Lazarus ya nappuhiy na'at ay hiya. Mu ad ugwan ya hi Lazarus di pinumhod, ya he"ay munholholtap. ²⁶ Ya wada damdamay damunan naghang an nihawan, at mi'id pange'wan di mamhod an umalin da'yu an malpuh tu, at adi ayu goh pa"a'wan umalin da'mih tu.

²⁷ Ya tembal nan adangyan an inalinay, Apu, umat ay hina ya honogom ni' hi Lazarus ta umuy hi abung ama! ²⁸ Ti wah diday lemah a'agi' an

linala'i ta umuyna padanan dida ta adida goh umalih tun wadan di punholholtapan!

²⁹ Mu inalin Abraham di, Wan dida nan intudo' Moses ya nan udumnan propeta, ya maphod hi unda bahaon din intudo'da!

³⁰ Ya inalinah nan adangyan di, Bo'on hene, Apu! Ti wada ay di mamahuan an malpuh nan way nun'a'atoy ta umuy ay dida at du'gonday ina'inatdah nun'appuhi!

³¹ Ya inalin Abraham di, Adida ay unudon nan intudo' Moses ya nan udumnan propeta at adida goh unudon di alyon di tagu an ta'on un malpuh nan way natoy.”

17

Hay Aat di Itudulan Tu'u

(Mat. 18:6-7, 21-22; Mk. 9:42)

¹ Inalin Jesus hinan intudtuduwanay, “Immanung an gagangaynan mitudutudul di tataguh tun luta, mu mahmo' nan ahitutudul! ² Ya gulat ta waday mangitudul hinan aggyu himmalatom di pangulugna ta atonay nappuhi at mabaholan, ya onaynah un meg'od nan ongol an batuh bagangna ta mipa'wah hinan baybay ta munlonong, ti inyal'allanay ma'at ay hiyah awni ya un nan ipa'wahanah nan baybay. ³ At emayaanyu!

Gulat ta waday bahol nan ibbayu ya ihingalyu hiya, ya gulat goh ta du'gonah nen inatnan nappuhi at aliwanyuh nen inatna. ⁴ Ya gulat ta numpapituy nangatanah ohay algaw ya mumpapitu goh di pumbangngadanan mangalin da'yuy, Muntutuyua', at du'go' nan inat'un nappuhi, ya

ta'on ni' ya aliwam henen inat'u! at mahapul an atonyu.”

Hay Aat di Pangulug

⁵ Inalin din intudtuduwan Apu tu'un Hiyay, “Udmam ni' di pangulgugi!”

⁶ Ya inalinan diday, “Ta'on hi un pa'itang di pangulugyu an umat hinan pa'itang ahan an oho' an wah nan galden an ma'alih mustard mu alyonyu ay hinan ayiw an ma'alih mulberry an umat hinan udyaw di, Mabu'nut'a ta nan baybay di itammam! at ma'unud henen inaliyu.”

Hay Aat di Tamun nan Tagala

⁷ Intuluy Jesus an nuntudtuduh nan intudtuduwana, ya inalinay, “Gulat ta waday puntamuonyun mun'aladuh nan payaw unu mumpahtul hinan kalniluyu, ya gulat goh ta umanamut hiyan malpuh nan tamuna ya undan nin alyonyun hiyay, Mundapuh'an umuy mangan? ⁸ Adiyu! Ti hay ibagayu nin ya alyonyun hiyay, Munhukat'a ta denom di ono', ya induulana' ta mangana' ta malpah ya un'a mangan. ⁹ Ya undan munyaman ayun hiya ti maphod henen inatna? Adi nin ti hiyah ne tamuna tuwali. ¹⁰ At umat goh ay da'yu ti awni ta lopahonyun amin di alyon Apo Dios hi tamuanyu ya hay maphod ya alyonyuy, Baal ami tuwali, at hiyah ne tamumi.”

Hay Nangipa'adaogan Jesus hinan Himpulun Napalla'*

---

* **17:10** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

11 Unat goh intadun Jesus an mundaldallanan an umuy ad Jerusalem ya ene'wanah nan numbattanan di Provinciadi Samaria ya hinan Provinciadi Galilee. 12 Ya unat goh bimmahhel hinan ohan higib ya waday himpuluh linala'in nun'apalla[†] an nanamun Hiya an adagwiw timma'doganda, 13 ya nuntu'u'dan inaliday, "Apu Jesus, igohgohan da'mi!"

14 Ya unat goh inamang Jesus dida ya inalinay, "Umuy ayu ta ipattigyuy odolyuh nan papadi."[‡] Ya otag di pundaldallanandah umayanda ya im-madaog din palla'da.

15 Ya unat goh tinnig din ohan dida an im-madaog din lewuhona at numbangngad, ya im-bugawnan nanapit hi anabagtun Apo Dios. 16 Ya nunhippin inluppulupnah inayungan Jesus, ya inalinay, "Munyamana' ti inyadaogmuy lewoho!" Ya iSamaria heden lala'i.

17 Ya inalin Jesus ay hiyay, "Goh ya un himpuluh niyadaog? Ya unggoh din hiyam? 18 Anaad ta anggay heten bunag hi numbangngad ta hapi-tonay anabagbagtun Apo Dios?"

19 Ya inalinah nan bunag di, "Tuma'dog'a ta umuy'ah umayam ti nan pangulugmuy dimmalat hi immadaogan di lewohom."

*Hay Aat di Pumpapto'an Apo Dios hitun Luta
(Ezek. 39:17-20; Mat. 24:1-51; Mk. 13:32-37;
Rev. 19:21)*

[†] 17:12 Nan hapit an palla' hinan hapit di iGreece ya hiyah ne nan malgom an dogoh di up'up an bo'on nan palla' ya anggay. [‡] 17:14 Manu ay ipattigday odoldah nan papadi ti hiyah ne itudun nan Uldin (Lev. 13:2-3; 14:2-32).

²⁰ Imbagan di udumnah nan Pharisees ay Jesus di, “Anuud nin di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta?”

Ya tembalnan inalinay, “Adi mattig di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta. ²¹ Ya mi'id mangalih, Taya an hituy Pumpapto'ana! unu, Hidi! ti wagwan da'yu nan Pumpapto'an Apo Dios.”

²² Ya inalinah nan intudtuduwanay, “Udum hi algaw ya popohdonyun umalia' an napto' an Imbaluy di Tagu ta midduma' ay da'yu, mu adi mabalin. ²³ Ya waday mangalin da'yuy, Tigonyu an wah di! unu, Tigonyu an wah tu! mu adi ayu umuy an mannig. ²⁴ Ti Ha'in an napto' an Imbaluy di Tagu ya hay aat di pumbangngada' ya umata' hinan ilat an mumbanigit, ya pumatal an amin di numpumpinangngel ad daya. ²⁵ Mu hay mahhun hi ma'at ya mipaligligata' hi ongol, ya pihupihulona' hinan tataguh tun lutad ugwang.

²⁶ Ya hay aat goh di pumbangngada' an napto' an Imbaluy di Tagu ya umat hidin na'na'at hidin atagun da Noah ²⁷ ti hidin ataguna ya nanganangan din tatagu, ya imminu'inumda, ya numpun'ah'ahawada, ya nun'ipalhinday imbaluyda ta nangamung hidin algaw an himmigu-pan da Noah hinan pupul an nunhi'uganda. Ya nalbong an amin tun luta, at nun'atoydan amin. §

²⁸ Ya umat goh hidin atagun Lot ti nanganangan din tataguh nan babluy, ya imminu'inumda, ya ngimminanganinada, ya nunla'ula'uda, ya timman-otanomda, ya immamma'ammadah abungda.

²⁹ Mu hidin algaw an nakakan Lot hi ad Sodom

---

§ 17:27 Gen. 6:1-9:17.

ya nun'agah di apuy an nalpud daya an ay apul an malmalahu, at nun'oghob an amin din tatagun den babluy.* ³⁰ Ya umat hina goh di ma'at eden algaw an pumpattiga' an napto' an Imbaluy di Tagu.

³¹ Ya heden algaw ya maphod un nan tatagun wah nan atap di abungda[†] ya adida humgop hinan abungdan mangngal hinan gina'uda ya nakakda ta nonong ya limmayawda. Ya umat goh hinan tatagun wah nan payaw an adida umanamut. ³² At nomnomonyu din ulgud an hay aat di na'at hinan ahawan Lot!‡ ³³ Nan mamhod an mamaliw hi itaguana ya mi'id hulbina ti hay umangunuh ya matoy damdama. Mu hay adi munnomnom hi itaguana ya hiyay mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna. ³⁴ Ya heden mahdom an umalia' ya waday duwah lala'in molo' hinan ohan olo'an, ya ma'alay oha, mu mataynan di oha. ³⁵ Ya duway binabai goh hi mun'ahhud an mumbayu, ya ma'alay oha, mu mataynan di oha. ³⁶ Ya duway linala'i goh hi muntamuh nan payaw, ya ma'alay oha, mu mataynan di oha.”§

³⁷ Ya inalidan Hiyay, “Apu, hay wadan di pun-hihiyananda?”

Ya inalinan diday, “Nan wadan di odol nan natoy an hiyay a'amungan di bannug.”

---

* **17:29** Gen. 19:1-29. † **17:31** Hay aat di abung di Hudyu ya waday pala'ad hi luwal di abungdan miyuy hinan nundodottal an atapda, ya hidiy nangihinandah paguyda, ya mabalin goh an hidiy olo'anda. ‡ **17:32** Gen. 19:26. § **17:36** Heten verse ya mi'id hinan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios.

18

Hay Nipa"el an Hay Aat di Umu'utun an Babai ya nan Huwis

¹ Inulgud Jesus han nipa"el an mangituduh atondan munluwalun Apo Dios ta adida humiga. ² An inalinay, “Wada han huwis an nunhituh nan ohan babluy an adina e'gonan hi Apo Dios ya nan tatagu. ³ Ya wah nan babluy goh han umu'utun an babai an immu'immuy ay hiya, ya inalinay, Moltaom han pi'diklammua'!

⁴ Mu ta"on un immu'immuy heden babai ya agguyna damdama inat nan inalina. Mu la'tot ya inalinah nomnomnay, Ta"on un'u adi e'gonan hi Apo Dios ya tun tatagu ⁵ mu moltao' han pi'diklammuan ten umu'utun damdama ti ten patu'alona', ya pahigoona' hi ali'aliana!”

⁶ Ya inalin Apu tu'uy, “Donglonyuh maphod nan inalin de han munlayah an huwis. ⁷ At undan adi moltaon Apo Dios nan tatagun mamohol hinan tagunan pinilinah unda Hiya al'alu'on hi abigabigat ya amahdomahdom? Ya undan madnoy di pangatanah nan ibagada? ⁸ Umannung heten alyo' ti punnaudonan moltaon di mamohol ay dida. Mu mid mapto' ya nan tatagun Apo Dios ya humigada, at undan edpolday umunudanda ta nangamung unna' mumbangngad an Imbaluy di Tagu?”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Pharisee ya nan Mun'amung hi Buwit

⁹ Waday udumnah nan tatagun alyondah nomnomday nahamad di ugalida, at hiyaat unda

pahiwon nan udumnan tatagu. Ya diday nangul-gudan Jesus eten nipa"el an inalinay, ¹⁰ “Waday duwah linala'in immuy hinan Timplun Apo Dios ta munluwaluda an Phariseey oha, ya nan mun'amung hi buwit di oha. ¹¹ Ya immuy nun'oh'ohhan timma'dog nan Pharisee ta nunluwalun Apo Dios an inalinay, Apo Dios, munyamana' ti ten maphoda' ti aggyua' nipaddung hinan udumnan tatagu ti mangakawday udumna, ya munlayah di udumna, ya umilugtap di udumna. Mu aggyu'u inat dane, ya aggyua' goh nipaddung ede han mun'amung hi buwit an nabaholan. ¹² Ti mamidwah ohay dumingguy adi' panganan ta munlangdua',* ya ibadabadang'uy hini"itang an amin hinan gina'u' hi un wada.

¹³ Mu nan mun'amung hi buwit ya adagwiy timma'doganan munluwalu, ya aggyuna inta'ta'wad ad abuniyan ti bumain, ya nun'ug'ugnay palagpagna ta ipattignan ongol di puntutuyuana. Ya nunluwalun inalinay, Apo Dios, hom'ona' ni' ti nabaholana'!”

¹⁴ Ya inalin goh Jesus di, “Umannung an heten tagu ya immanamut an na'aliwan di baholna, mu aggyu hinan oha. An amin di tatagun mangipabagtuh odolda ya diday mipa'ampa, ya an amin di tatagun mangipa'ampah odolda ya diday mipabagtu.”

---

* **18:12** Un oh'ohhay punlangduan an inyuldin Apo Dios hi mahapul an aton nan Hudyu, ya hiyah ne ma'at hinan Algaw hi Ahanian di Bahol (Lev. 16:29, 31), mu nan Pharisees ya inyuldinda ta gunda munlangduh nan Lunes ya nan Opatna.

*Hay Namhodan Jesus hinan Ung'ungungnga†
(Mat. 19:13-15; Mk. 10:13-16)*

¹⁵ Inyuy nan tatagan Jesus di ung'ungungnga ta ipadapadan Hiya. Ya unat goh tinnig nan intudtuduwana ya inhingalda dida ta adida iyuy.

¹⁶ Mu inayagan Jesus nan ung'ungungnga, ya inalinay, “Adiyu ipaway ung'ungungngan umalin Ha”in ti nan tagun middum hinan Pumpapto'an Apo Dios ya umatdah aat di ung'ungungnga.

¹⁷ Umannung heten alyo' ay da'yu, ti adiyu ay ede-nol ay Apo Dios di nitaguanyu an umat hi pangidenolan di ung'ungungngah pangipapto' nan ommodda at adi ayu middum hinan Pumpapto'an Apo Dios.”

*Hay Aat di Adangyan an Lala'i‡
(Mat. 19:16-30; Mk. 10:17-31)*

¹⁸ Inalin han ap'apun di Hudyun Jesus di, “*Maphod'a*, Apu! Hay ato' nin ta way ato' an mi'tagan Apo Dios hi mid pogpogna?”

¹⁹ Ya inalin Jesus ay hiyay, “Anaad ta alyom di *maphoda*? Hi Apo Dios ya anggay di *maphod*!

²⁰ Mu hay alyo' hinan imbagam ya mahapul an unudom di Uldin Apo Dios an alyonay, Adi ayu umilugtap,§ ya adi ayu pumatoy,* ya adi ayu mangakaw,† ya adi ayu munlayah,‡ ya e'gonanyuy o'ommodyu.”§

---

† **18:14** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. ‡ **18:17** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **18:20** Ex. 20:14; Deut. 5:18. * **18:20** Ex. 20:13; Deut. 5:17. † **18:20** Ex. 20:15; Deut. 5:19. ‡ **18:20** Ex. 20:16; Deut. 5:20. § **18:20** Ex. 20:12; Deut. 5:16.

21 Ya inalin nan ap'apu di, “Inunud'un amin hana an nete"ah a'ung'ungnga!”

22 Ya unat goh dengngol Jesus hede ya inalinan hiyay, “Wada goh di ohah mahapul hi atom. Umuy'a ta eka ila'un amin di gina'um, ya impiyapongmuh nan nun'awotwot di pola'na ti awniat umadangyan'ad abuniyan,* ya umat hinay atom ya un'a umalin mitnud ay Ha"in.”

23 Ya unat goh dengngolnah ne ya ma'allungdaya ti pa"adangyan an tagu.

24 Tinnig Jesus di aatna, ya inalinay, “Adi madadawoh di idduman nan adangyan an tataguh nan Pumpapto'an Apo Dios! 25 Nan kamilu ya maligatan ahan an mange'wah nan Puntalunayan hinan Tantan,† mu inyal'allanah nan adangyan an umuy hinan Pumpapto'an Apo Dios.”

26 Ya inalin nan nangngol ene di, “Oo, at hay mabaliwan mah?”

27 Ya inalinay, “Nan adi olog di tagun mangat ya olog Apo Dios.”

28 Ya inalin Peter di, “Tigom an tinaynanmin amin di logom ta nitnud amin He"a!”

29 Ya inalinan diday, “Umannung heten alyo' ti an amin di tagun manaynan hinan abungna, unu ahawana, unu a'agina, unu o'ommodna, unu imbabaluyna ti nan pangunudanan Apo Dios an mumpapto' 30 ya do'do"ol di midat ay hiyah

* 18:22 Bahaom nan footnote di Mat. 19:22 ta innilaom di aat te.

† 18:25 Do'ol di mangali an heten Puntalunayan hinan Tantan ya ngadan di it'ittang an pantaw ad Jerusalem, ya hiyay pange'wan nan tatagun maladaw an umanamut hi un mitangob nan ongol an pantaw.

ataguanah tun luta, ya hay amahuana ya hiyay mi'tagun Apo Dios hi mid pogpogna.”

Hay Nangipitluan Jesus an Nangibaag hinan Aat di Atayana‡

(Mat. 20:17-19; Mk. 10:32-34)

³¹ Inlahhin Jesus din himpulu ta han duwan intudtuduwana, ya inalinan diday, “Umuy tu'ud Jerusalem ad ugwan, ya Ha" in an napto' an Imbaluy di Tagu ya an amin di ma'ma'at ay Ha" in an intudo' din numbino'ob'on an propeta ya mipa'annung. ³² Ti dapopona', at iyuya' hinan tatagun Hentil, ya ilayahana', ya hiwitana', ya tukpatukpaana', ya haplahaplatona', ya patayona'. ³³ Mu nan miyatluh algaw ya mamahuana'.”

³⁴ Mu mi'id ah ohah iniladan nen inalin Jesus ti un nehepa' ay dida, at hiyaat unda agguy inilay aat den inulgudna.

Hay Nittigan di Matan nan Nabulaw§

(Mat. 20:29-34; Mk. 10:46-52)

³⁵ Unat goh magadyuh an ataman da Jesus ad Jericho ya wah di han nabulaw an lala'in* inum'umbun hinan pingit di kulhan mun'adaw hinan maluh. ³⁶ Ya unat goh dengngolna nan maluh an do'ol an tatagu ya hinanhananay aatna. ³⁷ Ya inalidan hiyay, “Na'uy hi Jesus an iNazareth an e'wanah tu.”

---

‡ **18:30** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **18:34** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus. * **18:35** Hi Bartimaeus di ngadana (Mk. 10:46).

³⁸ Ya numbugaw an inalinay, “Jesus an Ap'apun David, igohgohana' ni'!”

³⁹ Ya inhingal nan tatagun nangipangpang'un Jesus an invaliday, “Dindinong'a!”

Mu unaat goh inyal'allan numbugaw an inalinay, “Ap'apun David, igohgohana' ni'!”

⁴⁰ Ya inta'dog Jesus, ya inalinay iyuydan Hiya. Ya unat goh inyatomdan Hiya ya inalinan hiyay,
⁴¹ “Hay pohdom hi ato' ay he'a?”

Ya inalinay, “Apu, pohdo' an mittig tun mata'!”

⁴² Ya inalín Jesus ay hiyay, “Mittig nan matam ti nan pangulugmun Ha'in.” ⁴³ At himbumagga ya nittig din matana, ya inunudna Hiya, ya hinapitnay anabagtun Apo Dios ti henen inatnan hiya. Ya unat goh tinnig an amin din tatagu ya invaliday maphod heden inat Apo Dios.

19

*Nan Ulgud an Hay Aat Jesus ya hi Zacchaeus**

¹ Bimmahhel da Jesus ad Jericho ti hidiy pange'wanda. ² Ya wah di han tagun ngadanah Zacchaeus an ohah apun di mun'am'amung hi buwit, ya adangyan an tagu. ³ Ya ay natangan umuy mannig hi aat Jesus, mu mi'id atona ti ho'ho'dod, ya do'olday tatagu. ⁴ At timmagtag an nangun'unna, ya inayatna han ayiw an fig ta way atonan mannig ay Jesus ti hidiy pange'wana.

⁵ Ya unat goh immatam hi Jesus hinan wadana ya tinangadna hiya, ya inalín hiyay, “Zacchaeus, punnaudom an lumahun ti umiyana' hi

---

* **19:** Mid mapto' ya na'at hidin 30 A.D., ya henen timpuy ma'alih Gutud di Nipaligligatan Jesus.

abungyud ugwan.” ⁶ At nunnaudonan limmahun, ya ma'am'amlong ti mi'yuy hi Jesus hi abungda.

⁷ Ya unat goh tinnig nan tataguh de ya humanapitdan, inaliday, “Anaad ta mi'yuy hi abung han nabaholan ta mumpamangili?”

⁸ Ya timma'dog hi Zacchaeus, ya inalinan Apu Jesus di, “Apu, nan godwan di gina'u' ya idat'uh nan nun'awotwot, ya wada ay di inakaw'uh nan tatagu ya ibangngad'u an mumpepat di atakapana.”

⁹ Ya inalin Jesus ay hiyay, “Heten algaw ya nabaliwan nan tagun nunhitun te han abung ti he"ay oha goh an holag Abraham! ¹⁰ Ya Ha" in an naptu' an Imbaluy di Tagu ya immalia' ta way ato' an mamaliw hinan nibataan ay Apo Dios an paddungnay na'utaw.”

*Hay Nipa"el an Hay Aat di Palatan Pihhu
(Mat. 25:14-30)*

¹¹ Unat goh dengngol nan tataguh nen inulgud Jesus ya innayunan nangulgud hinan nipa"el ti magadyuhdan umatam ad Jerusalem, ya ninomnom nan tatagu an magadyuh nin an mipattig di Pumpapto'an Apo Dios. ¹² At inalin Jesus di, “Wada han lala'in nabagtuy haadna (ti nabagtuy haad amanan niboltan ay hiya), ya numbaat hinan adagwin babluy ta pun'alionda hiyah di ya un mumbangngad hi abungna.† ¹³ Ya inayaganay himpuluh puntamuona ya un umuy. Ya

---

† **19:12** Mid mapto' ya immuy ad Rome ta nan na'abbagbagtun alih dih nan Pumpapto'an di iRome an hi Caesar di mangidat hi haadnan mun'alih nan ohan provincia unu babluy.

impiyapongnay hinohinohhah palatan balitu',‡ ya inalinan diday, Ikumilduyuh ten palata' ta nangamung hi pumbanggada'.

14 Mu inabohlan nan ni'babluyana, at hiyaat un otop di numbaatana ya hennagday nun'alunondah nan na'abbagbagtun ali ta alyondan hiyay, Adimi pohdon hi un hiyay pot'om ta mun'ali an mumpapto' ay da'mi! 15 Mu ta'on ya pento' nan na'abbagbagtun ali hiya damdama.

Ya unat goh nalpah an nidat ay hiya nan nabag-tun haadnan de han babluy an numbaatana ya numbanggad hinan babluyna. Ya impa'ayagna din puntamuonan nangidatanah din palata ta innilaonay intu'unah nangikumilduanda.

16 Ya immali din oha, ya inalinalay, Apu, ingkumildu' nan ohan palata ta nuntakap, at nunhimpuluy palata.

17 Ya tembal nan apunan inalinalay, Maphod'an puntamuo' ti maphod di inatmu! Un'unnud'an nangipapto' hinan itang an pihhu', at ipabagtu' di haadmu ta he"ay mangipapto' hinan himpulun babluy hi pumpapto'a'.

18 Ya immali goh din oha, ya inalinalay, Apu, ingkumildu' nan ohan palata ta nuntakap hi lema.

19 Ya inalinalin han apunan hiyay, Maphod, at mumpapto"ah nan leman babluy!

20 Ya immali goh din oha, ya inalinalay, Apu, tayay palatam an linibuta' hi lo'ob. 21 Ti tuma'ota'

---

‡ 19:13 Hay balul di hinohhan palatan balitu' ya nan heldun di ohan taguh un bumolah tuluy bulan.

ay he"a ti inila' an mahmahingal'a, ya nunhulbiam nan udumnan taguh nan tamuda, at nan tamun di taguy immadangyanam.

²² Ya inalinan hiyay, Nappuhi'an puntamuo! Heten hinapitmuy dumalat hi pummoltaa' ay he"a! Innilam ay hi unna' mahmahingal, ya punhulbia' nan udumnan taguh nan tinamuanda, ya hay tamun di taguy immadangyana! ²³ Ya goh mah ta agguymu inyuy din palata' hi bangko ta hay pumbangngada' ya waday ala' hi takapna?

²⁴ Ya immandal apunah nan wah di an inalinay, Alanyu nan palatan balitu' ay hiya ta idatyun de han tagun wadan di himpulun palata!

²⁵ Ya inalidan hiyay, Oo, mu wadan hiya din himpulun palata, Apu!

²⁶ Ya inalinay, Nan tagun mangipapto' hinan wadan hiya ya hiyay ma'udman goh hi udumna, ya nan tagun adi mangipapto' hinan wan hiya ya mamama an anon Apo Dios di wan hiya. ²⁷ Ya daden buhul'u an agguy namhod hi pumpapto'a' ay dida ya iyaliyuh tu ta patayonyu ta tigo'."

Hay Na'na'at hidin Ma'alih Palma an Duming-guh din Hopap di Simana Santa

*Hay Inayan Jesus ad Jerusalem
(Mat. 21:1-11; Mk. 11:1-10; Jn. 12:12-19)*

---

§ 19:27 Na'at hidin Nisan/Abib (March-April) 10, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. Ya henen algaw di namto'an nan Hudyuh uyaw an kalniluda ta milahhin hi opat an algaw (Ex. 12:1-6), at paddungnay inalin Jesus hinan tataguh din inayanad Jerusalem di, "Pot'ona' kuman da'yu ta Ha'in di paddungnay Uyawyu!"

²⁸ Unat goh inalinah de ya impangpang'unan immuy ad Jerusalem. ²⁹ Ya unat goh wan magadyuh umatamdad Bethphage ya ad Bethany an inayungan nan Duntug an Olibo ya hennag Jesus nan duwan intudtuduwanan ³⁰ inalinay, “Umuy ayuh nan higib hi dammangna. Ya hay pangihawanganyu ya hidiy pangah'upanyuh nan uyaw an imbaluy di dongkin nigo'od an mi'id ah nitaktakay. Ya inubadyu ta iyaliyuh tu. ³¹ Ya wa ay di mangalih, Anaad ta ubadonyu? ya alyonyuan, Mahapul Apu tu'u.”

³² At immuy nan nahnag, ya immannung heden inalinan dida. ³³ Ya unat goh inubadda din go'od din uyaw ya imbagan din ad uyaw di, “Goh ta ubadonyuh nen uyaw?”

³⁴ Ya inaliday, “Mahapul Apu tu'u.” At inyabulutna.

³⁵ Ya inyuydan Jesus, ya enedpondah bonog di uyaw din magayad an lubungda, ya nuntakayondah Jesus. ³⁶ Ya unat goh wan impadalan Jesus ya inannapan nan tataguh din magayad an lubungda nan dalan ta panginnilaan hi unda e'gonan hi Jesus an Alidan Pento' Apo Dios. ³⁷ Ya unat goh wan magadyuh an umatamdad Jerusalem ya nundadyudah nan Duntug an Olibo, ya ente"an an amin din intudtuduwanan mun'an'anla, ya enlotdan himmapit an dimmalat nan numbino'ob'on an umipanoh'an ina'inat Jesus an inaliday,

“Nabagbagtuh Apo Dios

ti do'ol di ina'inatnan mapmaphod!”*

---

* **19:37** Psa. 118:26.

38 Ya inalida goh di,
 “Mi'id pogpog di panapihapitan nan
 tataguh amaphodan nan Ali tu'u
 an hennag Apu tu'ud abuniyan!
 Nabagbagtuh Apo Dios an wad abuniyan
 an mi'id al'ali!”

39 Ya waday udumnah nan Pharisees an nid-
 dum hinan tatagu, ya inalidan Jesus di, “Apu,
 ihingalmu nan mangunud ay He" a ta adida tu-
 mungog!”

40 Ya tembalnan inalinay, “Umannung an du-
 minongda ay at ta"on hi un nan batu ya di-
 day bumugaw ta waday mangali damdamah un
 nabagbagtuh Apo Dios.”

Hay Limmugwaan Jesus hinan Tatagud Jerusalem

41 Magadyuh umatam da Jesus ya ma'amang ad
 Jerusalem, ya linugwaan Jesus nan tatagun den
 babluy, ya inalinay, 42 “Od'odolnah unyu inilay
 atonyu ta mi'id al'alin da'yu! Mu agguyyu inila
 ti adi ayu pa"innila! 43 Ti waday udum hi algaw
 at umali nan mangubat ay da'yu, ya li'muton
 da'yuh allup, ya munle'wohdan mangumang an
 manggop hi babluyyu. 44 Ya ma'ameh ayu ya nan
 imbabaluyyu goh. Ya ta"on un nan babluyyun
 batu ya mi'id ah ohah maha"ad hinan batu ti
 agguyyu inimmatunan nan inalian Apo Dios ta
 baliwan da'yu!”†

---

† 19:44 Hiyah ne na'at hidin 70 AD hidin nama"ian General Titus
 hi siudad ad Jerusalem.

Hay Na'at hidin Lunes hidin Hopap di Simana Santa‡

(*Mat. 21:12-17; Mk. 11:15-19*)

⁴⁵ Bimmahhel hi Jesus hinan allup, ya immuy hinan gettaw§ di Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya numpakakna nan munla'u.* ⁴⁶ Ya inalinan diday, “Hay nitudo' hinan Liblun Apo Dios ya inalinay,

Nan Abung'u ya niyamma ta hiyay punluwaluanyun Ha'in.†

Mu unyuat goh pumbalinon hi pummalkad-uanyu ta way pangakawanyuh pihhun di umalin mi'miha.”‡

⁴⁷ Ya abigabigat ya nuntudtuduh Jesus hinan Timplun Apo Dios. Ya gun hahalepatan nan a'ap'apun di papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin, ya nan udumna goh an a'ap'apun di tataguy aton Jesus hi nappuhi ta pangidalatandah pamatayandan Hiya. ⁴⁸ Mu mi'id ah tinnigda ti an amin di tatagu ya pigaygayabandan mangngol hinan ulgudona, at ta'tan nan a'ap'apu nan tatagu.

20

Hay Na'na'at hidin Adwanah din Hopap di Simana Santa*

---

‡ **19:44** Na'at hidin Nisan/Abib 11, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **19:45** Hete ya ma'alih Gettaw di Hentil (ba-haom nan footnote di Mk. 11:15 ta innilaom di aatna). * **19:45** Adi middum nan Jn. 2:13-17 ete ti hiyah ne inat Jesus hidin *nete*"aan di nuntamuana, ya hete ya nan *angunuhna*. † **19:46** Isa. 56:7. ‡ **19:46** Jer. 7:11. * **20:** Na'at hidin Nisan/Abib 12, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

*Hay Nangibagandah Aat di Haad Jesus
(Mat. 21:23-27; Mk. 11:27-33)*

¹ Wada han ohan algaw ya nuntudtuduh Jesus hinan tataguh nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya inul'ulgudnay Maphod an Ulgud. Ya immuy ay Hiya nan udumnah nan a'ap'apun di papadi, ya nan muntudtuduh nan Uldin, ya nan udumnan a'ap'apuda, ² ya inalidan Hiyay, “Goh hay aat nen haadmu ta ato'atom hanah tun Timplun Apo Dios? Hay nangidat nin ene han haadmu?”

³ Ya tembalnan inalinan diday, “Wada goh di ibaga' ay da'yu: ibaagyuy ⁴ nangidat hi haad John ta numbonyag. Indat Apo Dios, unu hay tagu ya anggay?”

⁵ Ya hinahapit din a'ap'apuy aat di pambalda, ya inaliday, “Goh nin di pambal tu'u? Ti gulat ta alyon tu'uy, Hi Apo Dios di nangidat, ya alyonay, Goh mah ta agguyyu kinulug hi John? ⁶ Ya gulat ta alyon tu'uy, Nan tataguy nangidat hi haad John an bo'on hi Apo Dios, at bumungotda nan tatagu, ya nunggayang ditu'u ti hay inilada ya hi John ya oha an propeta.”

⁷ Ya tembaldan inaliday, “Mid inilamih nangidat hi haad John.”

⁸ Ya inalin Jesus ay diday, “Oot adi' goh ibaag di nangidat hi haad'un mangamangat hitun ato'ato'.”

*Hay Nipa"el an Hay Aat di Nunggalden
(Mat. 21:33-46; Mk. 12:1-12)*

⁹ Inulgud Jesus hinan tatagu han ulgud an nipa"el an inalinay, “Wada han lala'i an nuntanom hi greyp hinan galdena, ya impalia'nah

nan udumnan tatagu, ya numbaat hinan adagwin babluy, ya nadnoy hidi. ¹⁰ Ya unat goh nadatngan di pamugahandan den impalia'na ya hennagnay himbutna ta umuyna alan di dagwanah din greyp. Mu nunhuplit nan nunlia' heden nahnag, ya pinakakda hiya, ya mi'id ah am'amungit hi indatda. ¹¹ Ya hennagna goh din ohan himbutna, mu nunhuplitda goh hiya, ya binainanda, ya pinakakda, ya mi'id ah am'amungit hi indatda. ¹² Ya hennagna goh di miyatlun himbutna, ya dininulda goh ya unda pakakon.

¹³ Ya inalin nan ad galden di, Hay ato' mah nin? Ipadah'un mannag hi imbaluy'un pohpohdo' ta olom ya e'gonanda hiya.

¹⁴ Ya unat goh tinnig din nunlia' han imbaluyna ya nunhahapitdan invaliday, Hiyah te mamnoh hinan galden, at umuy tu'u patayon ta ditu'uy ad bagin te han galdena!† ¹⁵ At impalewahanda, ya enekakdah, nan galden nan imbaluyna, ya pinatoyda.

Hay aton nin han ad galden hinan nunlia'? ¹⁶ Umannung an umali ta patayona nan nangipalia'ana, ya impalia'na nan galdenah udumnah tagu.”

Ya unat goh dengngoldah nen inulgudna ya invaliday, “Logomman ya adina ahan aton hene!”

¹⁷ Ya inhamad Jesus an nannig ay dida, ya inalinay, “Adi ay ya goh ta impitudo' Apo Dios di, Nan batun namlinan di mun'ammah abung

---

† **20:14** Bahaom nan footnote di Mk. 12:7 ta innilaom di aat nan ugalin di Huduyuh un mid di ad luta.

di hiyay na'alih niyammah pognad di abung?"‡

18 Ya inalina goh di,
 “Ya an amin di midungpup enen batu ya mun'a'ipung di tungalna, mu magah ay henen batuh nan tagu ya gupungona hiya.”§

Hay Aat di Buwit an Midat ad Rome
 (Mat. 22:15-22; Mk. 12:13-17)

19 Inilan nan muntudtuduh nan Uldin ya nan a'ap'apun di papadi an diday nipa"elan nan inul'ulgudna, ya pepenhodan dapopon Hiyah din nunhaphapitana, mu timma'otdah nan tatagu. 20 Mu nanganapda damdamah atondan mampap ay Hiya, at hennagday immuy mamalbalin Jesus, ya ay ihunay peyeng'enggandan mangngol hinan hapitona, mu layahda ti hay pohdonda ya donglonday hay way hapitonah dumalat hi pangiyayandah nan Gobelnadol ta okod hiyan manumalya. 21 Ya inalina nan nahnag ay Hiyay, “Apu, inilamin nahamad nan hapitom ya nan itudtudum. Ya ta"on un nan pahiwon di tatagu ya itudum damdamay pohdon Apo Dios hi aton tu'u ti bo'on hay taguy nomnomom hi ipadenolmu. 22 Hay pohdonmih innilaon ya undan ipawan di Uldin tu'un Hudyun umidat hi buwit hinan Alin hi Caesar ad Rome, unu adi?”

23 Ya i'innilan Jesus an un hay pamalbalidan Hiyay dumalat hi nangalyandan ne, at inalina diday, 24 “Iyalihu han palata ta tigo'.” Ya unat

---

‡ 20:17 Psa. 118:22. § 20:18 Isa. 8:14-15.

goh inyuyda ya inalinay, “Ad angah ene han nitalatlatu, ya ad ngadan enen nitudo?”

²⁵ Ya tembaldan invaliday, “Hi Caesar.”*

Ya inalin Jesus ay diday, “Nan bagin nan Alin hi Caesar ya ibangngadyun hiya, ya nan bagin Apo Dios ya idatyu goh ay Hiya.”

²⁶ Ya adida pa"ah'up hay way hapitonah napuhih nan wadan di tatagu ti nahamad di panaphapitna, ya manoh'adah nan nambalna, at dimminongda.

Hay Aat di Amahuan di Tatagu

(Mat. 22:23-33; Mk. 12:18-27)

²⁷ Immuy ay Jesus di udumnah nan Saducees, ya hay itudtududa ya adi mamahuan di tataguh unda matoy. Ya waday imbagadan Hiyan ²⁸ invaliday, “Apu, intudo' Moses hidin penghanay unudon tu'u an gulat ta mangahawa han lala'i mu natoy an mi'id imbaluyda ya mahapul an ahawaon han agin di natoy henen babain nabalu ta waday hanat de han natoy.† ²⁹ Ya hidin penghana ya waday pitun hina"agin linala'i, ya nangahawa nan pangpangullu, mu la'tot ya natoy, ya mi'id ah imbaluyna. ³⁰ At numbentanan din aginan netob heden babain nabalu, ya la'tot ya natoy. ³¹ Ya numbentanan de goh nan miyatlu, ya la'tot ya natoydan amin an pitu, ya mi'id ah imbaluydah tinaynanda. ³² Ya la'tot goh ya natoy heden babai. ³³ Ya heden algaw an amahuan di nun'atoy ya goh han ad ahawan den babai ti an amindan hina"agi ya inahawadan pitu?”

* **20:25** Bahaom nan footnote di Mat. 22:21 ta innilaom di aat ten palata. † **20:28** Deut. 25:5.

³⁴ Ya tembal Jesus an inalinan diday, “Nan tataguh tun luta ya mangahawada, ³⁵ mu nan natoy an mamahuan an nidadaandah pi'hituandad abuniyan ya adida mangahawah di. ³⁶ Ya mipad-dungdah nan a'anghel, at adida ahan matmattoy. Ya diday imbabaluy Apo Dios ti minahuana dida. ³⁷ Ya ta'on hi Moses ya intudunan mamahuan di natoy ti hidin nangulgudanah aat di nipattigan Apo Dios ay hiyah nan wadan din namo'gong an ayiw ya inaliny,

Nan Apu tu'u ya Hiyay dayawon Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob goh.‡

³⁸ Mu nanattoy da Abraham ya un ahin itudo' Moses hete! Ya gulat ta aggyu namahuan da Abraham at hi Apo Dios mah di dayawon di *nun'atoy* an adi mamahuan? Bo'on, ti Hiyay dayawon di *matagu!* At hay itudun te ya mamahuan nan nun'atoy. Ya hay pannigan Apo Dios hinan natoy ya mataguda.”

³⁹ Ya tembal di udumnah nan muntudtuduh nan Uldin an invaliday, “Apu, maphod henen hinapitmu!” ⁴⁰ Ya ammunah neh invalidan Hiya ti mun'ogondan mangalih udumna.

Hay Aat nen Alin Holag David an Pento' Apo Dios

(Mat. 22:41-46; Mk. 12:35-37)

⁴¹ Inalin Jesus ay diday, “Hay nitudtuduh ya hi Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios ya un nalpuh *holag* David. Mu undan mabalin hi un *Apun* David goh hene Ali? ⁴² Immannung an Hiyay

---

‡ **20:37** Ex. 3:6.

Apun David ti hay intudo' David hinan Liblu an Psalms ya inalinay,
 Nan Apu tu'ud abuniyan ya inalinah nan Apu tu'u
 goh di,
 Umbun'ah immapit hi agwan'u ti hiyay um-
 bunan di nabagtuh mumpapto'.

⁴³ At pun'ameh'u nan mamuhul ay He"a."§

⁴⁴ Ya inalin goh Jesus hinan muntudtuduh nan Uldin di, “Gadya an alyon David di *Apunah* den Alin Pento' Apo Dios! At goh ta alyonyuh un *holag* David ya anggay?”

Hay Namadanan Jesus hinan Aat di Muntudtuduh nan Uldin
 (Mat. 23:1-11; Mk. 12:37-40)

⁴⁵ Hidin nundongdongolan din tatagun Jesus ya enlotnan mangalih nan intudtuduwana ta donglondan amin di, ⁴⁶ “Emayaanyu nan muntudtuduh nan Uldin! Ti hay pohdonda ya munlubungdah magayad an lubung hi unda umuy munle'le'od, ya pohdonda goh hi un e'gonan di tatagu didah unda umuy hinan pum-malkaduan, ya pohdonday ma"aphod an umbunan hinan himba'an di Hudyu ya nan umbunan di nabagbagtun tataguh nan gotad, ⁴⁷ ya adukkayonday punluwaluandan Apo Dios ta ay ihunay unda mapmaphod. Mu balbaliyanda damdama nan binabain umu'utun ta way atondan mangngal hinan pihhuda. At nidugah di amoltaanda ti dumalat nan pangatdan umat hina!”

---

§ 20:43 Psa. 110:1.

21

Hay Nangidatan han Nawotwot an Babain Nabuluh Duwan Pihhu
(Mk. 12:41-44)

¹ Inam'amang Jesus nan adadangyan an tatagun mangittuh badangdah nan kahon an pangiyamungandah midat hinan Timplun Apo Dios, ² ya tinnigna goh han nawotwot an umu'utun an ni'yittunay duwan pihhu. ³ Ya inalinay, "Umannung heten alyo' ti heten nawotwot an nabalun babai ya do'do"ol di inittuna ya un nan udumna! ⁴ Ti dida ya do'ol di pihhudah pangngalandah nan ittuda, mu nan umu'utun ya na'agwotwot, mu ta"on ya inunghiwnay pihhuna ti indatnan amin."

Hay Nangibaagan Jesus hi Apa"ian nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem
(Mat. 24:1-2; Mk. 13:1-2)

⁵ Hinahapit nan udumnan intudtuduhan Jesus di aat di amaphod nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ti na'al'altian hinan nun'anginan nun'aguligulitan an batun munlengaleng, ya wah di goh di numbino'ob'on an mun'aphod an gina'un ene'nong nan tatagun Apo Dios an inyal'altida.* Mu inalin Jesus ay diday, ⁶ "Awni ta udum di algaw at an amin hatun mun'aphod an tigonyu ya mun'apa"i, at mi'id ah batuh maha"ad."†

---

* **21:5** Bahaom nan footnote di Mk. 13:1 ta innilaom di aat ten batu. † **21:6** Na'at hidin 70 A.D. hidin nama"ian General Titus ad Jerusalem.

*Hay Aat di Ligat di Tataguh Awni
(Mat. 24:1-14; Mk. 13:3-13)*

⁷ Imbagan din intudtuduwan‡ Jesus di, “Anuud mah di apa"ian den Timplun Apo Dios, ya hay pangimmatunan an magadyuh an ma'at hanan inalim?”

⁸ Ya inalinay, “Emayaanyu ta adi ayu mabal-baliyan hinan malgom an tagu! Ti awniat do'ol di umalin da'yun mangalih un dida Ha"in an Alin Pento' Apo Dios, ya alyonday magadyuh di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta! Mu adiyu kulugon dida. ⁹ Ya wa ay ta donglonyu nan munggugubat hinan himpamabluy ya adi ayu tuma'ot ti hana ya mahapul an ma'at hi mahhun. Mu ta"on hi un way umat hina ya adi magadyuh di pogpogna.”

¹⁰ Ya inalina goh ay diday, “Munggugubatday ahimpahimpapangili, ¹¹ ya nidugah di alyog, ya waday batel, ya numbino'ob'on an dogoh hinan ahimpahimpapangili, ya waday nidugah an umipata'ot hi ma'at, ya waday mipattig an ma'at ad abuniyan an umipanoh'a.

¹² Mu hay ma'at hi mahhun ya un heten in-ali' ya dapopon da'yuh nan tatagu ta paligaton da'yu, ya iyuy da'yuh nan himba'an di Hudyu, ya ibalud goh da'yu, ya iyuy da'yuh nan a'ali ya nan gogobelnadol ti dumalat nan nangunudanyuh nan itudtudu'. ¹³ Ya hiyay gutud di pangibaa-ganyuh nan intudtudu'. ¹⁴ Hay maphod hi nom-nomonyuh atonyu ya adi ayu numanomnom hi

---

‡ **21:7** Hay nangibagan Jesus ya da Peter ay Jacob, ya da John ay Andrew (Mk. 13:3).

pananggayun dida ¹⁵ ti Ha" in manuntun hi nahamad an hapitonyu. Ya udma' di nomnomyu ta mid olog nan mamohol ay da'yun mambal hinan hapitonyu ti adida abakon nan hapitonyu. ¹⁶ Ya nan udumnan da'yu ya ta"on un nan o'ommodyu, unu a'agiyu, unu tutulanguyu, unu liligwayu ya itudu da'yu ta dapopon da'yu ta iyuy da'yuh nan upihyal, at patayonday udumnan da'yu. ¹⁷ Ya an amin di tatagu ya bohohon da'yu ti Ha" in dumalat, ¹⁸ mu mi'id ahan ah nappuhih ma'at ay da'yu an ta"on un ohah nan buu'yu. ¹⁹ Ya edpolyu ay nan ma'at ay da'yu at mabaliwan ayu.”

Hay Nangibaagan Jesus hi Apa"ian ad Jerusalem

(Mat. 24:15-28; Mk. 13:14-23)

²⁰ Inalin goh Jesus di, “Wa ay ta tigonyud Jerusalem an nunle'wohday do'ol hi tindalu ya hiyay panginnilaanyu an magadyuh di apa"iana. ²¹ At mahapul an nan tataguh nan Provinciad Judea ya mumpangalayawda ta umuydah nan duntug, ya nan wah nan siudad ya mahapul an mumpi'layawda, ya nan wah nan bataan nan babluy ya mahapul goh an adida mumbangngad eden siudad ta undaat mi'layaw. ²² Ti hiyah de gutudnah ipa'annungan an amin din impitudo' Apo Dios an pangibalhana. ²³ Ya hede han a'atana ya mahmo'day binabain mumpunhabi ya nan mumpumpa'inum! Ya nunheglan atata'ot di ma'at hinan tataguh tun luta an hiyah ne moltada. ²⁴ Ya nan hanggap di pamatoydah nan udumnan dida, ya dapoponday udumna ta miwa'atdah nan ahimpahimpapangili ta hidiy paddungnay

baludanda. Ya nan Hentil di mumpapto' ad Jerusalem ta nangamung magtud heden na'alih pumpapto'anda.”

Hay Aat di Pumbangngadan nan Imbaluy di Tagu

(Mat. 24:29-31; Mk. 14:24-27)

²⁵ Ya inalina goh di, “Hay agadyuhan di an-gunuhna ya waday pangimmatunan nan tatagu an mattig hinan algaw, ya nan bulan, ya nan bittuan. At an amin nan ahimpahimpapangili ya mid potu' di punnomnomandah atonda, ya ma'ama'atta'otda ti nan ma'ma'at hitun luta ya umat hinan ongol an gongaah di baybay ya nan ongol an tebya"ongna. ²⁶ At umelob di puhun nan tataguh ta'otdah punnomnomandah dumatngan di ma'ma'at hitun luta ti umahegwanda nan wad daya an nan algaw, ya bulan, ya nan bittuan. ²⁷ Ya wa ay ta ma'at hana ya tigona' an naptu' an Imbaluy di Tagu ti midduma' hinan bunut, ya nidugah di abalina' ya anabagbagtu'. ²⁸ Ya hidin a'atan hatun ma'ma'at ya dedennonyu ti inilayun magadyuh di abaliwanyu.”

Hay Nipa"el an Hay Aat di Tumubuan nan Ayiw an Fig

(Mat. 24:32-35; Mk. 13:28-31)

²⁹ Inulguud Jesus han nipa"el hinan intudtuduwanan inalinalay, “Tigonyuy ayiw an fig ya an amin di ayiw ³⁰ ti wa ay ta mumballuy tubuda ya inilayun magadyuh tumiyalgaw. ³¹ Ya umat hina goh hi unyu tigon heten ma'ma'at at inilayuy agadyuhan di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta.

³² Umannung heten alyo' ti waday udumnah nan tatagud ugwan an adida matoy ta nanga-mung un ma'at an amin hana nan inali'. ³³ Ya ta"on un ma'ubah tun luta ya ad daya mu adi ahan ma'ma"ubah nan Hapit'u."

Hay Pangemayaan hinan Bahol

³⁴ Inalin goh Jesus di, "Emayaanyu ti ini ya ipa'enghayu nan laylaydon di odolyu, ya mumbutong ayu, ya numanomnom ayuh nan itaguanyuh tun luta. Ti un himbumagga ya dimmatong heden algaw an Punhumalyaan Apo Dios, at ma'ah'upan ayu. ³⁵ Ya an amin di atagutaguh numpunhituh tun luta ya ma'ah'upanda goh hinan ato'atonda eden algaw an a'atana. ³⁶ At dedennonyuh abigabigat, ya lumuwaluwalu ayun Apo Dios ta badangan da'yun mangedpol hinan holholtaponyu, at waday denolyun middum ay Ha"in an napt'o' an Imbaluy di Tatagu."

³⁷ Ya abigabigat ya gun umuy hi Jesus an muntudtuduh nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, mu wa ay ta nahdom ya gun umuy an umiyan hinan Duntug an Olibo. ³⁸ Ya hinan mawa'ah ya gun umuy an amin nan tataguh nan Timplun Apo Dios ta donglonday itudtuduna.

22

*Hay Nunhahapitandah Pamatayandan Jesus
(Mat. 26:1-5; Mk. 14:1-2)*

¹ Magadyuh ma'ataman han Gotad hi Pan-ganandah Tinapay an Agguy Nabino'bo'an* an

---

* **22:1** Gun ma'at hinan Nisan/Abib (unu March-April) 15-21.

hay ohah pangalida ya Gotad di Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu.† ² Ya nunhahapit nan a'ap'apun di papadi ya nan muntudtuduh nan Uldin hi atondan mangipapatoy ay Jesus, mu inhamaddan nunnomnom hi atonda ta mid ah manginnilah aatna ti tuma'otdah nan tatagu.

Hay Na'at hidin Atlunah din Hopap di Simana Santa‡

(Mat. 26:14-16; Mk. 14:10-11)

³ Neh'op hi Satanas ay Judas an mungngadan hi Iscariot an hiyay ohah nan himpulu ta duwan intudtuduhan Jesus. ⁴ At nakak ta immuy ni'hapit hinan a'ap'apun di papadi ya nan a'ap'apun di pulis hinan Timpluh atonan mangituduh wadan Jesus ta way atondan mampap ay Hiya. ⁵ Ya way ohaan mun'am'amlongda, ya hinahapitdan idatanda hiyah lagbuna. ⁶ At inabulutna, ya nete"an den algaw ya hahalepatanay aid di do'ol hi tagu ta hiyay pangituduhanan Jesus ta dapoponda.

Hay Na'na'at hidin Opatnah din Hopap di Simana Santa§

Hay Gotad hi Ne"anan Jesus hinan Intudtuduwana

(Mat. 26:17-30; Mk. 14:12-26; Jn. 13:21-30; I Cor. 11:23-25)

---

† **22:1** Gun ma'at hi Nisan/Abib 14. ‡ **22:2** Na'at hidin Nisan/Abib 13, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus. § **22:6** Na'at hidin Nisan/Abib 14, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

⁷ Nadatngan heden algaw an Panganandah Tinapay an Agguy Nabino'bo'an, ya heden algaw di pange'nongan di tataguh ukkon an kalnilu ti hiyah de Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tataguh Penghana. ⁸ Ya hennag Jesus da Peter ay John, ya inalinay, "Umuyyu idadaan di ma'an hinan gotad hi Punnomnoman hi Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu." ⁹ Ya imbagadan Hiyay, "Hay pohdom hi pangidadaanmi?"

¹⁰ Ya inalinan diday, "Umatam ayu ay hinan siudad ya damuwonyu han lala'in nangipi'ug hi panuman an napnuh danum.* Ya me'ehgop ayun hiyah nan humgopanan abung, ¹¹ ya alyonyuh nan ad abung di, Impaad nan Muntudtudun inalinalay, Itudum di awadan di kuwaltun nan mangili ta hidiy pangananmin intudtuduwanah nan Gotad di Punnomnoman hinan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu. ¹² At itudunan da'yuy ongol an kuwaltun wah nan miyadwan galadun nidadaan di panganan ta hidiy pangidadaananyuh onon tu'u."

¹³ Ya unat goh immuyda ya nepto' din inalin Jesus ay dida, at denenanday onondah Punnomnomandah nan Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Tatagu.

¹⁴ Ya unat goh nagtud di pangananda ya ni'yubung† hi Jesus hinan intudtuduwanah nan

---

* **22:10** Hay ugalin di Hudyu ya anggay nan binabain humagub an bo'on nan linala'i ti ad'adi ahan hi unda tigon nan lala'in mumpi'ug hi pannuman. † **22:14** Hay ugalin di Hudyun mangan ya adida mi'yibun hinan lamehaan ti unda mi'yubung.

lamehaan. ¹⁵ Ya inalinan diday, “Pepenhod'u ahan an me"an ay da'yuh mahhun eten Pun-nomnoman hi Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Tatagu ya unna' mahkay paligligaton ¹⁶ ti umannung an adi' ipidpidwan me"an hi umat hitun gotad ta nangamung un madatngan nan gutud di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta.”

¹⁷ At innalna han hinhowo' an bayah, ya nunyaman ay Apo Dios, ya inalina goh di, “Alanyu ta hini"itangonyun inumon ¹⁸ ti umannung an mete"ad ugwan ya adia' umin'inum hi bayah ta nangamung hi adatngan di Pumpapto'an Apo Dios hitun luta.”

¹⁹ Ya innalna nan tinapay, ya nunyaman goh ay Apo Dios, ya inupe'upengna, ya impiyapongnan dida, ya inalina, “Hiyah te umat hinan odol'un me'nong ti hay pumhodanyu. Hiyah te ato'atonyu ta panginomnomyun Ha"in.”

²⁰ Ya unat goh nalpah di nangananda ya hiyah ne goh di inatnah nan bayah ti innalnay ohay howo' an bayah ya inalinan diday, “Hiyah te umat hinan dala' an umayuh ta way pumhodanyu ti nan dala' di mangipattig an waday pa'ittulag Apo Dios hinan tataguna.” Ya indatnan dida ta inumonda.

²¹ Ya inalina goh di, “Mu tigonyu ti nan mangitudun Ha"in ta dapopona' ya niddum ay ditu'un ni'yubung eten lamehaan. ²² Ti Ha"in an napt'o an Imbaluy di Tagu ya patayona' ti hiyah ne inya'abbulut Apo Dios hi ma'at ay Ha"in, mu mahmo' ahan nan tagun mangitudun Ha"in!” ²³ Ya way ohaan mumbabaggaandah un hay mangat nin enen dida.

Hay Nunhohongngilan nan Intudtuduwan Jesus hi Anabagtuda

²⁴ Nunhohongngel nan intudtuduwan Jesus ti way ohaan alyonah un hiyay nabagbagtu ya un nan i'ibbana. ²⁵ Ya inalin Jesus ay diday, “Nan a'alín di Hentil ya iboholdan mangipapilit hi popohdondan ma'at hinan ipapto'da, ya pohdonda goh hi un alyon nan tatagun diday ma'an'aniddatdan tagu. ²⁶ Mu adi umat hinay atonyu ti nan pangpangullun da'yu ya ibilangnay odolnah udidian, ya nan mumpapto' ay da'yu ya maphod hi unna ibilang di odolnah baal di i'ibbana. ²⁷ Hay nabagbagtu nin an tagu? Nan inumbun hinan lamehaan an idadaanan hi onona unu nan tagalan munduul hi ma'an? Manu ti immannung an nan idadaanan hi ononay nabagbagtun tagu, mu Ha"ín an ninitnud ay da'yu ya ten Ha"ín di munduul ay da'yu.

²⁸ Da'yuy nanginaynayun an niniddum ay Ha"ín hidin natapngatapnga', ²⁹ at idat'uy biyangyun mumpapto' an umat goh hidin inat Ama an nangidat ay Ha"ín hi biyang'un mumpapto'. ³⁰ At me"an ya mi'yinum ayuh nan idadaan'un lamehaan an panganan hidih nan Pumpapto'a'. Ya umbun ayuh nan tronon di mumpanuh ta ipanuhyu nan himpulu ta han duwan ahimpahimpangapun holag Israel.”

Hay Nangalyan Jesus hi Pangihautan Peter ay Hiya

(Mat. 26:31-35; Mk. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Inalin Jesus di, “Simon, emayaam ti tapngan da'yun Satanas an umat ayuh bogah an mataapan

di dugina. ³² Mu inluwaluan da'a, Simon, ta adim idinong di pangulugmu. Mu wa ay ta malpah di kumapuyam ya tugunom nan i'ibbam ta mihamad di pangulugda.”

³³ Ya inalin Peter ay Hiyay, “Apu, dedenno' an mi'yuy ay He"a an ta'on hi unta mibalud unu mapatoy!”

³⁴ Ya inalin Jesus di, “Alyo' ay he"a, Peter, an adi tumalanu nan awitan ad ugwan an mahdom ta engganah un mumpitluy pangihautam an alyom di agguya' inilan he"a.”

³⁵ Ya imbagan Jesus ay diday, “Din nannaga' ay da'yu ya mi'id inodnanyuh pihhuyu, ya hape"engyu, ya hapatusyu ya undan aggyu nagtud an amin din mahapulyu?”

Ya inaliday, “Nagtud.”

³⁶ Ya inalinan diday, “Mu nob'on di atonyud ugwan ti wada ay di pihhuyu ya hape"engyu ya odnanyu. Ya wada ay di mi'id hanggapna ya ila'unay jacketna ta way pungnginanah hanggap.

³⁷ Ti inalin di tudo' Apo Dios di,

Nibilang an oha Hiyah nan adi mangngol.‡

Ya Ha"in di alyon nen nitudo', at mipa'annung. Ya an amin di nitudo' hinan aat'u ya magadyuh an mipa'annung.”

³⁸ Ya inalin nan intudtuduwanan Hiyay, “Tigom, Apu! Tayay duwah hanggap!”

Ya inalin Jesus ay diday, “Ammunana.”

---

‡ 22:37 Isa. 53:12.

Hay Nunluwaluan Jesus hinan Galden an Gethsemane[§]

(*Mat. 26:36-46; Mk. 14:32-42*)

³⁹ Nakak da Jesus ya nan intudtuduwana ta immuydah nan Duntug an Olibo an umat hidin gunda tuwaliy ato'aton. ⁴⁰ Ya unat goh dimatongdah nan immayanda ya inalinan diday, “Munluwalu ayu ta adi ayu mitudul.”

⁴¹ Ya bimmataan hi Jesus an hay inadagwina ya hin'awid hi batu, ya nunhippi ta nunluwalun Apo Dios an inalinalay, ⁴² “Ama, un ay ni' ahan pohdom ya adim iyabulut nan ay'u punholholtapan! Mu He"ay okod ta hay pohdom di ma'unud an bo'on hay pohdo'.”

⁴³ Ya numpattig han anghel ay Hiyan nalpud abuniyan an mangipabi'ah ay Hiya. ⁴⁴ Ya nidugah an munha'it di punnomnomana, at inhamhamadnan nunluwalun Apo Dios, ya nan lengotna ya ay ihunay dalan muntiddid* hinan luta.†

⁴⁵ Ya unat goh lempahnan nunluwalu ya timma'dog, ya immuy hinan wadan nan intudtuduwana, mu nolo'da ti nunheglay punlungdayaanda. ⁴⁶ Ya inalinalay diday, “Anaad ta nonollo' ayu? Bumangon ayu ta munluwalu ayun Apo Dios ta adi ayu ma'ameh hinan atapnganyu!”

Hay Nampapandan Jesus

(*Mat. 26:47-56; Mk. 14:43-52; Jn. 18:1-11*)

---

§ 22:38 Bahaom nan footnote di Mat. 26:36 ta innilaom di pohdon ten ngadan an ibaga. * **22:44** Hiyah ne alyon nan duktul hi *hematidrosis*. † **22:44** Nan udumnan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya mi'id heten verses 43-44, mu nan udum ya ihna.

⁴⁷ Otot di punhaphapitan Jesus ya nidatongda din do'ol an tatagu, ya hay nangipangpang'un dida ya hi Judas an ohah nan himpulu ta han duwan intudtuduwan Jesus. Ya inda"angnan immuy ay Jesus, ya inungnguna Hiya. ⁴⁸ Mu inalin Jesus ay hiyay, "Undan henen nangungnguam ay Ha"in, Judas, di panudum ta immatunana' an Imbaluy di Tagu?"

⁴⁹ Ya unat goh tinnig nan intudtuduwanan na'uy an dapopondah Jesus ya invaliday, "Apu, pumpalangmi man dida?" ⁵⁰ Ya impalang din ohay‡ hanggapna, ya nalungahan din wah agwan an ingan din himbut§ nan Nabagtun Padi.

⁵¹ Mu inalin Jesus di, "Idinongyu!" Ya dinapana din ingan din himbut, ya napoyanan.

⁵² Ya inalin Jesus hinan a'ap'apun di papadi, ya nan a'ap'apun di pulis hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem, ya nan udumna goh an a'ap'apun di Hudyun immuy an mampap ay Hiyay, "Undan alyonyuh unna' adi mangngol ta pun'odnanyuy hanggapyu ya pang'ulyun umalin mampap ay Ha"in? ⁵³ Anaad ta abigabigat di ni'yamu'amunga' ay da'yuh nan Timplun Apo Dios ya agguya' dempap? Mu ta"ongkay ti hiyah te gutud hi pangatanyuh nan pohdonyu ti hiyah te gutud hi pumpapto'an nan apuyun hi Satanas."

Hay Nangihautan Peter ay Jesus

(*Mat. 26:57-58, 69-75; Mk. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:15-27*)

---

‡ **22:50** Hay ngadana ya hi Peter (Jn. 18:10). § **22:50** Hay ngadana ya hi Malchus (Jn. 18:10).

54 Dempapdah Jesus, ya enekakda, ya inyuydah nan abung di Nabagتون Padi. Ya nibabataan hi Peter an mangun'unud ay dida. 55 Ya nun'apuyda an na'amung hinan gagwan di getaw, ya nali'ubdan inumbun, ya ni'yibun goh hi Peter. 56 Ya tinnig han babain tagala hiyan ni'yibun hinan wadan di apuy. Ya unat goh inhahammadnan nannig ay hiya ya inimmatunana, at inalinan diday, “Hiyah ne ohah ibban Jesus!”

57 Mu inhautnan inalinalay, “Agi', aggyu'u inilah den tagu!”

58 Ya un na'amtang ya inimmatunan goh di ohan lala'i,* ya inalinalay, “He"a goh di ohan ibban Jesus!”

Mu inalinalay Peter di, “Agi', bo'ona' ahan!”

59 Ya unat goh naluh nin di ohay olas ya wada goh di ohan nangilulud an nangalih, “Immanung an heten tagu ya ibban Jesus ti iGalilee!”

60 Mu inalinalay Peter di, “Agi', aggyu'u ahan inilah nen al'alyom!” Ya otog din punhaphapitana ya timmalanu din awitan. 61 Ya nungwingih Jesus, ya teten'olnah Peter, ya ninomnom Peter din hinapit Apunan inalinalay, “Ihautana' hi mumpitlu ya un tumalanuy awitan.” 62 At nakak hi Peter an nunheglay limmugwaanah puntutuyuana.

Hay Nunlayalayanan nan Mun'adug ay Jesus

63 Din linala'in nangiyadug ay Jesus ya linayalayanan ya hinuplihudlitda Hiya, 64 ya hinophopanday matana goh, ya inaliday, “Akkay tuwali ngappunam di nanapa' ay He"a?” 65 Ya

---

* **22:58** Bahaom nan footnote di Mat. 26:71 ta innilaom di ngadan di ustuh nangibagan Peter.

innayundan pinadngopadngolan ya binaibainan Hiya.

Hay Na'na'at hidin Ma'alih Maphod an Alem-anah din Hopap di Simana Santa†

Hay Nanumalyaan nan A'ap'apun di Hudyun Jesus

(Mat. 26:57-68; Mk. 14:53-65; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Unat goh nabiggat hi nawa'ah ya na'amung nan a'ap'apun di Hudyu an niddum nan a'ap'apun di papadi ya nan muntudtuduh nan Uldin. Ya niyuy hi Jesus ay dida ta humalyaonda Hiya. ⁶⁷ At inalidan Hiyay, “Ibaagmuh un He"ah Kristu an nan Alin Pento' Apo Dios.”

Mu inalinan diday, “Gulat ta ibaag'u at adiyu damdama kulugon, ⁶⁸ ya gulat ta waday hanhana' ay da'yu at adiyu damdama tobalon. ⁶⁹ Mu mete"ad ugwan ta nangamung ya Ha"in an napto' an Imbaluy di Tagu ya umbuna' hinan tronon di nabagtun mumpapto' hi immapit di agwan Apo Dios an Hiyay ad potto' an amin.”

⁷⁰ Ya inalidan amin di, “At He"a mah di Imbaluy Apo Dios?”

Ya inalinan diday, “Immannung an Ha"in.”

⁷¹ Ya inaliday, “Undan gahin un way udumnah humapit hi umihtigu? Ti ten dengngol tu'uy inalinan na"appuhi!”

23

Hay Nanumalyaan Pilate ay Jesus

(Mat. 27:1-2, 11-14; Mk. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

† **22:65** Na'at hidin Nisan/Abib 15, 30 A.D. hinan Gutud di Nipaligligatan Jesus.

¹ Inyuy mah an amin nan tatagun na'amung hi Jesus ay Pilate,* ² ya ente"adan nangidiklamun Hiyah in aliday, “Dengngolmiy nappuhih nanudtudunah nan tatagu, at hiyanan nginumhayda, ya tinuguna dida ta adida idat di buwitdah nan Alin hi Caesar ad Rome. Ya inalina goh un Hiyah Kristu an ali.”

³ Ya inalin Pilate ay Hiyay, “Undan He"ay Alin di Hudyu?”

Ya tembalnan inalinay, “Immannung nan in-alim.”

⁴ Ya inalin Pilate hinan a'ap'apun di papadi ya din do'ol an tatagu di, “Mi'id ah mattig'uh pangidalatan hi pamatayan eten tagu!”

⁵ Mu inyal'alladan nangilulud an in aliday, “Indoldodoldolna nan tatagu ta mi'pattoydah nan gubilnu ti dumalat nan intudutudunah nan abablubabluy an amin hitun Provinciadi Judea an ente"anah nan Provinciadi Galilee ta nangamung eten babluy.”

Hay Nangiyayandan Jesus hinan Alin hi Herod

⁶ Unat goh dengngol Pilate nan indiklamun nan tataguh aat Jesus ya inalinan diday, “Undan iGalilee heten tagu?” ⁷ Ya unat goh dengngolnan iGalilee hi Jesus ya impiyuynah awadan Herod† an ap'apuh nan Provinciadi Galilee ta hiyay munhumalyan Jesus ti nipaddeh an wah did Jerusalem hi Herod.

---

* **23:1** Hay nunggobel nadolanad Judea ya hidin 26-36 A.D.

† **23:7** Hay nun'alian Herod Antipas ya hidin 4 B.C. ta engganah din 39 A.D. (bahaom nan footnote di Mat. 14:1 ta innilaom di udumnan aatna).

⁸ Ya unat goh tinnig Herod hi Jesus ya ma'am'amlong ti nadnoy di nanamhodanan mannig ay Hiya ti dengngolnay do'ol an umipano'h'an ina'inatna, ya penhodnan tigon di udum hi atonan umipano'h'a. ⁹ At binagabagan Herod hi Jesus, mu agguyna hiya temtembal. ¹⁰ Ya wah di nan a'ap'apun di papadi ya nan muntudtuduh nan Uldin an gunda pun'it'u' nan ipabaholdan Hiya. ¹¹ Ya ta'on hi Herod ya nan tindaluna ya linayalayahanda ya pinadngopadngolanda Hiya. Ya impilubungday mun'aphod an lubung an umat hi lubung di ali ay Jesus ya unda ipibangngad hi awadan Pilate. ¹² Ya nete"an nen algaw ya nunligwa mahkay da Pilate ay Herod ti din hopapna ya numbohholda.

Hay Nahumalyaan Jesus hi Pamatayandan Hiya

(Mat. 27:15-26; Mk. 15:6-15; Jn. 18:38—19:16)

¹³ Inayagan Pilate nan a'ap'apun di papadi, ya nan udumna goh an a'ap'apun di Hudyu, ya nan tatagu ta ma'amungda. ¹⁴ Ya inalinan diday, “Inyaliyuh ten tagu, ya inaliyuy indoldol ten taguy adiyu pangunudan hinan uldin, mu dengngol'uy inalinah nunhumalyaa' ay Hiya ya mi'id ah ohah inatnah nan impabaholyun Hiya. ¹⁵ Ya hiyah ne goh di impanuh Herod, at hiyaat unna ipibangngad ay ditu'uh tu. At adi umdah nen inatnah dumalat hi atayana. ¹⁶ At hay ato' ya un'u ipahaplat, ya imbo'tan'u Hiya.”

¹⁷ (Mu atawotawon hinan Gotad di Punnomnomandah nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyu ya mahapul an ibo'tan Pilate di

ohah nan balud.‡) ¹⁸ At nundedeħhan din tatagun nuntu'u' an inaliday, “Mapatoy heten tagu ta hi Barabbas§ di mibo'tan!” ¹⁹ (Nibalud hi Barabbas ti hiyay ohah gimmuluh nan babluy, ya pimmatoy.)

²⁰ Ya ni'hapit goħ hi Pilate ay dida ti penhodnan ibo'tan hi Jesus. ²¹ Mu nuntu'u'dan inaliday, “Ipilanham! Ipilanham!”

²² Ya impitlunan nangal'alu' ay didan inalinay, “Anaad? Undan way bahol ten tagu? Mi'id ahan di gapunah pamatayan ay Hiya! At hiyanan un'u ipahaplat, ya imbo'tan'u.”

²³ Mu intugtugadan nuntu'u' an nangalih ipilanhanah Jesus. Ya immameħ din nuntu'u'anda. ²⁴ At inunud Pilate din inalida, at impapatoynah Jesus. ²⁵ Ya imbo'tana han tagun nibalud an ohah nan gimmulu ya pimmatoy ti hiyah ne penhod nan tatagu.

Hay Nilanhaan Jesus hinan Krus

(Mat. 27:32-44; Mk. 15:21-32; Jn. 19:16-27)

²⁶ Unat goħ inyuydah Jesus ya dinamuda han tagun bumahhel hinan siudad an hi Simon an iCyrene an nalpuh nan babluy hinan madinuntug. Ya dempapda hiya, ya impapi'ugdan hiya han krus ta mitnud ay Jesus.

²⁷ Ya do'olday tatagun nitnud ay Jesus an ahilulugway udumnah binabain mammo' ay Hiya.

²⁸ Mu nunhiggung hi Jesus, ya inalinan diday,

---

‡ **23:17** Heten verse ya mi'id hinan do'ol an nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios, mu ihnah nan udum.

§ **23:18** Hay pohdonan ibaga ya *lala'in imbaluy Abba*.

“Da'yun binabain iJerusalem ya adia' lugwalugwaan. Hay lugwaanyu ya hay odolyu ya nan imbabaluyyu. ²⁹ Ti udum di algaw at alyonyuy, Od'odolnah un bahig han babai ta mid imbaluy-nan ipa'inumana! ³⁰ Ya alyonyu goh di,

Mun'aghang ni' nan aduntuduntug ta
punggabunan da'mi!

Ya mun'egday ni' tun buludna ta
mun'ilubu' ami!*

³¹ Ti gulat ta aton nan tataguy umat hinan nappuhih nan mumballun ayiw at iyal'alladan mangat hi nappuhih un malyaw!”

³² Ya wada goh di duwan adi mangngol an linala'in ni'yiddumdan Jesus an pi'patoy. ³³ Ya unat goh immatamdah nan duntug an ngadanay Tungal di Ulu† ya hidiy nangilanhaandan Jesus hinan krus, ya ni'lanhada goh din duwan adi mangngol an numpinangngilonda didah delloh Jesus.

³⁴ Ya himmapit hi Jesus an inalinay, “Ama, aliwam ni' tun aton daten tatagun Ha" in ti unda atog aggyuy inilay gunda aton.”‡

Ya inyapong din titindalu din lubung Jesus an unda imbibinnunut.§

³⁵ Ya timma'ta'dogda din tatagu ta am'amangondah Jesus,* ya pinahiw din a'ap'apun di Hudyu Hiyan inaliday, “Binaliwanay

* **23:30** Hos. 10:8. † **23:33** Unu *Calvaria* hinan hapit di iRome.

‡ **23:34** Nan udumnan nabayag an nali'up an pepel an nitud'an di Hapit Apo Dios ya aggyuda imbaag nan hinapit Jesus hitu. Mu nitudo' hinan udum. § **23:34** Psa. 22:18. * **23:35** Psa. 22:17.

udumnah tagu! At un adya Hiyay Alin Pento' Apo Dios at goh ya adina baliwan di odolna?"†

³⁶ Ya ta'on din tindalu ya pinahiwdah Jesus, at inyuydan Hiya din limminun lipog, ya indawdawda ta ipa'inumda, ³⁷ ya inaliday, "Un ay He"ay Alin di Hudyu at baliwam di odolmu!" ³⁸ Ya waday nitudo' an inhinadah tangad di uluna an umat hituy nitudo': "Hiyah te Alin di Hudyu."

³⁹ Ya ta'on un heden ohan adi mangngol an ni'lanha ya pinadngopadngolanah Jesus an inalinay, "Undan bo'on He"ah Kristu? At baliwan di odolmu ta pi'baliw da'mi!"

⁴⁰ Mu inhingal din ohan ibbanan ni'lanha hiyan inalinay, "Undan adim e'gonan hi Apo Dios ta alyomdi umat hina? Ti mahumalya tu'un amin hi awni an ta'on un Hiya, ⁴¹ mu dita ya nahamad di ahumalyaanta damdama ti hiyah ne balloh nan nappuhin inatta. Mu heten tagu ya mi'id inatnah nappuhi!"

⁴² Ya inalinan Jesus di, "Apu, nomnomona' ni' hi un'a mumbangngad an mumpapto'."

⁴³ Ya inalini Jesus di, "Umannung heten alyo' an mi'hina'an Ha"iin ad ugwan hingan Babluy an Awadan di Lenggop ya Pun'an'anlaan."

Hay Natayan Jesus

(Mat. 27:45-56; Mk. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Nuntonga nin din algaw an un alas dose,‡ mu hemmelong an amin tun luta ta nangamung hi alas tres hi napuyaw§ ⁴⁵ ti hemmelong nan

† **23:35** Psa. 22:8. ‡ **23:44** Bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas. § **23:44** Bahaom nan footnote di Mat. 20:3 ta innilaom di aat ten olas.

algaw. Ya nahekhek nan kultinan di pantaw nan kuwaltun nan Timplun Apo Dios an nete"ah din nitayun ta nundadyu. ⁴⁶ Ya bimmugaw hi Jesus an inalinay, "Ama, He"ay manalimun hinan lennawa!"* Ya unat goh inalinah de ya natoy.

⁴⁷ Ya unat goh tinnig din kapitan di tindalun amin din na'na'at ya hinapitnay anabagtun Apo Dios, ya inalinay, "Immannung an mi'id ahan di bahol ten tagu!" ⁴⁸ Ya ta"on goh din tatagun na'amung an ni'tigaw hinan na'ana'at ya nidugah di nunlungdayaanda an nun'ug'ugday palagpagdah din immanamutanda. ⁴⁹ Mu nibabataan an timmata'dog an amin din ni'yibban Jesus ya ta"on din binabain nangun'unud ay Hiyan nalpuh nan Provinciad Galilee ta tigonday ma'ma'at.†

Hay Nilubu'an Jesus

(Mat. 27:57-61; Mk. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Wada han lala'in ngadanah Joseph an i'Arimathea an ohan babluy hinan Provinciad Judea. Ya hiyay ohah nan ap'apun di Hudyu an membron di Konsehal, ya maphod an tagu ti nahamad di ugalina, ya hiyay ohah nanannod hinan Alin honogon Apo Dios an mumpapto' hitun luta. Ya agguyna inabulut heden inat nan i'ibbanan Jesus. ⁵² Ya immuy ay Pilate an nangibagah un mabalin an alanay odol Jesus. ⁵³ Ya unat goh inabulut Pilate ya immuyna inlahun din odol Jesus hinan nilanhaana, ya teneplaganah nan mapmaphod an uloh an ma'alih linen, ya inyuyna inlubu' hinan pa'aggungat an dulmug an mi'id ah

* **23:46** Psa. 31:5. † **23:49** Manu ay nibabataandan timmata'dog ti numbobollad nan nilanhah nan krus ta mabainanda.

nilublubu'. ⁵⁴ Ya Alemanah den nangilubu'ana an hiyay algaw hi pundadaanandah nan ma'at hinan magadyuh an Habadun ngilin.

⁵⁵ Ya din binabain nangun'unud ay Jesus hidin nalpuwandah nan Provinciad Galilee ya ni'yuydan Joseph ta tinnigday nilubu'ana ya hay aat goh di nipali'uhan di odolna. ⁵⁶ Ya unat goh nalpah an tinnigda ya immanamutda, ya indadaanday lana ya din numbino'ob'on an bang-banglu ta iyamyuddah odolna. Mu aggyuda in-lamuh eden nahdom ti nete"ay Habadun ngilin, at nun'eblay daden i'ibban Jesus ti inunudday Uldindan Hudyu.

24

Hay Na'na'at hidin Ma'alih Ister an Dumingguh din Hopap di Simana Santa*

*Hay Numbihhitah nan Lubu' Jesus
(Mat. 28:1-10; Mk. 16:1-8; Jn. 20:1-18)*

¹ Heden Dumingguh we'weet ya immuy din bin-abaih nan lubu' ta iyuyda din lanan denenanda. ² Ya na'ulin din tanglib di lubu'. ³ Mu unat goh himmigupda ya mi'id ah inah'upandah odol Apu Jesus, ⁴ at manoh'ada ti aggyuda inilay aatna. Ya himbumagga ya waday duwah† linala'in ni'ta'dog ay dida an ma'appaha' ya humiliy lubungda.

* **24:** Na'at nin hidin Nisan/Abib 17 (Sunday), 30 A.D. hinan Simana Santa. † **24:4** Anaad ta *duwada* mu hay intudun da Matthew ay Mark ya un *oh'ohha* an anghel (Mat. 28:2; Mk. 16:5)? Hay ugalin di Hudyu ya hin'umu'uddum ya anggay nan tagun munhapit di mabilang, at adi middum nan ibbana, at paddungnay oh'ohhan anghel an ta'on unda duwa.

⁵ Ya ma'ama'atta'otda, ya inlu'bubdan nunhippin dida. Mu inalin din linala'in diday, “Anaad ta umali ayuh tun mannig hi mataguh nan ilubu'an di natoy? ⁶ Mid hitu ti namahuan, at matagu! At nomnomyuh den inalinah din wadanyuh nan Provinciad Galilee ⁷ ti inalinay, Nan napt'o an Imbaluy di Tagu ya mipadpap hinan tatagun nun'abaholan, ya milanhah nan krus, mu hinan miyatluh algawna ya mamahuan.”‡ ⁸ At ninomnomdah de din inulgudna.

⁹ Ya unat goh nakakdah din way lubu' ya inulguddan amin din na'at hinan himpulu ta han ohan intudtuduwan Jesus ya hi an amin goh hidin udumnan i'ibbada. ¹⁰ Ya danen binabain nun'ulgud hinan intudtuduwan Jesus ya da Mary an iMagdala, ya hi Joanna, ya hi Mary an hi inan Jacob,§ ya nan udumnan binabai. ¹¹ Mu aggyuy kinulug nan intudtuduwan Jesus din inulgud nan binabai ti inalah unda pangpang'ali. ¹² Mu limmahun hi Peter an timmagtag an immuy hinan lubu', ya nunluung ta indungawna, ya hay teblag Jesus ya anggay di tinnigna. Ya numbangngad, ya ninomnonomnomnay aat den na'na'at.

Hay Nangah'upan Jesus hidin Duwan Linala'in Umuy ad Emmaus

(Mk. 16:12-13)

¹³ Heden algaw ya immuy din duwan i'ibban Jesus hinan higib an mungngadan ad Emmaus an himpulu ta oha nin di kilomitluh numbattanadad Jerusalem. ¹⁴ Ya hidin pundaldallananda ya

---

‡ 24:7 Lk. 9:22. § 24:10 Bahaom nan footnote di Mat. 4:21 ta innilaom di aat ten ngadan.

inulgu'ulguddan amin din na'na'at. ¹⁵ Ya heden pun'ul'ulgudanda ya way ohaan mumbabaggaandah aat di na'na'at. Ya immuy nedelloh hi Jesus ay dida, ya nitnud an ni'daldalan ay dida, ¹⁶ mu aggyuda inimmatunan Hiya ti ay paddungnay nahanian di matada.

¹⁷ Ya inalinan diday, “Ngadan nen ul'ulgudonyu?”

Ya inta'dogda, ya mattig an nidugah di nunlungdayaanda. ¹⁸ Ya nan ohan didan mungngadan hi Cleopas ya tembalnan inaliny, “Mid mapto' ya He”a ya anggay di iJerusalem an aggyu nanginilah na'na'at hidin algaw an naluh an hiyah ten ul'ulgudonmi!”

¹⁹ Ya tembal Jesus an inalinan diday, “Ngadan nan na'na'at?”

Ya inalidan Hiyay, “Hay na'na'at ay Jesus an iNazareth ti Hiyay propeta, ya hay nannig Apo Dios ya an amin nan tataguh aat di nangatna ya umipano'h'ay ina'inatna, ya ongol di umal'alu'an di hapitna. ²⁰ Mu dempap nan a'ap'apun di papadi ya nan udumna goh an a'ap'apumi Hiya, ya inyuydah nan gubilnu ta nahumalya, at pinatoyda ti inlanhadah nan krus. ²¹ Ya enehdolmin Hiyay mamaliw hinan i'Israel, mu hiyah te atlun di algaw hi natayana. ²² Ya hay oha goh ya umipano'h'ay inulgud nan i'ibbamin binabain da'mi ti immuyda anuh din lubu'nah din we'weet, ²³ mu mi'id ah tinnigdah odolna. Ya inalidah din numbangngadanda an paddungnay enenapday duwah anghel an inaliday timmagu anuh Jesus. ²⁴ At immuy nan udumnan da'mih nan lubu'na,

ya tinnigda an immannung din inalin din binabai an mi'id di odolnah di.”

²⁵ Ya inalinan diday, “Anaad ta umat ayuh na an nakudang di nomnomyu? Ah'ahhup ayun mangulug an amin hinan intudo' di propeta!

²⁶ Undan adi mahapul an mipaligligat hi Kristu ya un mipabagtu?” ²⁷ Ya ente"an Jesus an nangulgud ay didah nan aatna an ente"anah din intudo' Moses ya an amin hidin intudo' din propeta.

²⁸ Ya hidin immatamdah nan higib an ayanda ya ay ihunay innayunan umu'umuy. ²⁹ Mu inal'alu'da Hiyan invaliday, “Mi'yian'an da'mih tu ti den na'unug di algaw, at na'uy an mahdom.” At nitnud ay dida ta ni'yian.

³⁰ Ya unat goh ni'yubung ay didah nan lamehaan hi pangananda ya innalna din tinapay, ya nunyaman ay Apo Dios, ya inupe'upengna, ya indatnan dida. ³¹ Ya heden nangatanah di ya paddungnay nadiat di matada, at inimmatunanda Hiya.* Mu himbumagga ya nami'id, at aggyuda tinnig Hiya. ³² Ya way ohan didaan invaliday, “Mapmaphod di nangelantah ni'haphapitanan ditah nan dalan hi nangituduwanah nan nitudo' hinan Hapit Apo Dios!”

³³ Tadunan de ya nakakda, ya numbangngadad Jerusalem. Ya inah'upanda din himpulu ta ohan intudtuduwan Jesus an na'amung, ya wah dida goh din udumnah nan i'ibbadan nidum. ³⁴ Ya invalidan diday, “Immannung an namahuan nan Apu tu'u ti nipattig ay Simon!”

---

* **24:31** Mid mapto' ya tinnigday hugatnah nan ngamaynah din nangidatanan didah tinapay, at hiyaat unda inimmatunan Hiya.

³⁵ Ya inul'ulgud goh nan duway na'at hinan dalan, ya nan numpa'innilaanah nangupenganah din tinapay.

*Hay Nipattigan Jesus hinan Intudtuduwana
(Mat. 28:16-20; Mk. 16:14-18; Jn. 20:19-23)*

³⁶ Otog din pun'ul'ulgudanda ya numpattig hi Jesus an timma'dog, ya niginagwan dida, ya inalinan diday, “Mid al'alin da'yu.”

³⁷ Ya immogyatda ya timma'otda ti hay ninomnomda ya banig. ³⁸ Ya inalinan diday, “Anaad ta tuma'ot ayu, ya munduwaduway punnomnomanyuh aat'u? ³⁹ Tigonyuy ngamay'u ya tun dapan'u, ya dapoonyuy odol'u ti nan banig ya mi'id lamohna ya tungalna, mu Ha" in ya wada.”

⁴⁰ Ya unat goh inalinah ne ya impattignan diday ngamayna ya dapana. ⁴¹ Mu nidugah di amanoh'anda ya amlongda, at hiyaat unda aggyuy kinulug hi un Hiya, at inalinan diday, “Olom ya waday ma'an hitu?” ⁴² At indatdan Hiyay itang hi nalutuh ekan, ⁴³ at innalna, ya inihdana an titiggonda.

⁴⁴ Ya inalinan diday, “Hiyah te umatan din inali' hidin wada' ay da'yu ti inali' di mahapul an mipa'annung an amin din nitudo' hi ma'at ay Ha" in an nitudo' hinan alibluliblun nitud'an di Uldin Apo Dios ay Moses, ya nan alibluliblun intudo' nan propeta, ya nan Liblu an Psalms goh.”

⁴⁵ Ya impaphodnay nomnomda ta way inatdan nanginnilah nan aat di nitudo' hidin penghana, ⁴⁶ ya inalinyay, “Hay nitudo' ya mahapul an mipaligligat hi Kristu, mu hinan miyatlun algaw ya mamahuan an malpuh nan wadan di

natoy.† ⁴⁷ Ya mahapul goh an waday mun'ulgud hi aat nan puntutuyuan di tataguh baholda ta ma'aliwan an adi ma'u'unung ti Ha'in dumalat. Ya heten ma'ulgud ya mahapul an mete"ad Jerusalem ta nangamung an amin hinan ahimpahimpapangilih tun luta. ⁴⁸ Ti da'yuy nangih-tiguh tun na'na'at. ⁴⁹ At honogo' ay da'yu nan Na'abuniyanan an Lennawan intulag Ama,‡ at mihina ayuh tud Jerusalem ta nangamung un miyodol ay da'yu ti Hiyay mangidat hi abalinanyun malpud abuniyan.”

Hay Nipatuluwan Jesus ad Abuniyan

(Mk. 16:19-20)

⁵⁰ Initnud Jesus dida ta nangamung dimmatongdad Bethany, ya inuyadnay ngamayna, ya inyadaogna dida. ⁵¹ Ya otog din nangiyadaoganan dida ya tinaynana dida ti nipatulud abuniyan, ⁵² at dinayawda Hiya. Ya unat goh nalpah ya nun'am'amlongdan numbanggad ad Jerusalem. ⁵³ Ya gunda umuy hinan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ta ulgu'ulgudonday amaphodan Apo Dios.

---

† **24:46** Psa. 16:9-11; 22:1-24; Isa. 53:1-12. ‡ **24:49** Joel 2:28-29.

cli

Nan Hapit Apo Dios
Ifugao, Batad: Nan Hapit Apo Dios (Bible)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Batad Ifugao

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Audio recording © 2012 Hosanna

All rights reserved.

2021-02-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

73caf6e3-622f-5761-a5ec-fa654aef623d